

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Erkek Vatandaşların Zorunlu Askerliğe Yönelik Tutumlarının Erkekliğin Kurgulanışına Etkisi

Sıla Murat

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Toplumsal
Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Eylül 2022
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet Balcılar
Ekonomi Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilen
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Behcet Öznacar

2. Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilen

3. Yrd. Doç. Dr. Bezar Eylem Ekinici

ÖZ

Bu çalışma içerisinde hegemonik erkeklik tanımı üzerinden zorunlu askerlik süreci ve bu süreci deneyimlemiş KKTC vatandaşı erkeklerin bu süreç hakkındaki deneyimlerine odaklanılmıştır. Erkeklik çalışmaları hakkındaki literatürden faydalanılmış, hegemonik erkeklik ile milliyetçi ve militarist yapının kesişim noktaları zorunlu askerliğin değerlendirilmesi açısından önemsenmiştir. KKTC açısından erkekliğin kurgulanmasında zorunlu askerlik sürecinin etkisi ve bu süreci deneyimleyen kişilerin, bu süreç hakkındaki düşünce ve deneyimleri görüşmeler aracılığıyla toplanmış ve değerlendirilmiştir. Nitel araştırma özelliği taşıyan bu çalışmada ölçüt örnekleme yöntemi ile araştırma grubu oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında veriler, on beş kişiyle yüz yüze yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden toplanmıştır. Toplanan veriler, fenomenolojik analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. İktidar ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin incelenmesinde bu çalışma, erkekliğin sabit olmayan, zaman, kültür ve topluma bağlı olarak değişken bir yapısı olduğuna dikkat çekmiştir. Erkekliğin verili bir olgu olmadığını, toplumsal yaşantılarda belirli aşamalardan geçerek kazanıldığına vurgu yapılmıştır. İktidar, hegemonya, toplumsal cinsiyet ve feminist teorilerin incelenmesine ve tanımların birbirini tamamlayıcı yönüne odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hegemonik Erkeklik, Zorunlu Askerlik, Milliyetçilik, Militarizm, Erkeklik ve Askerlik

ABSTRACT

This study focuses on the process of mandatory military service and the experiences of male citizens of the TRNC who have gone through it using the notion of hegemonic masculinity. In order to assess mandatory military service, the literature on masculinity studies was used, and the points at which hegemonic masculinity and nationalist and militaristic framework intersected were taken into account. Through interviews, information about the impact of the mandatory military service on the construction of masculinity in the TRNC as well as the opinions and experiences of those who participated in the process were gathered and assessed. The criterion sampling approach was used to create the research group in this study, which has qualities of qualitative research. Data were gathered as part of the research using a face-to-face semi-structured interview form with fifteen individuals. The phenomenological analysis technique was used to examine and evaluate the data that had been gathered. This study highlighted the fact that masculinity has a changing structure that is dependent on time, culture, and society by evaluating power and gender interactions. It is underlined that developing masculinity involves going through specific stages in social life and is not a natural phenomenon. The study of power, hegemony, gender, feminist theories, and the complimentary nature of definitions are its main areas of concentration.

Keywords: Hegemonic Masculinity, Mandatory Military, Nationalism, Militarism, Masculinity and Military Service

TEŞEKKÜR

Çalışma sürecinde özverili desteğiyle yanımda olup, beni yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilen'e, yüksek lisans programdaki Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları alanında eğitim aldığım değerli eğitimcilere, tez çalışmama gönüllü katılım göstererek deneyim ve düşüncelerini benimle paylaşmak için vakit ayıran katılımcılara, sevgisiyle bana her zaman destek olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
TABLO LİSTESİ	x
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Varsayımlar	5
1.5 Sınırlılıklar	6
1.6 Tanımlar	6
2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	8
2.2 Eleştirel Erkeklik Çalışmaları	12
2.3 Hegemonik Erkeklik	18
2.4 Askerlik	25
2.4.1 Erkeklik ve Milliyetçilik	30
2.4.2 Erkeklik ve Militarizm	34
2.4.3 Askerliğe Elverişli Olmama Durumu	37
2.4.4 KKTC’de Askerlik	40
3 YÖNTEM	47

3.1 Araştırmanın Modeli	47
3.2 Araştırma Grubu.....	48
3.3 Veri Toplama Araçları	52
3.4 Veri Toplanma Süreci	53
3.5 Verilerin Analizi.....	54
4 BULGULAR, YORUMLAR VE TARTIŞMA	55
4.1 Hegemonik Erkeklik Olgusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar	55
4.1.1 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Hegemonik Erkeklik Algısına İlişkin Bulgular	55
4.1.1.1 Tema: Zorunlu Askerlik Sürecindeki Kurallar Bütünü.....	56
4.1.1.2 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Bu Süreç Hakkındaki Kalıp Yargılara dair Düşüncelerine İlişkin Bulgular	58
4.1.1.3 Tema Zorunlu Askerlik Süreci Hakkındaki Kalıp Yargılar	59
4.1.1.4 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Disiplinli ve Sorumlu Olmayı Öğretmesi	61
4.1.1.5 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Bu Sürece Dair Düşüncelerine İlişkin Bulgular	63
4.1.1.6 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Birçok Erkekle Koğuşta Kalmaya Dair Deneyim	63
4.1.1.7 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Süreç İçindeki Arkadaşlık İlişkilerine Dair Bulgular	65
4.1.1.8 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Arkadaşlık İlişkilerine Dair Düşünceler.....	66

4.1.1.9 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Zorunlu Olmasına Yönelik Düşüncelerinin Bulguları	68
4.1.1.10 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Zorunlu Olmasına Dair Tutumları	69
4.1.1.11 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Olumlu ve Olumsuz Katkıları Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Bulgular.....	71
4.1.1.12 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Olumlu Katkılarına Dair Düşünceleri	72
4.1.1.13 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Zaman Kaybına Sebebiyet Verip Vermediğine Dair Düşünceleri.....	73
4.1.1.14 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Maddi Kayba Sebebiyet Verip Vermediğine Dair Düşünceleri.....	75
4.1.1.15 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Seferberlik Düşüncesine Dair Bulguları	76
4.1.1.16 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinden Terhis Olan Kişilerin Seferberliğe Dair Düşünceleri	77
4.1.1.17 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Muaf Olma İhtimali Hakkındaki Bulgular	79
4.1.1.18 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Muaf Tutulmuş Olma İhtimali Hakkındaki Düşünceler	80
4.1.1.19 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Süreç Öncesindeki Motivasyon ve Korkulara Dair Bulguları	81
4.1.1.20 Tema Zorunlu Askerlik Süreci Öncesi Motivasyon ve Korkuya Dair Düşünce.....	82

4.1.2 Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Kişilerin Hegemonik Erkeklik Algısına İlişkin Bulgular	84
4.1.2.1 Tema Zorunlu Askerlik Sürecindeki Kurallar Bütünü.....	85
4.1.2.2 Zorunlu Askerlik Muaf Tutulmuş Kişilerin Bu Süreç Hakkındaki Kalıp Yargılara Dair Düşüncelerine İlişkin Bulgular	87
4.1.2.3 Tema Kalıp Yargılarla İlgili Düşünceler.....	87
4.1.2.4 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Disiplinli ve Sorumlu Olmayı Öğretmesi	89
4.1.2.5 Zorunlu Askerlik Muaf Tutulmuş Kişilerin Bu Süreçten Muaf Tutulması Hakkındaki Hislerine Dair Bulgular	90
4.1.2.6 Tema Zorunlu Askerlik Sürecin Muaf Tutulmuş Olma Duygusu	92
5 SONUÇ VE ÖNERİLER	94
5.1 Bulgulara İlişkin Sonuçlar	94
5.2 Öneriler	102
5.2.1 Bulgulara İlişkin Öneriler	102
5.2.2 Araştırmacılara İlişkin Öneriler	102
KAYNAKLAR	104
EKLER.....	115
Ek 1: Askerliğini Yapmış Olan Kişiler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları	116
Ek 2: Askerlikten Muaf Tutulmuş Kişiler Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları	118

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Zorunlu Askerliğini Tamamlayarak Terhis Olan Görüşmeciler Hakkında Demografik Bilgiler.....	49
Tablo 2: Zorunlu Askerli Sürecinden Muaf Tutulan Görüşmeciler Hakkında Demografik Bilgiler.....	51
Tablo 3: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Süreçteki Kurallar Bütünü Hakkındaki Düşünceleri.....	56
Tablo 4: Zorunlu Askerlik Sürecinden Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik Ve Erkeklikle İlişkili Sözdizimleri Hakkındaki Düşünceleri	59
Tablo 5: Zorunlu askerlikten terhis olan görüşmecilerin askerlik sürecinin disiplinli ve sorumlu olmayı öğretmesi hakkındaki düşünceleri.....	61
Tablo 6: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik Sürecindeki Koşuş Deneyimi Hakkındaki Düşünceleri	63
Tablo 7: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik Sürecindeki Arkadaşlık İlişkileri Hakkındaki Düşünceleri.....	66
Tablo 8: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerliğin Zorunlu Olması Hakkındaki Düşünceleri.....	69
Tablo 9: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik Sürecinin Olumlu Katkıları Hakkındaki Düşünceleri.....	72
Tablo 10: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Sürecin Zaman Kaybına Neden Olması Hakkındaki Düşünceleri	73
Tablo 11: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Sürecin Maddi Kayba Neden Olması Hakkındaki Düşünceleri	75
Tablo 12: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Seferberlik Hakkındaki Düşünceleri	77

Tablo 13: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Muaf Olma İhtimali Hakkındaki Düşünceleri.....	80
Tablo 14: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Süreçle İlgili Motivasyon Ve Korkular Hakkındaki Düşünceleri.....	82
Tablo 15: Zorunlu Askerlikten Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Bu Süreçteki Kurallar Bütünü Hakkındaki Düşünceleri	85
Tablo 16: Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Askerlik Ve Erkeklikle İlişkili Sözdizimleri Hakkındaki Düşünceleri	87
Tablo 17: Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Askerlik Sürecinin Disiplinli Ve Sorumlu Olmayı Öğretmesi Hakkındaki Düşünceleri	89
Tablo 18: Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Muaf Olmaları Hakkındaki Düşünceleri.....	92

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Erkeklik ve erkeklikler ile ilgili çalışmalar, 1970’li yıllardan itibaren disiplinler arası bir konumda çalışılmaktadır. Giderek genişleyen bir literatür hâline gelen erkeklik çalışmalarının eleştirel yönü toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşit konum almasında önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşitsiz yönünün ortaya çıkarılmasında erkeklik çalışmaları, erkekliğin kurgulanan yönüne dikkat çekmektedir. Tek bir erkeklikten değil de farklı erkeklik hallerinin bulunduğu ve erkek olmanın sosyalizasyon süreçlerinde öğrenildiğine odaklanılmaktadır. Erkeklik, ataerkil toplumsal yapı içerisinde yüceltilen ve mevcut toplumsal cinsiyet düzenini meşrulaştırmayı hedefleyen ideolojinin ürünü olmaktadır. Ataerkil yapının birincil faili olan erkeklerin, erkeklik çalışmalarından alınacak literatür desteğiyle toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından incelenmesinin eleştirel yönü olduğu düşünülmektedir.

Eleştirel erkeklik çalışmaları radikal feminist teorinin tanımladığı teorik tartışmalardan doğmuştur (Erkol, 2018). Radikal feminist teorinin ataerki ve erkek egemen sistemi tanımlamış olması da erkeklik çalışmalarının önünü açmıştır. Toplumsal cinsiyet tanımının önemi açısından cinsiyetlerin biyoloji üzerinden doğal olduğu görüşüne karşın, insan davranışlarını etkileyen toplumsal yapıya odaklanmak amaçlanmaktadır. Bu açıdan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kurgulanan ve erkekliğin öğrenilen yönünde toplumsal yapı içerisinde erkeklerin geçtiği aşamalardan biri de zorunlu askerliktir. Askerlik, Fransız İhtilali sonrasında ulus devletin kuruluşundan

itibaren zorunlu hale gelmiş ve milliyetçiliğin ortaya çıkışıyla milli ordular tarih sahnesine çıkmıştır. Zorunlu askerlik sürecinin gündelik hayat pratiği üzerinden incelenmesinin erkeklik çalışmaları açısından önemli olacağı düşünülmüş olup, bu süreç erkeklik çalışmaları içerisinde erkekliğin kurucu öğelerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Erkeklik çalışmaları açısından konuya değinmek askerlik sürecinin tarihini, bu süreci deneyimlemiş kişilerin bu süreci değerlendirmesini ve toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından erkeklik çalışmaları literatüründen faydalanmayı gerektirmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşı erkekler açısından zorunlu askerlik süreci incelenmiş olup, ülkenin kendine has tarihsel ve sosyal koşulları açısından erkeklik ve askerlik arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması toplumsal cinsiyet ilişkilerinin değerlendirilmesi açısından önemli bulunmaktadır.

KKTC vatandaşı olan ve askerlik çağı içerisinde olan her kişi 59/2000 sayılı Askerlik İç Düzeni Yasası¹ gereği askerlik ödevini yapmakta yükümlü sayılmaktadır. Yasa içerisinde olağanüstü bir durum karşısında askerlik çağı içerisinde tanımlanan kadınların da asker alınma ihtimalinden söz edilmektedir. KKTC vatandaşı erkek bireyin 19 yaşını dolduracağı yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla zorunlu askerlik sürecinin başlatılması veya öğretiminin devam etmesi durumunda erteme işlemleri için Lefkoşa'da bulunan ASAL şubeye ilişkisi başlamaktadır. Askerlik çağı 19-49 yaş arasında tanımlanmakta olup, zorunlu askerlik sürecini tanımlamış erkek vatandaşların da zorunlu askerlik sürecindeki rütbesine binaen yılda bir veya daha fazla gün seferberlik görevi için ASAL şubeye iletişime geçip, belirlenen günde belirlenen askeri birlikte bulunma görevi bulunmaktadır. Zorunlu askerlik uygulamasının rütbe temelinde değişen süreleri;

- Er statüsünde on beş ay,

¹Çalışmada kullanılan mevzuat için bkz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
Erişim tarihi:05.08.2022

- Asteğmen statüsünde on iki ay,
- Çavuş statüsünde on iki ay ve
- Bedelli askerlik ise er statüsünde bir ay hizmet süresi bulunmaktadır.

Askerlik sürecine alınan kişilere verilen bu süreçler dışında kıstasları belirlenmiş şekilde KKTC Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Sağlık Yeteneği Tüzüğü'ne göre askerliğe uygun görülmeyen kişiler de zorunlu askerlikten muaf tutulmaktadır. Askerlik yasası içerisinde zorunlu askerlik 'mükellef asker' olarak tanımlanmakta ve zorunlu askerlikle ilgili kuralların bozulmasına dair, cezaların kapsamının yer aldığı 29/1983 sayılı Askeri Suç ve Cezalar Yasası'na referans verilmektedir. 1985 KKTC Anayasası'nda askerlik madde 74'te Yurt Ödevi olarak tanımlanmış ve yurt ödevi ise "her yurttaşın hakkı ve kutsal ödevi olarak" olarak açıklanmıştır. KKTC Anayasası'ndaki madde 72'de ise kamu görevine girme hakkı, ödevin gerektirdiği nitelik dışında ayrımcılık gözetmediği şeklinde düzenlenmiş olup, zorunlu askerlikten terhis olmak koşul olarak aranmaktadır. Özet sektörde işe alımlarda da başvuru koşulları içerisinde erkek vatandaşlar için terhis belgesi istenilmektedir. Zorunlu askerliğe alım ve yasalara uymamanın sonucunda cezaların kapsamı yasalarla tanımlanmıştır.

KKTC içerisinde zorunlu askerlik sürecine dair tartışmalar sınırlı olup, dünyanın birçok ülkesinde zorunlu askerlik sürecine dair yasa çalışmaları ve tartışmalar yapılmaktadır. Soğuk savaş sonrası dönemde zorunlu askerlik uygulaması tartışılmaya ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında vicdani ret ve profesyonel askerlik üzerine konuşulmaya başlanmıştır (Murat, 2006). Zorunlu askerlik uygulamasına dair vatandaşların hoşnutsuzluk göstermeye başladığı ve devletler nezdinde zorunlu askerliğin hantal yapı oluşturduğu tartışılmaktadır. Günümüzdeki tartışmaların ağır basan yönü ise zorunlu askerliğin milliyetçilik açısından vermiş olduğu birlik

kavramının devamlılığının kullanılmasıdır. Bu açıdan vatan toprağına karşı düşman saldırısının silahlı kuvvetler aracılığıyla korunmasında tüm ulus kastedilirken savaşma kabiliyeti var sayılan erkek vatandaşlarda oluşması birlik kavramı üzerinden tanımlanmaktadır (Özgen, 2006). Askerlik kurumunun incelenmesinde askerliğe has kurallar bütünüünün değerlendirilmesi için saç kesimi, üniforma giyilmesi, tek tipleşme, hiyerarşik ilişkilere dair deneyim ve düşünceler ile askerliğe dair kalıp yargılar önemslenmektedir. Askerlik ve erkeklik arasındaki ilişkinin KKTC açısından ele alınması toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde önemli bir yer edinen erkeklik çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, erkeklik çalışmalarında kullanılan hegemonik erkeklik tanımı açısından erkeklik ile zorunlu askerlik süreci arasındaki ilişkin incelenmesidir. Bu araştırmanın amacı hegemonik erkeklik tanımı ve bu tanımın zorunlu askerlik süreciyle birlikte incelenmesidir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. KKTC'deki zorunlu askerlik sürecinin yasalarda bulunan söylem üzerinden hegemonik erkeklik inşasının yeri nedir?
2. Terhis olmasının üzerinden en az beş yıl geçmiş KKTC vatandaşı erkeklerin askerliğe bakış açısının değerlendirilmesinde farklılıklar var mıdır?
3. Askerliğe bakış açısının değerlendirilmesi için askerlik öncesi motivasyon ve terhis olduktan sonra askerlik görevine dair düşüncelerdeki farklılıklar var mıdır?
4. Askerlik görevini yerine getirmiş olan kişilerin askerliğe bakış açısında, askerlikte bulunduğu rütbe ve zorunlu askerlik süresiyle ilgili değişkenlerin etkisi var mıdır?

5. Zorunlu askerlik sürecinde, beden-özne ilişkisinde belirli zorunlulukların ve performans geliştirmeye yönelik davranış kalıplarının bulunmasına dair KKTC vatandaşı erkeklerin düşünceleri nelerdir?

1.3 Araştırmanın Önemi

KKTC’deki zorunlu askerlik sürecine dair yapılan bu araştırma içerisinde, erkeklik çalışmaları literatüründeki tanımlardan faydalanıp analiz oluşturmanın önemi KKTC açısından toplumsal cinsiyet ilişkilerinin tartışılmasını ortaya çıkarmaktadır. Konunun KKTC açısından çalışılmadığı fark edilmiş olup, erkeklik ve askerlik arasındaki ilişkinin tanımlanması önemli bulunmuştur. Hegemonik erkeklik tanımı, şiddet, tahakküm ve hiyerarşik ilişkileri barındırdığından ve bu tanımların askerlik sürecindeki varlığı düşünöldöğünde birbiri arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması önemsenmektedir. Erkekliğin sözde katmerlendiği kurum olarak askerlik, toplumsal cinsiyet anlamında milliyetçilik ve militarizmle doğrudan bağlantılıdır (Doğan, 2019). Askerlik ve erkeklik arasındaki ilişkinin tanımlanması, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin değerlendirilmesi ve zorunlu askerliğin sorgulanma tartışmasını ortaya çıkaracağı düşünölmektedir. Bu araştırmanın, zorunlu askerlik uygulamasının yapısal özelliklerini KKTC özelinde tartıştırması açısından da önem taşıdığı öngörölmektedir.

1.4 Varsayımlar

Zorunlu askerlik sürecinden dolayı KKTC’de özellikle üniversite mezunu erkeklerin birçoğunun askere gitmek istememesi nedeniyle göç ettiği veya bedelli askerlikten faydalanabilmek için belli bir süre yurt dışında ikamet ettikleri bilinen bir gözlem sonucu olarak paylaşılmalıdır. Üniversite mezunu erkekler arasında, askerliğe gitme yaşını erteleme çabasına girildiği ve bu hususta üniversite eğitiminden sonra askerliği erteleme maksadıyla yüksek lisans eğitimine devam ettiği bilinmektedir. Askerliğin zaman kaybına neden olduğu düşüncesi üzerinden, zorunlu askerliğe

yönelik motivasyonun düşük olduğu ve zorunlu askerlik sürecinin hayat içerisinde geçilmesi gereken bir aşama olarak görüldüğü varsayılmıştır. Bununla beraber, zorunlu askerliğe katılım motivasyonunun zorunluluk üzerinden olduğu hakkında bilgi toplanmış ve askerliğin zorunlu tutulmaması hâlinde kişilerin mükellef asker olmak için gönüllü olmayacağı varsayımından yola çıkılmıştır. Ayrıca veri toplama aracı olarak tercih edilen görüşme formundaki sorulara, katılımcıların doğru cevap verdiği varsayılmıştır.

1.5 Sınırlılıklar

Araştırma verisi, 15 kişi ile yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmeler ile sınırlandırılmıştır.

1.6 Tanımlar

Toplumsal cinsiyet, cinsiyet hakkında biyolojik determinist açıklamaların reddi olarak, cinsiyetin toplumsal olarak kurgulanan yönüne dikkat çekerek, cinsiyet temelli toplumsal rolleri tanımlamaktadır (Scott, 2007). Biyolojik öze referans veren cinsiyet tanımından farklı olarak toplumsal cinsiyet tanımı, kültürel olarak inşa edilmiş, sosyalizasyon süreçlerinde öğrenilen ve cinsiyet temelli belirli davranış kalıplarını oluşturup, toplumdan topluma farklılık göstermektedir (Zeybekoğlu,2009).

Erkeklik tanımı, toplumsal cinsiyet kategorisi olarak bir dizi karmaşık sosyo-kültürel etkileşimin bir ürünü olarak karşımıza çıkmakta ve gündelik hayatta pratik varlığı bulunmakta olup, toplumsal olarak inşa edilen bir kurgudur (Connell,1998). Erkeklik, toplum içerisinde cinsiyet olarak erkek için tanımlanmış roller, kodlar ve normları oluşturmaktadır (Dindar, 2004). Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ilişkileri temelinde, erkeklik sosyal bir olgu olarak inşa edilmekte, erkek egemen yapıdan referans almakta ve kadınsı öğelerin dışlanmasıdır (Sancar,2016)

Hegemonik erkeklik, toplum ve tarihe göre değişkenlik gösterip, erkekler arası

rekabet oluşturarak, kadınların ve diğerk erkekliklerin ataerkil sistemdeki toplumsal ilişkiler açısından tanımlamasıdır (Nagel,2016). Connell (1998)'ın temellerini attığı hegemonik erkeklik tanımının özellikleri; güç, hâkimiyet, otorite, duygusallıktan uzak olma, heteroseksüel, homofobik olma, iş sahibi olma gibi özellikleri taşımaktadır. Toplumlar arası farklılık gösterme özelliğı olan hegemonik erkeklik tanımı, erkeklerin ve erkeksi olarak tanımlanan özelliklerin yüceltildiğı, ataerkil ilişkilerin meşruiyetini sağlayan, toplumsal cinsiyet pratiklerinin düzenlenmesidir (Connell,1998).

Militarizm, askeri değerlerin yüceltilmesi ve askeri özelliklerin sivil hayat içerisinde yer alması, askerliğe ait özelliklerin gündelik toplumsal hayat içerisinde örgütlenmesidir (Sünbuloğlu,2013). Savaş ve şiddet kültürünün normalleştirilmesi, vatan uğranın ölmenin yüceleştirilmesi ve vatandaşın ülkesi için birer asker olduğı düşüncesidir (Altınay,2009).

Milliyetçilik, Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkmış bir ideoloji olarak ulus devletlerin kendini tanımladığı millet üzerinden oluşturmakta ve milletin tarihsel kökenlerinden beslenerek millet bilincini yaygınlaştırmaktadır (Akıncı,2014). Milliyetçilik, söylem ve milli kimlik temsiller üzerinden oluşturmakta ve bilinç sistemi yaratmaktadır (Gökalp,2007).

Bölüm 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın konusuyla ilgili olarak cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, eleştirel erkeklik çalışmaları, hegemonik erkeklik, askerlik, askerlik ve milliyetçilik, askerlik ve militarizm ile son olarak KKTC'deki askerlik sürecine yönelik çerçeveye yer verilmiştir.

2.1 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet, kişinin biyolojik ve genetik özelliklerine bakılıp kendisine toplum tarafından atanan kadın veya erkek olma durumudur. Toplumsal cinsiyet ise, biyolojik cinsiyete göre tanımlanan kadın ve erkek olmanın ötesinde cinsiyete bağlı toplumsal rolleri kapsamakta, kadınlık veya erkeklik olarak açıklanmaktadır. Bu toplumsal roller, biyolojiye göre atanan cinsiyetin sosyalizasyon sürecinde öğrenilmesi ve yeniden üretilmesini kapsamaktadır. Anne karnında başlayan cinsiyet öğrenimi, bebeğin doğum öncesinde kıyafetlerinin, kıyafetlerinin renklerinin, odasının ve oyuncaklarının cinsiyetine göre belirlemektedir. Bireyler doğumundan itibaren, biyoloji ve genetiğine göre kadın veya erkek olarak tanımlanmakta olup, atanan cinsiyet kimliğiyle büyümekte ve buna göre sosyalleşmeye toplum tarafından yönlendirilmektedir. Atanan cinsiyetin kadın olması durumunda, bebeklere hazırlık pembe rengeyle yapılmakta, bebek oyuncakları alınmaktadır. Atanan cinsiyetin erkek olması durumunda, bebeklere hazırlık mavi rengeyle yapılmakta, araba gibi oyuncaklar alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet öğrenimi, bireyin doğduğu andan itibaren toplumsal yapı içerisinde öğrendiği, benimsetildiği ve yeniden ürettiği süreçleri kapsamaktadır.

Ataerkil toplumsal yapı içerisindeki aile, ordu, devlet, siyaset, ekonomi gibi kurumlarda temel prensipler üzerinden ‘cinsiyet rejimleri’ oluşturulmakta ve bu rejim aracılığıyla erkekleri kadınlardan üstün tutarak, ayrıcalıklıklarını kabul görmektedir (Özbay, 2016). Erkeklik rolleri, toplumun erkeklerden uymasını beklediği normları oluşturmakta ve bu normlar erkeklerin toplum içerisinde neyi yapıp yapmayacaklarını ifade eden toplumsal kabuller olarak açıklanmaktadır (Arık, 2016). “Erkeklik rolü, performansının problemli ve dominant beklentilere ve eril ideolojiye sıkı sıkıya bağlı olma durumu ile ilgilidir” (Çağırkan, 2018, s.96). Toplumsal roller, ilk önce aile içerisindeki ilişkilerde, çevre ve sonrasında okulla kurulan ilişkide öğrenildiği gibi her türlü kurumsal yapıda toplumsal cinsiyet temelli davranış kalıpları ve öğrenilen cinsiyet temelli ayrımcı söylemler sosyal öğrenme süreçleriyle, özne kurgulanmaktadır.

Biyolojik öze referans vererek determinist yaklaşımları destekleyen eşitsiz toplumsal cinsiyet yapısı, kadın ve erkek kimliklerini tanımlayarak kurgusal olarak sınırlarını çizilmekte olup, eril iktidar tanımı yapmakta ve bu iktidar yapısı ise ayrımcılığa ve eşitsizliğe neden olmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı, etnosantizmin bir göstergesi olarak kadın ve erkek ikiliğinden beslenmekte olup, cins merkezliyetçiliğinin temeline, erkek cinsini tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından erkek egemen ataerkil sistemde öteki olarak, kadın ve egemen erkeğin karşısında görülen her türlü oluştan söz edilmektedir. Toplumsal cinsiyet tanımı, ‘cins’ ya da ‘cinsel farklılık’ tanımlamalarının biyolojiye değil toplumsal olana referans verdiği, bu sözcüğün kullanımında biyolojik determinizmin reddini amaçlandığı açıklanmaktadır (Scott, 2007). Toplumsal cinsiyet, kültürle öğrenilen ve yeniden üretilen bir süreci kapsayarak, kadınlar, duygusal, güçsüz, naiflikle özdeşleştirilirken, erkekler ise akıl, güçlülük, kırılman olmayanla özdeşleştirilmektedir. Bu ikili cinsiyet

kalıpları içerisinde bu algı, kadın ve erkek kimliklerini tanımlamakta ve toplumsal olanın insan davranışını etkileyen yönüne referans vermektedir.

Toplumsal cinsiyet analizinin kendine has ve içsel özellikleri bulunduğu dikkat çeken Connel'a (1998) göre, toplumsal cinsiyet analiz çalışmasında, bir çocuğun yetiştirilmesine, onu kuşatan toplumsal olayın değerlendirilmesi ve toplumsal cinsiyetin hormonla ilgili değil, sosyal bir olgu olduğuna dikkat çekilmiştir. Cinsiyetin sosyal olgu olduğu düşüncesinin temelinde toplumsal ilişkileri ikili cinsiyet kalıpları üzerinden düzenleyen toplumsal cinsiyet algısında dil, Lacancı kuramda merkezi bir yer kaplamakta ve çocukluktan itibaren dil öğreniminde öznenin toplumsal cinsiyet algısını oluşturmaktadır (Scott, 2007). Cinsiyetçi dil erkek egemen sistemi ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini beslemektedir. Gündelik yaşamda sıklıkla yenilenen cinsiyetçi dil, streotipler oluşturma ve kadınlık, erkeklik hakkında ayrımcı kalıplar ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyetle bağlantılı olarak cinsiyet kimliği tanımı, kimlik olarak kişiye atanan biyolojik cinsiyet yanında kişinin kendini tanımladığı cinsiyeti de açıklama veya cinsel kimliğini tanımlamama imkânı sunmaktadır. Ataerkil kültür kendini dille yeniden üretir ve dinamik yapıya sahip olan dilin değişimi toplumsal cinsiyet sisteminin eşitsiz yapısının değişmesi için, kişilerin bu sistemi yeniden üreten nesneler olmak yerine değişimi sağlayan özneler olması aracılığıyla mümkün olabilmektedir (Çelik, 2016). Toplumsal cinsiyet algısı, kültüre ve zamana göre değişim gösterme eğilimindedir.

Toplumsal cinsiyetin, biyolojik cinsiyet tanımından farklı olduğunun açıklanması için bu tanımı, 1968 yılında Robert Stoller tarafından ortaya çıkarılmış ve kavram Ann Oakley tarafından 1970'li yıllarda kullanılmaya başlanmış ve yaygınlaşmıştır (Zeybekoğlu, 2009). Toplumsal cinsiyet tanımı sosyolojide kullanmaya başlayıp yaygınlaştıran Ann Oakley, 1973 yılında yayımladığı 'Sex,

Gender and Society' isimli eserinde cinsiyet olarak biyolojik kadın ve erkek ayrımından, toplumsal cinsiyet tanımı ile de erkeklik ve kadınlık arasındaki toplumsal açıdan tutum, davranış ve toplumsal rollerden söz etmiştir (Vatandaş, 2011). 1960'lardaki post yapısalcılık, post kolonyalizm ve post modernizm tartışmalarının önemli kısımları yeni tartışmaları gün yüzüne çıkarmış ve feminist teoriyi de etkilemiştir. 1960'lı yıllardaki feminist hareket akademiyi de etkilemiş ve özellikle 1980'li yıllardan itibaren ikinci dalga feminizmin etkisiyle, kadın çalışmaları yerini toplumsal cinsiyet çalışmalarına bırakmıştır. Bu dönemde, ortaya çıkan ikinci dalga feministler de kadının kimlik olarak ele alan birinci dalgadan farklı olarak kadının öznelliğini ortaya çıkarmıştır. Birinci dalga feminizmin evrensel söylemlerinde yekpare, bölünmez ve tek bir kadın algısı, beyaz Avrupalı burjuva kadını temsil ederken, ikinci dalga feminizm tartışmalarında kadının özne olarak kurgulanmasına, cinsiyet yanında etnisite, sınıf, ırk, cinsel yönelim farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Birinci dalga feminizmin kimlik üzerinden inşa edilip, vatandaşlık düzeyinde siyasi hak talepleri burjuva kadınların dışındaki kadınlara hitap etmemiştir. İkinci dalga feminizm, içerisinde bulunduğu toplumsal hareketler ve tartışmaların çerçevesinde kadın öznelliğini ve ataerkinin yapısal sorunlarını ekonomi politik kavramlarla birlikte ortaya çıkarmıştır. 20. yy'a damgasını vurmuş olan Simone De Beauvoir'in "kadın doğulmaz kadın olunur" söylemindeki kadınlığın kurgulanan bir kimlik oluşu fikri, ataerkinin yapısal sorunlarını ortaya çıkaran bir söylem olarak okunmuştur.

Feminist teorinin tarihsel olarak geçişlerinde radikal feminizm, özel alanın politik olduğu ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin iktidarla olan bağlantısının analizini ortaya çıkarmıştır. 1960'larda ve 1970'lerde Radikal feminist kuram içerisinde, toplumsal cinsiyet tanımına, erkekliğin ve kadınlığın kurgulanan yönüne dikkat çekmiştir. Erkeklik üzerinde eleştirel nitelikli çalışmalar feminist hareketi girişimleri

sonucu 1960’larda tartışılmaya başlanmıştır (Yavuz, 2014). 1969 yılında New York Radikal Feministlerinden, “Shulamith Fristone, Anne Koedt, Diana Crothers Ware tarafından kurulan The Politics of The Ego başlıklı manifesto” yayımlanmıştır (Donovan, 2009, s. 273). Bu manifestoda, kadına yönelik baskının ekonomik tarafı yanı sıra psikolojik tarafına değinilmekte ve erkek egosundan söz edilmektedir. Radikal feministlerin erkeklik çalışmalarına katkısı Gramsci ve Althusser’den alınan kavramlarla erkek egemen ataerkinin ideoloji olarak tanımlanmasıdır (Donovan, 2009). Radikal feminizmin toplumsal cinsiyetin kurgulanan yönüne dikkat çekmesi, biyolojik söylemlerin etkisini kırmıştır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin hiyerarşik boyutuna çekilen dikkat ve feminist teorinin militarizm ve milliyetçilik gibi ideolojilere olan bakışı erkeklik çalışmalarını etkilemektedir.

2.2 Eleştirel Erkeklik Çalışmaları

Erkeklik, toplumsal ve kültürel olarak, kazanılma ve kaybedilme üzerine kurgulanmıştır. Çok boyutlu bir kimlik olarak erkeklik, değişken, sürekli inşa edilen ve sabit olmadığından tanımını yapmak zordur (Çakır, 2017). Erkek egemen bakış açısının kurucu öge olduğu bir toplumsal düzende yaşam döngüsü zamansal ve mekânsal olarak eril tahakkümün kodlarına göre kurgulanmaktadır. Erkeklik verili bir oluş olmamakta ve kişinin hayatı boyunca erkeklik rollerini ve erkek olarak toplumun ondan beklemiş olduğu rolleri yerine getirmesiyle kazanılmaktadır. Horzum’a (2018) göre erkeklik teriminin toplumsal ve eleştirel gelişimi, psikanaliz kuramının kurucusu sayılan Sigmund Freud’un Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme (1905) isimli kitabının toplumsal cinsiyetle ilgili tartışmaları başlatması ve bir çocuğun psikoseksüel gelişiminde erkekliği öğrendiği dönemden bahsetmesiyle ortaya çıkmıştır. Toplumsal yapı ve kültüre göre değişiklik gösteren erkekliğin, tarihsel geçmişi bulunmakta olup, sosyalizasyon süreçlerinde öğrenilmektedir. Selek’e (2009) göre, Türkiye’de

geleneksel olarak kabul gören erkeklik dört aşamadan geçmekte olup, bu aşamalar sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik olarak tanımlanmaktadır. Kurgulanan cinsel kimlik olarak erkekliğin, beklenen davranış kalıpları ve rolleri bulunmaktadır. Selek, Türkiye’de erkeklerin erkekliği nasıl öğrendikleri, erkek kimliğinin üretilmesinde etkin rol oynayan kurumların hangileri olduğu, erkekleşme süreçlerinde erkeklerin kişiliklerinin nasıl etkilendiği, kendi erkekliklerini nasıl algılayıp tanımladıkları, birbirleri ve kadınlar üzerinde kurdukları tahakküm ilişkileriyle ataerkilliği nasıl ürettikleri gibi sorunlardan hareketle yolda çıktığı, *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* isimli çalışmasında ise erkeklerin gündelik hayat sırasındaki erkeklik deneyimlerine odaklanmıştır (Arık, 2016).

Dünyaya geldiği andan itibaren insan, bir ailenin içinde doğmakta daha sonrasında geniş aile, mahalle, okul gibi genişleyen sosyal çevre içerisindeki sosyalizasyon süreçlerinde toplumsal cinsiyet rollerini öğrenerek ve onları tekrar ederek çeşitli davranış kalıpları geliştirmektedir. Kadınsı olanlar ile erkeksi olanlar şeklinde ikili cinsiyet kalıpları içerisinde doğan bebekten, büyüdüğü her psikososyal gelişim evresinde kendisine biyolojik olarak atanan cinsiyet kalıpları içerisinde davranış sergilemesi beklenmektedir. Öğrenmeyle tekrar edilen ikili cinsiyet kalıpları, erkeksilik ve kadınsılık özelliklerini oluşturmaktadır. Bu açıdan erkek çocuklar da erkeksi davranışlar karşısında memnuniyet görmekte ve bu cinsiyetçi beklentiler benliğin oluşmasında etkili olmaktadır. Erkeklik, toplumsal cinsiyet normları içerisinde tamlik, bütünlük, çaresiz kalmama, eksikliğin olmaması, üzülme, güçlülük, duygularını saklama üzerinden tanımlanmıştır. Erkekliğe atfedilen bu tamlik düşüncesi aslında insan olmanın çaresizliği, insan olmanın diğerine ihtiyaç duyulması gerçeğini yok sayarak bir ilizyon üretmektedir. Erkeklik ilizyonunun mutlak biçimde yeterlilik üzerinden sürdürülen yaşamda, bu ilizyonun kırıldığı anlar erkeklik krizini

getirmektedir. Deniz Kandiyoti'nin "*ataerkillikle pazarlık*" kavramıyla, kadınların sadece belirli normlarla rıza göstermesine değil ataerkil sistemdeki güç ve güçsüzlük stratejilerinden, eril yapının bazı özelliklerinin avantaj sağlamasından ve ataerkil sistem içerisindeki pay alışının farklılık göstermesinin altında erkekliğin çeşitlilik kavramıyla örtüşmesini anlamak ve ataerkil yapının sürmesine olanak sağlayan bu pazarlıkların anlaşılması açısından önemli bulunmaktadır (Kandiyoti, 2011). 'Hegemonik erkeklik' kavramı gibi 'ataerkillikle pazarlık' kavramı da "toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ağlara bağlı olduğunu, karşılıklı tepkilere ve hamlelere dayandığını vurgulaması açısından, ataerkinin erkeklerin gözünden nasıl görüldüğünü anlamaya yönelik çalışmalar için önemli bir adım" olmaktadır (Günay- Erkol, 2018, s.23).

Eleştirel erkeklik çalışmaları, ikinci dalga feminizmin teorik tartışmalarından, toplumsal cinsiyet ve ataerkil sistemi tanımlamasıyla başlamıştır. Erkeklik ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmalar, toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından ufuk açıcı bir yönü ortaya çıkarmış ve 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren akademide ve aktivist gruplar içerisinde tartışılmaya başlanılmış ve 1980'li yılların ortalarıyla (pro)feminist çalışmalarla akademide yer almaya başlamıştır (Arık, 2016). Erkeklik çalışmaları için literatürde söz edilen kök, Connell, Kimmel ve Aronson'dan ifade ettiği gibi 1960'lı yılların sonunda Erkek Özgürlük Hareketi'nin ortaya çıkışıyla gerçekleşmiştir (Horzum, 2018). 1970'li yıllarda feminizm, teorik ve aktivist hareket olarak eleştirel bir özellik kazanmıştır. Bir yandan kadınlara yönelik ikincilleştirme tanımlanırken eril erkek egemen ataerkil sistemin tarih, toplum ve ekonomik alandaki tahakküm ilişkileri ortaya çıkarılmış ve eleştirel düşünceden beslenilmiştir. Kadın çalışmalarının yerini eleştirel bakışla toplumsal cinsiyet çalışmalarının alması, erkeklik çalışmalarının önünü açmıştır. Kadın çalışmaları, erkeklik rolünü eksik

bırakmış ve 1950 ve 60'lı yıllarda sosyal teori erkekleri babalık rolü üzerinden çalışmışken, 1970'li yıllarda ise erkeklik çalışmaları, erkeklik rolü üzerinden incelenmiş, 1980'li yıllarda ise hegemonik erkeklik tanımı, toplumsal rol kavramının anlamını genişletmiş ve erkekliğin çeşitlilik üzerinde kurulu olduğuna odaklanmıştır (Carrigan, Connell ve Lee 1985). Erkekliğin çerçevesi genişletilerek ırk ve sınıf kavramlarıyla birlikte incelenmesi, erkeklerin diğer erkekler üzerindeki egemenliğine ışık tutmakta, eşcinselliğin kriminalize edilmesi ve erkeklikler arasındaki rekabeti anlamayı ortaya çıkarmaktadır (Günay- Erkol, 2018). İlk dönem erkek hareketi çalışmaları problemi; toplumsal olan cinsiyet ilişkilerine değil, erkeklerin psikolojik problemlerine bağlamış olup, ikinci dalga erkeklik çalışmalarının denk geldiği 1980'li yıllarda biyolojik determinist yaklaşımdan vazgeçilmiş ve tek tip bir erkeklik modelinin olmadığına odaklanılmıştır, üçüncü dalga erkeklik çalışmalarının denk geldiği 1990'lı yıllarda ise post yapısalcı teoriden etkilenerek edebiyat, kültür, medya çalışmalarını da etkileyerek disiplinler arası bir durum almıştır (Özdemir, 2018). Yavuz'a (2014) göre, 1990'lı yıllara gelindiğinde erkeklik çalışmalarının maddi, sosyal ve söylemler açısından teorik arka planı ortaya çıkmıştır.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının alanı, toplumsal cinsiyet kategorisi olarak erkekliklerin çalışılmasına imkân sağlamıştır. Erkeklik çalışmaları açısından, 1980'li yıllar itibariyle tek bir erkekliğin olmadığı, farklı erkekliklerden bahsedilebildiği ve ataerkil sistemle olan ilişkisi açısından incelenmeye başlanılmıştır (Çakır, 2017). Üçüncü dalga feminizm içinde erkeklik çalışmaları Türkiye'de 1990'lı yıllarda gelişmeye başlamıştır (Barutçu, 2013). Erkeklik çalışmaları, erkekliği bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak ele alarak, disiplinler arası bir konumda erkeklik rolünü ve eril iktidarın toplum içindeki tezahürlerini araştırmayı amaçlamakta ve çalışmalar erkekliğin toplumsal bir inşa olduğu üzerinden tanımlanmaktadır. Erkeklik

alışmaları, toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınarak erkekliğin toplumsal olarak kurgulanan yönüne ve sosyalizasyon süreçleri hakkındaki rol ve davranışlarını tanımlamayı önemsemektedir. Erkeklik, sosyal ilişkiler içinde belli bir tarihsel geçmişı bulunan, buradan beslenen rolleri ve ilişkilerin incelenmesine olanak sağlamaktadır. Ataerkil sistemin ikili cinsiyet kalıpları üzerinden erkek, kendisini kadınsı olan tüm özelliklerden soyutlamakta ve erkeksiliğin yüceltilmesiyle kendini var etmektedir. Erkeklik alışmaları, “erkekliğin bir meta gibi sahip olunan ya da yitirilen bir özellik olarak algılanmasını sorgulayarak”, erkekliğin anlamını anlamaya çalışırken, “hiçbir zaman ve hiçbir yerde genel geçer, tek ve tutarlı bir erkeklik” olmadığını ifade etmiştir (Sancar, 2016, s.26).

Erkeklik çalışmalarının önünü açan ve erkeklik çalışmalarına ilham kaynağı olan Connell’in *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* ile *Erkeklikler* isimli kitapları, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde kadın ve erkek arasında kurgulanan iktidar ilişkilerinin anlaşılmasının önünü açmıştır. İktidarın oluşturduğu hiyerarşik ilişkilerin hegemonik erkeklik tanımıyla sadece kadın ve erkek arasında değil, çeşitli erkek oluşlar arasındaki hiyerarşik yöne, temelde hegemonik erkekliğin iktidarla olan ilişkisine ve bunun sonucundaki hiyerarşik tahakküm ilişkilerini ortaya çıkarmaktadır. *Erkeklikler* isimli kitapta Connell, beş kavramsal çerçevede amacını açıklamıştır; “modern Batı’da erkeklik çalışmalarının izini sürmek, toplumsal cinsiyet kuramını takviye edecek bir erkeklik kuramı sunmak, değişim süreci içindeki dört grup erkeğin yaşamlarını betimlemek, batılı erkeklikler ile bu erkekliklerin siyasi dışavurumlarının tarihini bir araya getirmek, toplumsal cinsiyet eşitliği siyaseti için stratejiler önermek” (Connell, 2019, s. 9).

Literatür içerisinde Connell’in (1998) temellerini attığı hegemonik erkeklik tanımı; güç, hakimiyet, otorite, duygusallıktan uzak olma, heteroseksüel, homofobik

olma, iş sahibi olma gibi özellikleri taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında hegemonik erkeklik, verili değil kazanılan ve kazanmak için belli norm ve davranış kalıplarının sahiplenilmesi gerektiğini göstermektedir. Messerschmidt'e (2019) göre hegemonik erkeklik sosyal anlamları bulunarak sosyal ilişkilerde kurgulanmakta olup, kültürel olarak desteklenmekte ve kabul edilebilir veya kabul edilemeyen davranış kalıpları üreterek etkileşim içerisinde önceden belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranış kalıpları oluşturmakta ve bu davranış kalıpları da eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin desteklenmesine sebep olmaktadır. Hegemonik erkeklik tanımı üzerinden erkeklik çalışmaları, heteronormatif ikili cinsiyet sistemi içerisinde bir toplumsal cinsiyet kimliği olarak erkekliği odağına almaktadır.

Mehmet Bozok (2015), erkeklerin, ataerkiye karşı aldıkları konumu dört başlık altında tanımlamıştır (Arık, 2016). İlki olan *erkekçilik* yaklaşımı, kadın düşmanlığına varılan söylemleri ortaya koyarak, ataerki ideoloji ve onu meşrulaştırma çabasına bürünen çalışmalar olarak olduğu ve bu yaklaşımın akademik alanda yer bulmamaktadır. İkinci olarak *erkek kurtuluşcu* yaklaşım; erkeklerin de ataerkillikten zarar gördüğüne odaklanmış ancak feminizmle arasına mesafe koymuş bir yaklaşım olarak açıklanmıştır. Bu açıdan *erkekçi* ve *erkek kurtuluşcu* yaklaşım “toplumsal cinsiyet körü, cinsiyetçi ve hatta kadın düşmanı olarak tanımlanmaktadır” (Bozok, 2009, s. 436). *Gender odaklı yaklaşım* ise, toplumsal cinsiyet, ırk, cinsel ve cinsiyet yönelimi üzerinden yaklaşım geliştirmiştir. Son olarak, *(pro)feminist yaklaşım*, bu yaklaşımın ataerkillik ve erkeklik arasında bir bağ kurduğunu ve feminizmle kendini aynı safta açıkladığına, cinsiyetçi ve homofobi karşıtı duruşu sahiplenmektedir. Akademide (pro)feminist duruş, erkek egemenliğine karşı bir duruş olarak yorumlanmış ve diğer yaklaşım türlerine göre akademide daha çok yer almaktadır (Arık, 2016). Arık (2016), profeminist yaklaşımların amacını, ataerki erkekliğin

eleştirisini yaparak, feminist çalışmaların çerçevesini genişletmek olarak tanımlanmış ve ataerkil yapının faili olarak tanımlanan erkeklerin ataerkil ilişkileri nasıl inşa ettiği, yapının nasıl aktörü haline dönüştüğüne odaklanmıştır. Eleştirel erkeklik çalışmaları, “erkeklik normlarının üretimi, icraatı ve aktarımı üzerine odaklanan incelmelerle, neden belli bir tür erkekliğin meşru kabul edildiği, meşru erkekliğin çeperinde kalan erkeklerin bundan nasıl zarar gördüğünü anlamaya çalışmakta ve daha eşitlikçi bir gelecek için bu dengelerin nasıl dönüştüreceği” hakkında çalışmalar ve incelemeler yapmaktadır (Günay-Erkol, 2018, s.6).

2.3 Hegemonik Erkeklik

Eleştirel erkeklik çalışmalarının ikinci dalgasında, özgün kavramlar ortaya çıkarılmış ve bu dönemde doğrudan toplumsal cinsiyet araştırmalarında bulunan kişiler bulunmaktadır (Günay-Erkol, 2018). Bu dönemde erkeklik çalışmalarının önemli ismi olan Connell’e göre zaman ve mekâna göre değişiklik gösteren hegemonik erkekliğin yapısını esasında üç etken belirlemekte olup bu etkenler; ataerki, üretim ilişkileri ve katetik ilişkiler olarak açıklanmıştır. Ataerkinin bir sistem olarak, erkek egemenliği tanımlaması ve erkek egemen sistemi destekleyen cinsiyete dayalı iş bölümü de birbirini tamamlamaktadır. Psikoanaliz alanında Freud’un ortaya çıkardığı kateksis, öznelere duyusallığına atıfta bulunmaktadır. Hegemonik erkekliğin şiddet icraatlerinde katetik ilişkiler bağlamında, vatan tutkusu ve eş tutkusu, sahip olma ve hükmetme duygusuyla beraber deneyimlenmektedir. Ailenin inşa edilmiş bir yapı olduğu göz önünde bulundurularak, aile içindeki kurgulanmış roller de aynı şekilde yorumlanmaktadır.

Connell (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* isimli kitabının amacını, toplumsal cinsiyete dair sistematik bir toplum teorisinin taslağını oluşturmaya çalışmak olarak açıklamıştır. Connell, çalışmasının merkezindeki teorik düşüncüyü

toplumsal ve kişisel olanın birbirine olan bağımlılığı üzerine kurmuştur. İktidarın sosyal bir teori olarak incelenmesi çabasında Connell kitabında, iktidarı elinde tutan grupların ayrıcalıklı olmalarını sağlayan bu yapının devamı için yeniden üretim mekanizmalarını kullandıklarından söz etmiştir. İktidar tanımı güç ve baskının ötesinde, şiddetin ideolojik yönündeki tahakküm kurma ilişkisine değinilmiştir. Toplumsal iktidarın çoğul bir karakteri olduğu ve önemli bileşenlerinden birinin güç olduğundan bahsedilmiştir. Bu konunun cinsiyet ilişkisine dair güç kullanım nesneleri olarak silah kullanımı, savaşın teknik bilgilerinin erkeklerin elinde olmasının tesadüf olmadığına değinilmiştir. İktidarla bağlantılı olup, iktidar tipi olarak kabul edilen hegemonik erkeklik, kendi dışında olan erkeklik hallerini küçümsemektedir. Hegemonik erkeklik anlayışı rekabet yaratarak, birçok erkeği ve erkekliği dışarda bırakmakta olup, onlara karşıt bir ilişki kurmakta ve bu erkeklik tanımı kadınlığı dışarda bıraktığı gibi, “sakat, eşcinsel, yaşlı erkekleri” de dışarda bırakarak güçlü olarak tanımlanan hegemonik erkeklik karşısında görmektedir (Akgül, 2010, s.15). Nefrete kadar varan bakış ve davranışlarda eşcinsel ve trans cinsel kimliğine sahip erkeklere uygulanan sistematik şiddetin de bir göstergesi olarak tanımlanmaktadır. Ataerki, erkeklik değeri üreten bir sistem olduğundan dolayı, çeşitlilik gösteren cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinin varlıklarının inkârı üzerine kurulu olup, bu yönelimlerin dışlanması gerekliliği hakkında sosyal politika üretmekte ve bir erkek anca heteroseksüel olduğu sürece sağlıklı olur imajı vermektedir (Şanlı, 2019). Cinsel yönelimi eşcinsel olan erkek bireyler ve trans cinsel kimliğine sahip kişiler, hegemonik olan iktidar tipi erkekliğe zarar verdiği düşüncesiyle dışlanmakta ve toplumsal hayattaki pratik karşılığı ise ayrımcılığa maruz bırakılma olmaktadır.

Hegemonik erkeklik kavramındaki hegemonya tanımı Gramsci’nin özgün görüşlerinden elde edilmiştir. Hegemonya, bir güç dengesi ortaya çıkararak, bu gücün

temelini baskı ve zorlamayla değil, oluşturulan rızayla kabul ettirmektedir (Connell, 1998). Hegemonik olan rıza oluşturur ve bu rıza kendini çeşitli kurumlar üzerinden yeniden oluşturarak meşruiyetini kazanmaktadır. Hiyerarşik bir durum oluşturan hegemonik erkeklik, en üst konumda tanımlanan erkekliğin karşısındaki tüm oluşları ikincil konuma itmiş ve ataerkil toplumsal düzenin işleyişiyle ortaklaşa ilerlemektedir. Hegemonik erkeklik, sadece erkeklerin kadınların üzerindeki tahakkümü değil, erkekler arasındaki tahakküm ilişkilerini anlamayı da sağlamaktadır (Çakır, 2017). Ataerkil sistem içerisinde hegemonik erkeklik, bir ideal yaratmakta, erkekler arasındaki rekabet ve hiyerarşik düzlemi oluşturmaktadır. İdeal olarak tanımlanan hegemonik erkeklik, kültür ve toplumun sosyal yapısına göre değişiklik göstermekte olup, mücadele alanı olarak kaygan zeminde bu özellikle sahip olup ataerkil sistemden pay elde etme amacı gütmektedir. Erkeklik kırılgan bir yapıya sahip olup, mücadele alanı olarak karşısına çıkan her evreyi erkekliğini ispat başarıyla tamamlama gerekliliği bulunmaktadır.

Eril tahakküm kendisinin kamusal/yerel, güçlü/zayıf, aktif/pasif gibi ikililikler gibi zıtlıklarla var etmekte ve kendi meşruiyetini oluşturmaktadır. Bu zıtlıklar, hiyerarşik bir düzlem içerisinde ast üst ilişkilerini oluşturmaktadır. Connell, bu zıtlıkların sadece kadın ve erkekler arasındaki değil hegemonik erkeklik tanımı üzerinden, farklı erkeklik hallerinde de kendini ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Connell'ın 1995 yılında yayımlanan *Erkeklikler* isimli çalışması 2019 yılında Türkçeye çevrilmiş olup, evrensel bir erkeklik fikri yerine erkek egemenliğiyle farklı konumlanışlara sahip farklı erkeklik hallerinin bulunduğunu vurgulama amacı taşımaktadır (Bozok, 2019). Hegemonik erkeklik bir iktidar formu olarak iktidarı yeniden inşa etmek için sürekli yeni stratejilerin ve performanslara ihtiyaç duyması nedeniyle performatif bir niteliğe sahip olmaktadır. Farklı erkekliklerin oluşum

bağlamını anlamak için, toplumsal cinsiyetin kurgulanın yönüne ek olarak sınıfsal konum ve etnik kimlik özelliklerini de içine katmak gerekli olmaktadır (Sancar, 2016). Bu açıdan, siyah erkeklik, beyaz erkeklik, yoksul erkeklik, Avrupalı erkeklik, Asyalı erkeklik, Hristiyan erkeklik, Müslüman erkeklik arasındaki farkların iktidardan pay alma ve ataerkil düzenden fayda sağlama açısından farklılıkları bulunmaktadır. Connell erkeklikler tanımı üzerinde, ataerkil düzenden pay alan ve ayrıcalık sahibi olan erkeklikler için erkek tiplerini “hegemonik erkeklik”, “madunlaştırılan erkeklik”, “suç ortağı erkeklik” ve “marjinal erkeklik” olarak açıklamıştır (Bozok, 2019, s. 202). Connell böylece, bütün erkeklerin ataerkil sistemden eşit ölçüde faydalandığı düşüncesinin aksine, “farklı stratejiler kuran erkeklik inşaları olarak farklı ve çoğul erkeklikleri” ortaya çıkararak özgün bir ataerkillik kuramı ortaya çıkarmıştır (Bozok, 2019, s. 202). Bu ayrımın altında farklı erkekliklerin, ataerkil sistemden pay almasındaki farklılaşma hakkındadır (Arık, 2016). *Suç ortağı erkeklik*, ataerkil sistemden almış olduğu fayda ve paydanın hegemonik erkeklikten sonra geldiği ve ataerkil sistemin işleyişine onay vermekte olup, *madun erkeklik* heteronormatif düzenin dışındaki cinsel yönelimi nedeniyle ataerkil sistemden daha az fayda sağlayan grubu, *marjinal erkeklik* ise sınıf, etnisite, ırk sebebiyle ataerkillikten en az fayda sağlayan grubu oluşturmaktadır (Özdemir, 2019). Madun erkeklik grubunda düşünülebilecek eşcinsellik, hegemonik erkeğe göre, kadınsılıkla tanımlanmakta olup, bu da homofobik saldırıların ve şiddetin sebebi olarak görülmektedir (Connell, 2019). Connell’a göre (1998), erkeklerin çoğunluğu *suç ortağı erkeklik* grubuna dahil olmakta ve bu gruptaki erkekler, ataerkil sistemin kadınlar üzerinden baskısından yararlandığı gibi sistemin eleştirisinde de bulunmamaktadır. Bozok (2019), bu tanımların arasındaki farkı çoğul erkeklikler tanımı üzerinden açıklanmıştır. Hegemonik erkeklik tanımı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hiyerarşik ve tahakküm ilişkisini anlamak

açısından ufuk açıcı bulunmaktadır. “Farklı erkekliklerin oluşu, erkekler arasındaki iktidar ilişkilerinde farklılık yarattığı gibi şiddetin uygulanış ve deneyimleniş şeklinde de farklılıklara sebep olur” (Çelik, 2016, s.5). Bu açıdan ataerkil sistemden pay ve rol alış şekillerine göre, bazı erkekler şiddetin öznesi olurken bazı erkeklik durumları ise şiddetin yöneldiği nesne halinde olmaktadır. Heteronormatif düzen içerisinde, hegemonik erkeklik için tanımlanan heteroseksüel erkek oluşa karşın eşcinsel erkeklik şiddete maruz kalma nedeni olmaktadır.

Tahakküm işleyişinin anlaşılmasında, kritik nokta olarak iktidar ve iktidarın yapısını anlamak önemli bulunmaktadır. İktidar konusundaki teorik çalışmalar içerisinde Foucault yaptığı çalışmalar ile iktidarın nasıl işlediğini ortaya çıkarmış ve karmaşık doğası üzerine çalışmalar yapmıştır. İktidar kavramı, siyasal teori ve siyaset felsefesi alanlarında II. Dünya Savaşı sonrası sosyal bilimlerin önemli konusu haline gelmiştir (Bayram, 2003). Devlet teorisinin temelinde de bulunan iktidar kavramı, geleneksel yaklaşımlarda güç olgusu ile ilişkiye odaklanılmıştır. Devletin silahlı gücü ve yasal gücünü kullanıp baskı ve tahakküm kurması siyaset bilimindeki devlet teorileri içerisinde ele alınmaktadır. Postyapısalcı yaklaşıma sahip Foucault ise bu düşünceyi eleştirmiş ve iktidarın kendini sadece baskı ve zor kullanarak kurgulamadığını ifade etmiştir. Foucault’ya göre iktidar, çoğul bir kavram olup, birbirinden farklı biçimlerde sayısız formu bulunmaktadır. Foucault için önemli soru iktidarın nasıl uygulandığı, nasıl işlediği yönünde olup, iktidarın kendini yarattığı hakikat ve söylem rejimiyle oluşturmaktadır (Bayram, 2003). İktidarın özneleri etkilemesine dair Foucault’a göre özneler iktidar yönlendirmesiyle şekillenen toplumsal ilişkiler içerisinde oluşmakta ve bu nedenle bireylerin oluşumunda iktidarın anahtar kavram olduğu bilgisi üretilmiştir (Çelebi, 2013). Bireyi karakterize eden iktidar bireyleri etkilemekte ve bireylerdeki iktidar anlayışını ortaya çıkarmaktadır.

Hegemonik erkeklik de bir iktidar formu olup, erkekleri kategorize etmekte ve kurgulanan erkeklik kimliğine bağlayıp, bir hakikat oluşturmaktadır.

Neomarksist geleneğin ürünü olarak hegemonya, Gramsci'nin çalışmalarında ortaya konulmuş olup, teori hem çatışma hem de uzlaşmayı/uzlaşmayı bir arada ortaya çıkarmaktadır. Gramsci, iktidarın kendini meşrulaştırma ve var edebilme gücünü ikna ve rızadan aldığını ifade etmektedir (Bayram, 2003). İkna oluşumunu sağlayan faktörler arasında okul, medya, yasalar gibi ideolojik aygıtlar, toplumsal hayatımızın büyük parçasını oluşturan toplumsal ilişkilerini öğrendiğimiz kurumlar olarak yorumlanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla, açık ve örgütlü propaganda süreçleri de rızanın oluşumu desteklemektedir (Biber, 2014). Propaganda, iktidarın meşruluğunu sağlayacak rızanın oluşumunda önemli bir araç olup, ikna etmeye, rıza yaratmayı ve rıza göstermeyi sağlayan güçlü bir yöntem olarak yorumlanmaktadır. Gramsci'deki hegemonya kavramının sosyopotik bir olgu olarak sadece siyasal bir yöne değil, hegemonyanın sosyal, ekonomik ve kültürel yönü de bulunmaktadır. Connell'ın hegemonik erkeklik kavramının altında da sosyal, kültürel ve ekonomik yönler bulunmakta olup, siyasal alan dışında, okul, aile, işyeri gibi hayatta insan ilişkisinin bulunduğu her kurumda yer almaktadır. Bu açıdan hegemonik erkeklik, kadınlık ve diğer erkekler üzerindeki iktidarını onların rızasını alarak kurgular ve hegemonik erkeklerin dışında tanımlanan oluşların ataerkil söylemi içselleştirmesiyle varlığının devamını mümkün kılmaktadır (Arık, 2016). Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşitsiz yönü ve hegemonik erkekliğin baskın söylemi provokatif ve manipülatif söylemlerle toplumsal hayatın her yönünde yeniden kurgulanmaktadır. Aile ilişkileri, aile içerisindeki cinsiyete dayalı iş bölümü ve çocuk yetiştiriciliği, okuldaki cinsiyet ayrımcılığına dayalı müfredattan siyasetçilerin söylemlerine

hegemonik erkeklik söylemi kurgulanmakta ve toplumsal cinsiyetin eşitsiz ilişki anlayışı tekrarlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkilerinin temelinde erkek egemen ataerkil sistem yatmaktadır. İkili cinsiyet kalıpları açısından konuya değinildiği zaman, erkek iktidarında kadın ikincilleştirilmekte ve aşağı görülmektedir. Hegemonik erkekliği, iktidar ile bağlantısı açısından değinildiğinde ise hegemonik erkeklik karşısında kurgulanan her oluşu ikincilleştirilmekte ve aşağı görülmektedir. Bu açıdan ideal tip olarak tanımlanan hegemonik erkek karşısında, eşcinsel erkek, engelli erkek, trans bireyler, interseksler gibi örnekler iktidar ilişkileri açısından aşağı görülmektedir. İktidar olup, özne olarak kurgulanan hegemonik erkek, aşağıda gördüğü oluşları nesneleştirmekte ve bu nesneleştirme şiddet uygulanmasına kadar kendinde meşru görmeye giden bir güç kaynağını ortaya çıkarmaktadır. Nesneleştirilen kişiye uygulanan şiddet, özgürlüğünün kısıtlanması, bağımlılık ilişkilerine tabi tutulması gibi süreçlerde erkek egemenliğinin güç kullanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki iktidar biçimi, mikro iktidar ilişkileri temelinde incelenme olanağı sunmaktadır (Gödelek, 2005). Mikro iktidarın erkeklik açısından incelenmesinde, erkekliğin sabit olmayan, zaman, kültür ve topluma bağlı olarak değişken bir yapısını olduğuna dikkat çekilmektedir. Toplumsal yapıda erkekliğin nasıl olması gerektiği ve erkek bireylerin nasıl davranmayı gerektiği kültürel kodlar açısından toplumsal değişim süreçleri gösterdiğinden dolayı, kültüre bağlı olarak erkeklik karşılıklı etkileşim içerisinde değişim göstermektedir (Çağırkan, 2018). Bu açıdan erkeklik, kadın ve erkek arasındaki ilişki, erkeklerin birbiri arasında olan ilişki yanında, erkekliğin iktidarla olan ilişkisi açısından incelendiğinde anlam kazanmaktadır. Carrigan vd. (2002), hegemonik erkekliğin tarihsel olarak kurgulanan ve değişim gösteren bir olgu olduğuna işaret ederken, Rönesans dönemi Avrupa’da bir

erkeğin bir erkek çocuğa cinsel olarak arzu duymasını o dönemin hegemonik erkeklik algısında var olduğunu ifade etmiştir (Cengiz, Tol ve Küçükural, 2004). İktidarla olan ilişkisi açısından hegemonik erkeklik, iktidarın yapısı ve kültürel kodlar açısından tarihsel ve toplumsal olarak değişim göstermektedir.

2.4 Askerlik

Ulus devletler öncesinde kralın olan devlet artık, milletle tanımlanmakta ve devleti bulunan milletin de savaşı milletin savaşı olmakta ve vatanseverlik kavramı modern devletin vatandaşlarından beklediği bağlılık ve sadakatle tanımlanmaktadır (Aykaç, 2011). Ulus devletlerin ortaya çıkışıyla zorunlu askerlik gönüllülük esasında değil savaşıma yeteneğiyle tanımlanan erkek vatandaşlara yüklenilen bir yükümlülük olarak tanımlanmaktadır. Fransız İhtilali sonrasında, bu ihtilalin varlığını ve ulus devlet anlayışının korunması adına milliyetçiliğin etkisiyle vatandaşlık tanımı ortaya çıkmış ve vatandaşlarına ait olan ülkeyi koruma görevi verilmiştir. Zorunlu askerlik uygulaması, Fransız İhtilali sonrasında yaygınlaşan bir uygulama olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Zorunlu askerlik ise ilk kez Fransa’da tarih sahnesi çıkmış ve uygulanmıştır (Yavuz, 2014). Fransız İhtilali sonrası, vatandaş ve asker arasında kurgulanan ilişki, sonrasında “Napolyon tarafından bir ulus devlet pratiği olarak kurumsallaştırılan milli ordu, bir yandan köylüleri disiplinli vatandaşlara dönüştürmüş, bir yanda da milleti yekvücut olmuş bir bütün şeklinde” oluşturma amacı taşımayı geliştirmiştir (Altınay, 2013, s. 220). Modern devletin askerlik kurumuyla birebir ilişkisi olup, devletin sınırlarının dışta tanımlanan düşmanlara ve içte devlete karşı olan ayaklanmalara karşı korunma görevi vatandaşlara verilmiştir. Modern devlet biz ve öteki yaratmakta ve bu ayırım üzerinden düşman tanımlamakta olup, biz algısı ordu içerisinde bireyselliğin yok edilerek tek tipleşmeyle kurgulanmaktadır (Aykaç, 2011). Ordunun şiddeti uygulama meşruiyeti bulunmakta ve bu meşruiyet

şiddet kültürünü beslemektedir. Günümüzde, dünyada üç tür ordu mevcut olup, profesyonel ordu ve zorunlu askerlik modeli ile her ikisinin de bulunduğu ülkeler vardır (Demirkan, 2019). Çeşitli ülkeler açısından farklılık göstererek, kadınların da zorunlu askerlik görevi olsa da zorunlu askerlikle yükümlü tutulanlar genellikle erkek vatandaşlar olmaktadır. Zorunlu askerlik, toplumsal cinsiyet rolleri açısından savaşçı, güçlü ve koruyucu rolüyle vatan toprağını koruyan erkek olarak tanımlanmakta ve bu süreç erkeklik inşa sürecinde geçilmesi gereken bir aşama olarak tanımlanmaktadır.

Zorunlu askerlik pratiği içerisinde, tek tipleşmeyle ben duygusunun yerini biz duygusu almakta ve tahakküm altına alınmanın rızası uyum ve itaat aracılığıyla uygulanmaktadır. Süreç içerisinde askerlerin hangi saatte uyup uyanacağı, saati belirlenmiş yemek yeme planı, hangi saatte spor yapacağı önceden belirlenmiş olup, giyilen üniforma, saç ve sakal tıraşı ile bireysellik yok sayılmaktadır. Beden, kuşatılarak istenilen forma sokulmakta, özne normatif olarak inşa edilmekte ve bu süreç kurmacadan ibaret olarak birtakım normlara uygun kalıplarla performans geliştirilmektedir (Sarıalioğulları, 2016). Altınay'a (2013) göre askerlik ve erkeklik arasında doğrudan bağlantı bulunmakta olup, sünnet sürecinden sonra askerlik erkekliğin tamamlanması için gerekli bir deneyim olarak tanımlanmıştır (Sarıalioğulları, 2016). Özne bedenler yaratılma amacıyla, askerlik öncesinde erkek vatandaşlar bu sürece erkek rollerinin kurgulanmasıyla hazırlanmaktadır.

Askerlik kurumu, militarist bir yapı olarak milliyetçi ideolojiden beslenerek, toplumda ideoloji oluşturmaktadır. Zorunlu askerlik süreciyle de vatandaşlar bu ideolojinin içine girmekte ve bu kurumun zorunlu ve kısa süreli de olsa birer parçası hâline gelmektedir. Louis Althusser'in (1994) Devletin İdeolojik Aygıtları tanımı ideoloji üzerine çalışmıştır. Devletin İdeolojik Aygıtları ve Devletin Baskı Aygıtları olarak ikiye ayrıldığı zaman, Devletin Baskı Aygıtları hükümet, ordu, polis, yönetim,

hapishane gibi kurumları kapsamaktadır (Güngör, 2001). Devletin ideolojik aygıtları da ise, dini, hukuki, siyasi, sosyal, kültürel kurum ve kuramlar olarak sıralanmıştır (Althusser, 1994). Louis Althusser (1994), toplumda otorite tarafından şekillenen belli kodlar ve kurumlar aracılığıyla ideolojinin yayıldığı üzerine çalışmasını oluşturmuştur. İdeolojinin taşıyıcı olduğu ve ulaştırılan kitle açısından toplumsal ilişkileri oluşturan birey, ideoloji aracılığıyla özne olmaktadır. Ideoloji kitlelere eğitim, ekonomi, hukuk, medya gibi kurumlar aracılığıyla ulaşmaktadır. Ideoloji kendisini en doğru olarak sunmakta, bireyi eylemlere yönlendirmekte ve yönlendirilen eylemi anlamlı kıldırmaktadır (Sayın, 2000). Devlet, ideoloji aracılığıyla bireylere celp edilmekte ve öznelere seslenmektedir. Althusser, ideoloji ve özne arasındaki karşılıklı, birbirini kurucu ve etkileyici ilişkisine odaklanmıştır (Güngör, 2001). İdeolojinin bireylere verdiği her rolde “celp edilmenin” seslenen bir yönü vardır. Bireyler ideoloji aracılığıyla özne haline gelmekte, bu tanımlama işlevi ise “celp etme” metaforu üzerinden açıklanmıştır (Güngör, 2001). Celp etme, Althusser’in metninde vurguladığı “ideolojinin adlandırma (interpellation) üzerinden işlem gördüğüne ilişkin argüman: ideoloji bireyleri özne diye adlandırması” hakkındadır (Turan, 2013, s. 310). İdeolojinin çağırdığı birey, bu çağrının kendisine yönlendirildiğini bilir, bu çağrıya cevap verir ve özne oluş süreci başlamıştır. Devletler, yasalarıyla düzenlenmiş zorunlu askerlik sürecine erkek vatandaşları celp etmekte ve devletin ideolojisine dahil edilmektedir. Devletin İdeolojik Aygıtları olarak tanımlanan bu kurumların ideolojik olarak kitlelere ulaştırılması bilinç dışı bir süreci kapsamakta ve kitlelerin fikirlerini manipüle edilmesinde kullanılmaktadır.

Disipline edici iktidar mekanizmalarından biri sayılan askerlik kurumu, erkek bedenini araçsallaştırır, itaatkârlaştırır ve erilleştirirken, bir yandan da erkek bedenine, başka erkek bedenlere aynı işlemi yapma imkânı sunar çünkü iktidar sürekliliğini

sağmak için iktidardan pay vererek uygunluğunu sağlamaktadır (Cengiz, Tol ve Küçükural, 2004, s.56). Askerlik kurumu, zorunlu askerlik süreciyle tahakküm altına aldığı erkek vatandaşlara yapmış olduğu uygulama ve sunduğu vasıflarda iktidar vermektedir. Hiyerarşik bir yapı sunan zorunlu askerlik içerisinde rütbelere ayrılmış sistem bulunmakta olup, hiyerarşide üste olan erkeklere diğer erkeklere uygulama imkânı sunulan iktidar verilmektedir. Erkeklik süreçleri içerisinde toplumsal karşılığı bulunan zorunlu askerlik sürecini tamamlama ve tamamlamama da erkeklik arasındaki hiyerarşik düzende iktidar vermektedir. Zorunlu askerlik sürecinde, beden özne ilişkisinde belirli zorunluluklar ve performans geliştirmeye yönelik davranış kalıpları bulunmaktadır. “Foucault modern disiplin aracılığıyla imal edilen itaatkâr ve yararlı-üreten bedenleri tartışırken iki kuruma özel ilgi gösterir: eğitim ve ordu, Foucault’a göre okullar ve ordu, modern disiplin tekniklerinin geliştirildiği ve mükemmelleştirildiği temel alanlar” olarak tanımlanmıştır (Altınay, 2013, s.209). Askerlik kurumu, içerisinde erkeklere belli sorumluluklar yüklenilmektedir. Zorunlu askerlik sürecinde kişinin sorumluluğuna verilen silah, üniforma, görevler ve gün içerisinde uyuma ve uyanma saatlerinin belli olması sorumluluk duygusuna sağlayacağı düşüncesi vardır. Sorumluluk, erkekliği tanımlayan önemli kavramlardan biri olarak, erkek birey doğumundan itibaren gelecekte ailesinin sorumluluğunu almayı, heteronormatif düzen içerisinde ilerde eşinin sorumluluğunu alarak, ailesinin reisi olma düşüncesiyle büyütülmektedir (Cengiz, Tol ve Küçükural, 2004). Zorunlu askerlik sürecinin disipline edici özelliği yanında makbul vatandaş sağlama özelliği olarak milliyetçi erkek yaratma fikri bulunmaktadır (Altınay, 2013).

Erkeklik aşamalarından biri olan zorunlu askerlik sürecini tamamlama; evlilik, evin reisi olma yönündeki engeli kaldıran bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Zamanı geldiğinde zorunlu askerlik görevini tamamlayan bir erkeğin, evlilik düşüncesi içine

olmaması gerektiği, “askere gitmeden evlenilmez” sözüyle tanımlanmaktadır. Zorunlu askerliğin bir süreç içerisindeki kişinin kışlada bulunma zorunluluğu olması evini ihmal edeceği, eşini evde yalnız bırakacağı düşüncesiyle beslenmekte ve zorunlu askerliğini tamamlamayan erkeğin evlenmeye hazır ‘tam erkek’ olmadığı düşüncesini oluşturmaktadır. Erkeklik görevi olarak tanımlanan askerlik görevini yerine getirmeyen erkekler, eksik sayılmakta ve evlilik için hazır olmadığı toplumsal düşünce olarak kendini var etmektedir. Zorunlu askerlik sürecini reddeden kişiler de bu açıdan, işe girmekte ve devletle kurulan bir ilişki olarak evlenmekte sıkıntı yaşamaktadır. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olan kişilerin önünde, iş bulma ve evlenme süreçlerinin önü açılmaktadır. Askerlikle ilgili erkek gruplarındaki konuşmalar homososyal ortamlar olarak tanımlanabilir, “yeterince erkek olmak” diğer erkek grupları arasında kabul görmekle ilgili olup, homososyal (ortamların erkek erkeğe olunan) ilişkiler önemli rol oynamaktadır (Gedik, Çakır ve Coşkun, 2020). Tamamlanmış bir erkeklik bulunmadığı ve bu sürecin kadınsı oluşların reddedilmesiyle, erkeklikten beklenen normları sürekli tamamlanmayı bekleyen aşamalarla dolu olduğu belirtilmelidir. Erkek gruplarının toplandığı mekanlarda, askerlik anıları anlatılmakta ve askerlikle ilgili konuşma geçmektedir. Askerlik, bir eğitim kurumu özelliği taşımasa da bu süreç erkekleri hayata hazırlayan bir süreç olarak açıklanmakta olup, esas hayatın askerlik süreci sonrasında başlayacağı görüşü toplumsal bir kanaat olarak paylaşılmaktadır. Sosyal hayatında ailesinden ayrılarak bir süre kışlada kalmak ve askerlik deneyimini kişileri hayatın zorluklarına hazırladıkları görüşü toplum tarafından paylaşılmaktadır. Bu açıdan askerlik, toplum içerisinde hayatın zorluğuna katlanmayı öğrenilen bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Askerlik sürecinde kışla mekânında kapalı kalma, mekânsal olarak bu sürecin tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. İdeolojinin sembol kullanarak çalıştığı

görüşünden hareketle, kışla mekânında “mekânsal olarak sınırları, tel örgüleri, nizamiyesi, bayrakları, Atatürk büstü ve Atatürk’ün duvarlarda bulunan sözlerinin” varlığı sembolleri oluşturmaktadır (Turan, 2013, s. 315). Tüm kışlalarda bulunan bu mekânsal organizasyon, kapatılma, izlenilme, grup psikolojisiyle askerlerin birbirini izleme ve denetlemesini oluşturmakta ve milliyetçi öğelerle milliyetçi erkek yaratılma çabasına girilmektedir. Ordu, iktidar ve güç tanımı üzerinden erkeklik algıyla bir yapı oluşturmaktadır. Ordu içerisindeki kışla mekânı ise zorunlu askerliğe tabi tutulan erkelerin, erkeklik referanslarını yeniden ürettiği bir mekandır. Kışla ideolojik bir mekân olarak, hegemonik erkeklik öğretilerinin tanımlandığı bir mekân organizasyonu olarak tanımlanmaktadır. Zorunlu askerlik, vatandaşların disipline edilmesi, uyum sağlama davranışı geliştirmesi ve militarist, milliyetçi ve cinsiyetçi unsurların çözümlenmesinde önem taşımaktadır.

Askerlik, savaş dönemiyle ilgili nüveleri bulundursa da faaliyetlerini barış dönemlerinde de sürdürmektedir. Barış dönemlerinde tarihsel anlatı üzerinden belirli kurtuluş günlerinin organize edilmesinde güç gösterisi yapılmakta, toplumun milliyetçi duygularını beslemekte ve toplumsal hafızanın hatırlatıcı rolünü üstlenmektedir. Toplumun militarizasyonu mekânsal olarak anıt, şehitlik, müzeler ile ideolojinin beslenilmesi için milli günlerin ve askeri geçit törenlerinin organize edilmektedir. Zygmunt Bauman’ın söylediği gibi anıt ve anmaların, ölen kişileri anmaktan öte yaşayanlara geçmişî hatırlatma görevi bulunmaktadır (Aykaç, 2011). Bu hatırlatıcı rolünde, askeri araçların kışladan çıkıp sivil alanda yaptığı gezi, savaş uçakları ve askeri üniformalarla yapılan gösterilerle beslenilmektedir.

2.4.1 Erkeklik ve Milliyetçilik

Milliyetçilik modern bir ideoloji olup, Fransız İhlali sonrasında modern devletlerle birlikte tarih sahnesine çıkmıştır. Sınırları çizilmiş ulus devletin ortaya

çıkışı, milliyetçilik ideolojisini ortaya çıkarmış ve tarihle beslenerek milletlere köken oluşturmuştur. Birden çok milliyetçilik olduğundan dolayı milliyetçiliğin genel bir tanımını yapmak zor olduğunu söylemek mümkün olup, olgu olarak milliyetçiliği anlamak tarihte ortaya çıkışı koşullarını ve toplumdaki karşılıklarını tanımlamaya cevap vermektedir (Kerestecioğlu, 2010). Milliyetçiliği yaratanın milletler olduğu görüşü, 1983 yılında milliyetçiliğe işlevselci ve yapısalcı olarak görüş getiren Ernest Gellner'in "milletleri yaratan milliyetçiliktir" görüşüyle yeniden değerlendirilmiştir (Kerestecioğlu, 2010, s. 313). Milliyetçilik ideoloji yaratarak, kurgulanan dil ve tarihle toplumla bağ kurmaktadır. Milliyetçilik ideolojisi, sürekli geçmişe referans vererek tarihsel köken sunmakta ve milletin ezeli ve ebedi tek bir varlık olduğu iddiasına dayanmaktadır (Aykaç, 2011). Anderson (2015), bütün cemaatlerin hayal edildiğini ifade ederken, ulusun da hayal edildiğini ve ulusun üyelerinin birbirini tanımasa da her birinin zihninde toplumlarının hayali ile yaşayacağını ifade etmiştir. 19. yy'da Fransız ihtilaliyle birlikte kurulan ulus devletlerde, önceki yüzyıllara göre yönetim ve iktidar anlayışının değişimiyle devlet ve vatandaş arasındaki ilişkide yeni bir döneme girilmiştir. Ulus devlet sürecinde, etkin bir şekilde vatandaş ve devlet arasında ilişki; askere alma, vergi toplama, zorunlu eğitim gibi süreçlerle artmış ve modern devlette toplum, nüfus gücünü sağlayan önemli etken olmaktadır (Kerestecioğlu, 2010).

Ataerkil sistemin eşitsiz toplumsal cinsiyet yapısı varlığını 19.yy'dan önceye dayandırmakta olup, milliyetçilik ideolojisiyle birlikte varlığını devam ettirmiştir. Toplumsal cinsiyet ve milliyetçilik ilişkisi açısından, milliyetçiliğin kadın ve erkeğe yüklediği toplumsal roller farklılaşmaktadır. Milliyetçi ideolojide kadının görevi, milletin biyolojik yeniden üretimi ve vatanına bağlı çocuklar yetiştirmek olmaktadır (Yuval-Davis, 2016). Milletin kurucusu ve sürdürme görevi ise erkeğe verilmiş olup, milliyetçilik bu anlamda erkek merkezli bir yapıyı oluşturma ve tarihsel kökenden

beslenerek milletin ‘öteki’ olarak tanımlananlara karşı korunması görevi de erkeğe verilmiştir (Çoban, 2013). Milliyetçilik, vatandaşın devlete karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesinde, toplumsal cinsiyet rollerinden faydalanmakta olup, bu rollerin devamlılığını sağlama çabasında olmaktadır. Kadınların bu süreçteki en önemli rolü, annelik olarak tanımlanırken, erkeklerin ise vatani koruma görevi bulunmaktadır.

Erkekliğin kazanmış olduğu anlam açısından, ulus devletlerdeki kadın ve erkek vatandaşlar arasındaki farkları değerlendirmek için askerlik süreci önemli bir konu olmaktadır (Altınay, 2016). Ulus devlet *gelenegin icadı* (Hobsbawn, 1983), *unutma-hatırlama* (Renan 1882), *şu anın tahayyül etmek* (Anderson, 1991) ve *bağlanılacak cemaatin tanımlanması* (Gellner, 1983) gibi hakikat oyunlarının gerçekleştirilmesi, beden üzerindeki iktidar araçlarının kurumsal yapılarla oluşturmaktadır (Saralioğulları, 2016, s.41). Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde asker olma ve savaşma yetisi erkeklik üzerinden tanımlanmakta olup, profesyonel askerlikte kadınların da askeri personel olması yanında, dünyada sayılı olarak birkaç ülke dışında zorunlu askerlik süreci erkekler için tanımlanmaktadır. Ulus devlet anlayışında “vatandaşların hakları olduğu gibi devlete karşı sorumlulukları da bulunmaktadır. En büyük vatandaşlık sorumluluğu, kişinin vatani için ölmeye hazır olması olagelmıştır” (Yuval-Davis, 2016, s. 59). Modern devlet, “erkeğe savaşmaya ve ölmeyen ikna etmek için savaşçı özelliklerle uyumlu ideal erkek tanımı yapmış ve koruyan erkek imgesiyle erkeğe” iktidar vermiştir (Akgül, 2010, s. 2). Bu açıdan vatani uğruna ölme, şehit olma mefhumu erkekler için tanımlanmış ve kadınların görevi ise ulusun yeniden üretimini doğum ve çocuk yetiştirmeyle tanımlanmıştır. Modern orduda, şehit olma mefhumu sadece erkeğe ve erkek üzerinden ailesine şehit ailesi, eşine şehit eşi ve çocuklarına da şehit çocuğu tanımını getirmektedir. Enloe, milliyetçi hareketlerin genellikle kadınların değil, erkeklerin deneyimlerine dayandığını söyleyerek; “milliyetçilik tipik

olarak erkekleştirilmiş hafızadan, erkekleştirilmiş aşağılanmadan ve erkekleştirilmiş umutlardan doğduğunu” ifade etmiştir (Walby, 2016, s. 45).

Milliyetçi siyasetin maskülenist bir alan olduğunu belirten Nagel (2016), milliyetçiliğin tanımı gereği devlet ve devletin kurumlarıyla birlikte işlemekte olduğunu belirtmiş olup, ordu gibi diğer kurumların da yönetiminin erkeklerin elinde olduğunu “bu nedenle hegemonik erkeklik kültürü ve ideolojisinin hegemonik milliyetçilik kültürü ve ideolojisiyle el ele gittiğini” ve “erkeklik ile milliyetçiliğin birbirine çok iyi eklemlendiğini” ifade etmiştir (Nagel, 2016, s. 75). Siyasetin cinsiyetçi yapısı nedeniyle, devletin yönetim kadrolarında çoğunlukla rasyonel düşünme yetisine sahip olarak tanımlanan erkeklerin bulunması da siyasetin erkeklikle olan ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Devletin önemli dayanaklarından birinin erkeklik olduğu ve erkeklik hakkındaki fikirlerin değişimiyle ulus ve ulusun temel nosyonlarında değişim olma ihtimali bulunmaktadır (Enloe, 2016). Devletler kendini milliyetçilikle var edip yeniden üretirken, öteki tanımı üzerinden düşman tanımı yapmaktadır. Devlet yönetiminde içerde ve dışardaki düşman tanımıyla milliyetçi duygulara seslenmekte ve milletin birlik duygusunu manipüle etme çabasında varlığını sürdürme amacı olmaktadır. Millet kendini tanımlarken ötekinin varlığından beslenmekte olup, “ötekiler, ulusun, kendisini, karşısında konumlandırarak inşa ettiği düşmanlar” olarak tanımlanmaktadır (Saigol, 2016, s. 230). Millet kendi kimliğini, öteki olarak tanımlanana bakarak kurgulamaktadır. Askeri kurum ve pratiklerin cinselleştirilmesinde düşman veya öteki tanımı yapılmakta olup, bir yandan da koruma ve varlığı sürdürme görevi cinsiyetlendirilmektedir (Nagel, 2016).

Düşman tanımı, devletin sınırlarının korunmasında orduya görev yüklemektedir. Ulus anlatısı kadın bedeni üzerine kurgulanmak olup, kadın; ulusun, benliğin, manevi dünyanın ve evin duygu yüklü göstereni ve simgesi haline

gelmektedir (Saigol, 2016). Modern devletlerdeki kamu ve özel alan ayrımında, kadının yeri özel alana sıkıştırılmışken erkek ise kamusal alanda varlığını sürdürmektedir. Ev alanının aile ile bağlantısı bulunmakta olup, toplumun en küçük yapı birimi olarak ailenin reisi erkek olarak, evin korunma görevi de toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından erkekle tanımlanmaktadır. İktidarın egemen söylemi olarak da devletin sınırlarının belirlediği toprak parçası, ana vatan olarak tanımlanmakta ve kadın bedenine referans vermektedir. “Anne metaforunun sağladığı yapay akrabalığa ek olarak, vatanın kadın bedeni olarak tasviri heteroerotik bir aşkı” da işaret etmektedir (Akgül, 2011, s. 46). Annelik güçlü bir bağ tanımı olarak, vatan toprağı da ana vatan tanımı üzerinden vatan ile vatandaşın arasında kurgulanan güçlü bağı tanımlanmaktadır. Düşmanın vatan toprağı savaş zamanında fethetme ve anavatan ise rakibe karşı korunma arzusu üzerinden kurgulanmaktadır.

2.4.2 Erkeklik ve Militarizm

Modern bir ideoloji olarak militarizm, askeri kurumlara has özelliklerin sivil hayatta da yer alması olup, zorunlu askerlik süreci militarist üretimin bir parçası olmaktadır. Modern devlette militarist öğeler, gündelik hayatta kendini okul gibi kurumlarda (her hafta bayrak töreni ve andımızın okunması, üniforma giyilmesi) var etse de en görünür yanı orduların yapısında şekillenmektedir. Ulus devletin egemenlik ve vatandaş yaratma sürecinde, zorunlu askerliğe dayalı modern ordular ortaya çıkmıştır (Akgül, 2011). Modern ordular, hegemonik erkeklik ile militarizm arasındaki ilişki mihenk taşı olarak inşa edilmiş olup, askeri eğitim ise bir tür hegemonik erkeklik öğrenme okulu konumunda bulunmaktadır (Sancar, 2016). Devlet, ordulara savaş tekniğini öğretmesi, güçlülük ve korumacı sembolik simgeleri açısından bu süreçte erkek vatandaşları katmaktadır. Militarizmin toplumsallaşma sürecindeki belirleyici etkisi, erkeklerin yaşam döngüsünün başlıca dönüm noktalarından biri askerlik

olmaktadır. “Militarizmin savunma ve güvenlik gereksinimlerinin var olduğu her yerde egemen yapılara hükmeder hale gelmesi, güvenlik görevinin askerlik adı altında bir tür “erkeklik ispatı” haline dönölmesi sayesinde, hegemonik erkeklik değlerlerinin genç erkeklere benimsetilmesi kolaylıklar gerçekleşmektedir” (Sancar, 2016, s.154) Militarizm kavramı, toplumdaki erkeklik kodlarını anlamın için önemli bir tanım olup, militarist söylem ve kavramlar ise toplumsallaşma içerisinde normalleştirilmekte ve milliyetçiliğı beslemektedir (Karacagil, 2017). Militarizme, savaş dönemi dışında barış dönemlerine ihtiyaç duyarak var olmayan düşman algısının beslenmesiyle milliyetçi duyguların diri tutulmasının sağlamaktadır. Ulus devlet, militarizm, zorunlu askerlik ve iktidar stratejileri, bir mekân olarak bedenin özneleşmesinin temel bileşenleri olarak mikro iktidar ve erkeklerin birbiriyle olan rekabet ilişkilerinin tanımlanmasında önemli bileşenleri oluşturmaktadır (Sarılioğluları, 2016). “Daima öteki erkekleri izleyerek “erkek” olunur ve kendine benzemeyeni dışlayan mekanizma” erkekler arasında uygulanmaktadır (Yavuz, 2014, s.126).

Militarist iktidar gösteri üzerinden kendini var etmekte ve sürdürmektedir. Tek tipleşme öznenin reddi olup, özne çoğulluklardan beslenirken, tek tipleşme makineleşme yaratmakta ve militarist iktidar makine yaratma peşinde farklılıkları yok etmek amaçlarken, üniforma tek tipleşmenin en önemli araçlarından biri olmaktadır (Çoban, 2013). Militarist öznenin tek beklenen, emirlere itaat etmesi ve yalnız bırakılmayı engelleyerek kontrol mekanizmasını devrede tutmaktır. Militarist gösteri iktidarı, kendini erkek bedenin üzerinden kurgulamakta olup, gerçekliğı yansıtmasa da ‘mış gibi’ kurgulanarak amaç, erkeklik gösterisi ve şiddet kültürünü yaymaktır (Çoban, 2013). Militarist erkekliğin önemli göstergelerinden biri olan üniforma, erkekleri bir bedende toplayarak güçlü bir erkek bedeni tanımlayarak, herkesi eşit konumda tuttuğı illüzyonuyla üniformanın simgesel anlamı ulusu koruyucu olma

temeline dayanmakta olup, ulusun geleceğini güvence altına olan erkeğin erkekliğini yitirmesi ulusun geleceğini tehdit altına alacağından “militarist erkeğin işlediği tüm cinsel suçlar iktidar tarafından meşru görülmektedir” (Çoban, 2013, s.195).

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin hiyerarşik boyutuna çekilen dikkat ve feminist teorinin militarizm ve faşizm gibi ideolojilere olan bakışı erkeklik çalışmalarını etkilemektedir. Donovan (2009), militarizmin “kahraman erkek benliği psikolojisine”, giyilen giysilerden, öğrenilen savaş taktiklerine erkeliğin kurucu öğelerinden askerliğe referans vermektedir. Feminist teorinin tarihsel olarak geçişlerinde radikal feminizm, özel alanın politik olduğu ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin iktidarla olan bağlantısının analizini ortaya çıkarmıştır. Militarizmin ekonomik, toplumsal ve politik kavramlarının milliyetçilikle bezenen yapısı erkeklik çalışma odağında kesişimselliğini ortaya çıkarmaktadır. Militarist yapı, “makbul erkek” tanımını ortaya çıkarmakta ve özellikle zorunlu askerlik uygulaması, devlet ve vatandaş arasındaki ilişkide devletin cinsiyet rejimindeki iktidar olgusundan pay alması kurgulanmaktadır (Sünbuloğlu, 2013). Modern ordular, şiddet tekeline elinde bulunduran devletin, şiddet ve tahakkümünü sorgulamayacak bireylerin itaatkâr olmasını amaçlamaktadır (Akgül, 2011). Şiddetin meşrulaştırıldığı bir alan olarak ordu ve militarizm, “savaşmak için gerekli görülen cesaret, şiddet kullanımı, güç, disiplin, saldırganlık gibi özellikleri zorunlu askeri hizmet ile genç erkeklere öğretmekte” olup, bu şekilde militarist yapı tüm topluma yaygınlaştırılarak, şiddet kültürü normalleştirilmekte (Akgül, 2011, s. 20). Eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri ve militarizm arasındaki bu güçlü bağ, erkeklerin iktidarla olan ilişkisini ortaya çıkarmaktadır.

Militarizm içindeki kadınların korunmaya muhtaç, aciz, pasif, yetersiz, yönetilmeye ihtiyaçlı oldukları görüşü, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini

beslemektedir. Savaş dönemi tecavüzleri militarist ve erkeklik düşüncelerinin birleşimini oluşturmaktadır. “Savaşta fetih ve ele geçirme önemli anlamlara” sahip olup, kadınlıkla bağdaştırılan acizlik, zayıflık güç kullanımı davranışa yansımakta ve militarist sistemde “güç, zayıf olanın ele geçirilip üzerinden hâkimiyet kurulması” anlamına gelmekte ve kadın bedeni bu hakimiyetin kurulmasında araç olarak nesneleştirilmektedir. (Akgül, 2011, s. 186). Devletin sınırlarının “kadın bedeni metaforu üzerinden tasviri, onun yabancı işgaline, saldırısına açık olduğu” inancını hâkim kılmaktadır (Akgül,2011, s. 46). Savaş dönemlerindeki düşman olarak tanımlanan toprağa karşı fetih anlayışı, kadın bedeni üzerinden sistematik savaş tecavüzlerinin anlamını ortaya çıkarmaktadır. Tecavüzün, hegemonik erkeklikle bağlantısı bulunmakta olup, karşıdaki kişi üzerinde hakimiyet kurma ve şiddet kullanımının gösterilmesidir. Cinsel nitelikli bir şiddet olarak tecavüz, kadın bedeni nesneleştirilmekte ve dayanağını hegemonik erkeklikten almaktadır. Hegemonik erkekliğin unsurlarında; “cinsellik, saldırganlık ve şiddet arasındaki yakın ilişki mevcudiyeti” bulunmaktadır (Özdemir, 2010, s. 78). Milliyetçilik ve militarizmin bağdaştırılmasında, kadın bedeninin nesneleştirilerek vatan toprağına benzetilmesi ve fetih anlayışıyla savaş döneminde düşman olarak tanımlanan millete mensup kadınlara yapılan tecavüzlerin anlamını tanımlanmaktadır.

2.4.3 Askerliğe Elverişli Olmama Durumu

Savaş döneminde vatani koruma görevi verilen erkekler, bu sürece katılmanın gururunu milliyetçilik duygusunun öğretilmesine ve militarist öğelerin varlığıyla hissetmektedir. Savaş döneminde savaşın cephesinde yer alma yetisi erkeklere verilirken, kadınlara cephe gerisinde veya cephede hemşirelik görevleri verilmektedir. Savaşçı erkek kimliğinin ortaya çıkarılmasında, karşıt görülen her türlü oluş tamlik düşüncesi karşısında dışlanmakta olup, bu değersizleştirme orduda kadınların ve

hegemonik erkeklik özellikleri taşımayanların dışlanmasını ortaya çıkarmaktadır (Akgül, 2011). Tarihteki savaş dönemlerinin özellikleri açısından “Sparta ordularından I. Dünya Savaşı’nda İngiliz ordusuna eşcinsel erkekler öncü olarak kullanıldığı” bilinmektedir (Tarhan, 2008, s. 251). Bu açıdan eşcinsel erkekler, savaşta ateş alanında ilk gözden çıkarılan erkekler olmuştur.

Ulus devletlerde bulunan zorunlu askerlik sürecinden önce yapılan sağlık muayenesinden geçerek askerliğe elverişli görülen kişilerin bu sürece kabulü, erkekliğe kabulü olarak kurgulanmaktadır. Koşul olarak tanımlanan kilo boy endeksi, askerliğe elverişli görünen beden algısını oluşturmakta ve bunun dışında kalan erkek bedenlerinin dışlanmasını ve bu sürece dahil edilecek düzeyde görülmediği için değersiz olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Eril iktidarın kurgulanmasında, kadın olmayan ve kadınsı imgelerin dışlandığı bir beden olarak inşa edilmesinde ve söylem aracılığıyla kurgulanan yönü bulunmaktadır. Askerlik kurumunun önemli yapı taşlarından biri kadını dışlamış olması yanında kadınsı görülen öğelerin de dışlanmasıdır. Orduda çeşitli ülkelerde bulunan kadınların zorunlu askerlik sürecine katılımı veya profesyonel askerliğe kabulünde kadınların, kendilerini kadınsı gösterecek özelliklerden sıyrılma durumunda bırakılmaktadır. Askerlik kurumunda, kadınsı görülen erkekler ve kadınsı davranış kalıpları dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz bırakılmakta ve kullanılan küfürlerde kadın bedenini aşağılayıcı özellikleri bulunmaktadır. Askerliğe elverişli görülmeyen erkeklerin zorunlu askerlik sürecinin dışında tutulma anlayışına “bir yapının daha iyi anlaşılması için merkezine değil, kenarlarına ve sınırlarına, bir ilişkiselliği veya bir pratikler bütününe daha iyi anlamak için kırıldığı, bozulduğu, değiştiği yerler” olarak bakmak mümkün olmaktadır (Özbay ve Baliç, 2004, s. 10). Bu açıdan elverişli görülmeyen erkekler için bu alan, erkek bedeninin kırıldığı noktaları göstermektedir. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak

terhis olmayan erkekler için toplum tarafından “tam olmayan” erkek tanımı kullanılmaktadır (Tarhan, 2008). Askere giden kişi, sosyal hayatındaki çevresine “fiziksel ve zihinsel açıdan sağlıklıyım ve (saklasa bile) eşcinsel değilim” mesajı vermekte olup, askerliğe elverişli görülmeyen kişiler ise buna dair sıkıntılar yaşama ihtimali olmaktadır (Yavuz, 2014, s. 116).

Zorunlu askerlik süreci için elverişli bulunmayıp sürece dahil edilmeyen erkekler için ‘çürük’ tanımı günlük dilde kullanılmaktadır. Çürük kavram olarak, hangi bedenlerin değerli görülüp görülemeyeceğine referans vermekte ve bu açıdan askerlikle kurulan bağda bu bedenler savaşma yetisine, vatani koruma özelliğine sahip olmamalarıyla bağdaştırılmaktadır. Goffmann’e (2014, s. 33) göre, çürük tanımında üç damga bulunmakta ve bu damgalama; “*bedenin korkunçlukları, zayıf irade, ırk, ulus ve din gibi etnolojik damgalar*” olarak sıralanmıştır (Saralioğulları, 2016). Biricik (2013), alınan çürük raporunun, borç olarak tanımlanan askerlik görevini tamamlamaya yetmediğini ve kişilerin çürük raporu aldıktan sonra iş ve aile hayatlarında yaşadıkları dışlanma deneyimlerine odaklanmıştır. Zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulan erkekler, iş başvurusundan bulunurken veya evlilik süreçlerinde askerlikten muaf tutulmuş olmanın dezavantajlı konumunda kalma ihtimali olmaktadır. Askere alınmayan kişinin, çalışma hayatının sıkıntılarına ayak uydurmakta zorluk yaşayacağına dair düşüncesiyle karşı karşıya kalma ihtimali bulunmaktadır. Zorunlu askerlik sürecinde kişilerin zorluklarla baş etme becerisinin geliştiği, sabretmeyi öğrendiği ve askerdeyken olgunlaştığı düşüncesi hâkim olduğundan, bu süreçten sonra kişilerin hayata atılmaya hazır olduğu görüşü hakimdir.

Erkekliğin geçiş aşamasından biri olarak zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulan kişilerin, askerliğe elverişli bulunmamasının toplumsal karşılığı bulunmakta olup, bu karşılık bu sürece dahil olmak isteyip olamayan kişilerin kendini eksik

hissetmesine ve erkeklik duygularının kırılmasına sebep olma ihtimali de bulunmaktadır. Erkeklerin geçtiği aşamaların özeti; “ilk erkeklik sınavını verirken ‘erkek adam gibi’ ağlamadan sünnet olmayı; milli olurken ‘ter dökmeden kaleye gol atmayı’ ve sonrasında bu başarıyı hep gururla sürdürmeyi; askerlik çağı geldiğinde ‘vatan borcunu’ geri ödemeyi ve askerlik sonrası çekirdek aileyi kurarken hem ekmeğini taştan çıkartan ‘güçlü erkek’ hem ‘vefakâr baba’ olmayı gerektirir” kelimeleriyle tanımlamıştır (Biricik, 2008, s. 233).

2.4.4 KKTC’de Askerlik

Türkiye’de zorunlu askerlik sürecindeki erkekler ve askeri personel için ben algısının yeriniz biz alan noktada kişiler tek bir sözcük olarak “Mehmetçik” tanımı altında bir olmakta iken (Karacagil, 2017). KKTC’de ise bu tabir askeri personel için “mücahit” tanımıyla karşılık bulmaktadır. Mücahit kavramının tarihsel temeli bulunmakta olup, 1963 ve 1974 yılları arasında Kıbrıs adasındaki çatışmaları yıllarda, Türk Mukavemet Teşkilatı’nda bulunan kişiler için kullanılmıştır. Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, Türk Mukavemet Teşkilatı’nın bir uzantısı olarak kurgulanmış ve düzenli ordu haline getirilmiştir. Kıbrıs adasındaki 1963-1974 yılları arasındaki çatışmalı geçen yıllarda 1 Nisan 1955’te EOKA adında, Türkçe karşılığı Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü olan örgüt Kıbrıslı Rumlar tarafından kurulmuştur. Sonrasında ise Kıbrıslı Türkler ise; “Volkan, Karaçete, 9 Eylül Cephesi, Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği”² adı altında silahlı gruplar kurmuştur. Bu örgütlenmeler, 1 Ağustos 1958 tarihinde Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) adında birleşmiş, ilk örgütlenmelerini gizli yürüten teşkilat, sonrasında adanın Türk köylerinde silahlanarak örgütlenmiştir. TMT’nin kuruluş tarihi KKTC’de resmî tatil ilan edilmiş ve Toplumsal Direniş Bayramı- Türk Mukavemet Teşkilatı Kuruluş günü olarak anılmakta olup,

²Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, “Hakkında” <https://mucahit.gov.ct.tr/Sayfa/Tarihce/> Erişim tarihi: 05.08.2022

resmî tatil oluşu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Resmî Tatil ve Anma Günleri 49/1989 sayılı yasa ile düzenlenmiştir. Türk Mukavemet Teşkilatı'nın devamı üzerinden, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasından sonra, 1 Ağustos 1976 tarihinde Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı kurulmuş ve 23 Kasım 1976 tarihinde Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Görev ve Yetki yasası çıkarılmıştır³.

Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı “Özel Görev Komutanlığı, Eğitim Merkez Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı'na bağlı, Havacılık Birlik Komutanlığı ve Polis Genel müdürlüğü”⁴ kurumlar bulunmaktadır. KKTC 1985 Anayasası'nda düzenlenmiş olan savunma iş birliği kısmında bulunan geçici 10. Madde gereği polis teşkilatı askere bağlanmıştır. Polis Örgütü Kurulu, Görev ve Yetkileri yasası olan 51/1984 numaralı yasada Polis teşkilatının görev ve yetkilerini Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı'ndan aldığından ve Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı'na karşı sorumluluğunun olduğundan bahsedilmiştir. KKTC Anayasası madde 74'te zorunlu askerlik yurt ödevi olarak; “Silahlı Kuvvetlerde yurt ödevi, her yurttaşın hakkı ve kutsal görevidir.”⁵ şeklinde düzenlenmiştir. Madde 72'de kamu görevine girme hakkı düzenlenmiş olup, “hizmete alınmada, ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez” şeklinde açıklanmıştır. Kamuda işe girmenin ön koşulu olarak zorunlu askerlik ödevinin yerine getirilmesi düzenlenmiştir. Sadece Kamu Hizmet Komisyonu tarafından kamuda açılan münhaller değil, özel sektörde de açılan işe alım münhallerinde erkek adaylar için askerden terhis olmuş olma şartı aranmaktadır.

³Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, “Hakkında” <https://mucahit.gov.ct.tr/Sayfa/Tarihce/> Erişim tarihi: 05.08.2022

⁴Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, “Genel Bilgiler” <https://mucahit.gov.ct.tr/GenelBilgiler> Erişim tarihi: 05.08.2022

⁵Çalışmada kullanılan mevzuat için bknz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022

Geçirdiği değişikliklerle son halinde 59/2000 sayılı Askerlik Yasası İç Düzeninin amacı, “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Görev ve Yetki yasasındaki ödevleri yerine getirmek üzere askerlik ödeviyle yükümlü olan kişilerin, hangi statüde ne şekilde ve hangi sürelerde askerlik yapacaklarını ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Güvenlik Kuvvetlerinin yedek subay, erbaş ve er ihtiyacının karşılanmasını düzenlemek⁶” olarak açıklanmıştır. Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı’nın kadro ve kuruluşu içerisinde “ASAL Şube” yasa içerisinde, askere alım hizmetlerinin yürütüldüğü şube olarak açıklanmış olup, zorunlu askerlik sürecinde erkek vatandaşların bu şubeyle iletişime geçtiği öğrenilmiştir. KKTC vatandaşı olan her bireyin 59/2000 nolu yasa çerçevesinde askeri yükümlülüğü bulunduğu açıklanmış ve olağan üstü durum halinde ide KKTC Meclisi onayı ile, kadınların da askere alınabileceği ifade edilmiştir. 59/2000 nolu yasada, askerlik çağı 19 olarak tanımlanmış olup, 19 yaşını dolduracak olan her kişinin o senenin ocak ayından itibaren ASAL şubeyle ilişkisinin başladığı ve askerlik çağının en çok otuz yıl sürdüğü bilinmektedir. Bu durumda askerlik çağı olarak 19-49 yaş arası tanımlanmaktadır. Askerlik çağı başlayan kişilerin askere alım duyurusu Asal şube, polis ve muhtarlıklar aracılığıyla yapılmaktadır. Askerliğe elverişli olup olmama durumu ise ASAL şubeyle girilen ilişki sonucunda, Devlet Hastanesi veya Askeri Hastane aracılığıyla yapılan muayeneler sonucunda karar verilmektedir. Askerliğe elverişli bulunan erkek vatandaşların, erteleme işlemleri için sunacakları belgeler bu şubeyle kurdukları ilişki çerçevesinde düzenlenmektedir. Mazereti bulunmaksızın, kendine yapılan çağrıya uymayan ve belirlenen saatte belirlenen yerde bulunmayan kişiler yoklama kaçağı sayılmakta ve bu kişilerin isimli Polis Genel Müdürlüğü’ne gönderilmektedir. Zorunlu askerlik sürecindeki askerler için, “mükellef asker” ve

⁶Çalışmada kullanılan mevzuat için bkznz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
Erişim tarihi: 05.08.2022

zorunlu askerlik sürecine başladığı günden terhis olduğu güne kadarki dönemine ise “muvazzaflık devri” olarak tanımlanmaktadır⁷. Mükellefiyet süresinin dolması üzerinde de zorunlu askerlik sürecini tamamlayan kişilere GKK tarafından Terhis Belgesi verilmektedir. Zorunlu askerlik süreci rütbelere ayrılmış şekilde hizmet süreleri düzenlenmiştir. Günümüz koşullarında uygulama şu şekilde olmaktadır; üniversite mezunu olmayan kişiler, er statüsünde hizmet süresi on beş ay olarak tanımlanmış olup, bir istisna olarak er statüsünde mezun olduğu yıl askere giden meslek liseli veya çıraklık okulu mezunu olan kişilerin on iki ay zorunlu askerlik hizmeti bulunmaktadır. Üniversite mezunu olup, belirlenen sınavları geçmesi halinde ast teğmen statüsünde üniversite mezunu kişilerin on iki ay, üniversite mezunu olan kişilerin çavuş rütbesinde on iki ay ve bedelli asker statüsünde er rütbesinde bir ay hizmet süreleri bulunmaktadır⁸. Çavuş, er, bedelli askerlerin izin gün sayısı 59/2000 nolu yasada düzenlenmiş olup, bu rütbelerde kişiler kışlada ikamet etmektedir. Ast teğmen rütbesinde olan kişiler ise yazılı ve spor sınavlarını başarıyla tamamladıktan sonra Türkiye’de İstanbul veya Ankara’da gerekli görülen eğitimleri tamamladıktan sonra KKTC’ye geri dönmekte ve buraya döndüklerinde mesai usulü çalışarak kışlada ikamet etmemektedir. Çavuş ve er statüsünde olan kişiler çağrılan celppe birlikte ilk bir ay Gazimağusa’da bulunup Güvenlik Kuvvetlerine bağlı Eğitim Merkez Komutanlığı olan Gülseren Kışlasında bir ay eğitim gördükten sonra KKTC sınırları içerisindeki GKK’na bağlı askeri kışlalarda görevlerini sürdürmek için gitmektedir.

Terhis belgesi alındıktan sonraki yıl, erkek vatandaşların, “İhtiyatlık devri” başlamakta olup, askerlik çağının sonuna kadar bu kişilerin Seferberlik Şubesi tarafından belirlenen günde seferberlik görevleri bulunmaktadır. 17/1980 sayılı

⁷Çalışmada kullanılan mevzuat için bkz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
Erişim tarihi: 05.08.2022

⁸Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, “Er “İşlemleri” <https://mucahit.gov.ct.tr/Asal/Sayfa?Q=3>.
Erişim tarihi: 06.08.2022.

Seferberlik Yasası'nda ise seferberlik tatbikatına dair bilgi ve seferberlik tatbikatına katılmama durumunda cezasının bulunduğu tanımlanmıştır. Herhangi bir mazereti bulunmaksızın, seferberlik tatbikatına katılmamanın cezası, “ilk defa işlenmesi halinde o tarihte bulunan asgari ücretin 1/4 ü kadar idari para cezasına, suçta ısrar ve tekrür halinde ise aylık asgari ücretin 1/2 si idari para cezasını” ödemek durumunda kalmakta ve idari para cezasının ödenmesi durumunda ek seferberlik görevi de verilmektedir⁹. Seferberlik çağrısı, hani gün hangi kışlada bulunmalarının gerektiğine dair bilgi kişilere ASAL şube ve polis aracılığıyla yapılmaktadır. Zorunlu askerlik sürecini er rütbesinde tamamlayan kişiler senede bir gün, çavuş rütbesinde tamamlayan kişiler senede bir gün, ast teğmen rütbesinde tamamlayanların ise senede iki gün seferberlik görevini yerine getirmek için kendilerine bildirilen askeri kışlada bulunma görevi vardır. Seferberlik gidilecek kışlada bulunma saati, 09.30'ta başlamakta ve 17.00'da bitmektedir¹⁰.

Yüksek öğrenime bağlı ve yurt dışında ikamet edenlerin bedelli hakkı bulunmakta olup 59/2000 nolu yasada, kişilerin en az üç yıllık bir yüksek okul veya lisans mezun olmaları durumunda, üzerinde dört yıl yurt dışında çalışan kişiler, yüksek lisans yapıyor ise mezun olmak şartıyla çalıştığı sürenin içinde sayılmakta olup, her yıl erteleme işlemlerini yerine getirmesi şartıyla kişiler bedelli askerlik yapma hakkına sahiptir. KKTC ve yurt dışı üniversitelerde doktora eğitimini tamamlamış kişilerin de bedelli asker olma hakkı bulunmaktadır. Bedelli askerlik hakkından yararlanan KKTC vatandaşı erkeklerin, KKTC sınırları içerisinde ikamet gününün yüz yirmi günü aşmaması gerekli görülmüştür. Günümüzde mevcut olan durumda bedelli askerler, bir ay süreyle kışlada askerliğini tamamlamakta olup, bu bir ay iki ye bölüp on beş gün ve

⁹Güvenlik Kuvvetleri
<https://mucahit.gov.ct.tr/Asal/Sayfa?Q=9>

¹⁰Güvenlik Kuvvetleri
<https://mucahit.gov.ct.tr/Asal/Sayfa?Q=9>

Komutanlığı, “Sıkça Sorulan Sorular”.
Erişim tarihi: 06.08.2022
Komutanlığı, “Sıkça Sorulan Sorular”.
Erişim tarihi: 06.08.2022

sonrasında on beş gün şeklinde de yapmaları mümkün olmaktadır. Bedelli askerlik yapan kişiler, zorunlu askerlik sürecini er rütbesinde tamamlamaktadır.

Zorunlu askerlik yapmayan elverişli görülmeyen kişiler hakkında düzenleme ise, Güvenlik Kuvvetlerinin Kuruluşu, Görev ve Yetkileri 29/1976 sayılı Yasa'nın beşince madde tahtında yapılan tüzük olan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Sağlık Yeteneği Tüzüğü'nde yazılmış olup, kişilerin muafiyet koşulları düzenlenmiştir. Muafiyet koşulları açısından bu kişiler, askerliğe elverişli olmayanlar olarak tanımlanmaktadır. Üç uzman tabip imzalı sağlık kurul rapor işlemleri bulunmakta olup, yükümlü askerler için üç rapor türü tanımlanmış; "askerliğe elverişli değildir kararları, ertesi yıla bırakma ve sevk tehiri, altı ay (dahil) ve üzeri hava değişimler" olarak sıralanmıştır¹¹. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Sağlık Yeteneği Tüzüğü'nün ikinci bölümünde yükümlü askerlerin sağlık muayeneleri bölümü düzenlenmiştir. Askerlik çağına girenlerin ilk muayeneleri Askerlik Yasası gereği son yoklama sırasında Asal Şubesinde toplanan askerlik kurallarındaki üç hekim (birisi askeri tabip) tarafından yapılmaktadır¹². Bu sağlık taraması; ruh ve beden sağlığı üzerinden her türlü fiziksel ve mental sağlık taraması değerlendirilmesidir. Boy ve kilo ölçümü, yükümlü askerden beyan olarak sağlık problemi hakkında sözel bilgi alınma, bu sözlü beyanı ispat edecekleri tıbbi belgelerinin bir örnekleri alınarak Asal Şubede saklanması gerekmektedir. Yükümlünün beyan ettiği hastalıkla ilgili, kişi devlet hastanesin veya askeri hastaneye gönderilerek detaylı laboratuvar testi ve muayenesi yapılmaktadır. Bu açıdan yükümlü askerler iki gruba ayrılmakta ve askerliğe elverişli olanlar ile askerliğe elverişli olmayanlar şeklinde gruplandırılmakta olup, bu gruplandırma

¹¹Çalışmada kullanılan mevzuat için bkz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022

¹²Çalışmada kullanılan mevzuat için bkz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022

Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yapılmaktadır. Yükümlü askerlerin askerlik sürecine başladıktan sonra, askerliğe elverişli olmama durumu da bulunmakta olup, devlet hastanesi veya askeri hastanede yapılan muayene doğrultusunda terhislerine karar verme süreci işlemektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Sağlık Yeteneği Tüzüğü'nde boy ve kilo indeksi verilirken, askere elverişli olma durumu belli kilo ve boy oranında tanımlanmıştır. Tüzük içerisinde akıl ve beden sağlığı hakkında birçok hastalığın askerliğe elverişli bulunmayan nedenleri açıklanmış ve geniş bir hastalık çizelgesi düzenlenmiştir. Tüzük içerisindeki dikkat çekici noktalardan biri ruh sağlığı hastalıkları kısmı oluşturmaktadır. Bu kısımda, psikotik bozukluklar ve zekâ yetersizliği tanımlanırken, madde bağımlılığı da tanımlanmıştır. Bunların yanında, “cinsel kimlik ve davranış bozuklukları” tabiri kullanılarak, “cinsel kimlik ve/veya davranış örüntülerinin tüm yaşamlarında ileri derecede belirgin olması ve askerlik ortamında sakıncalı bir durum yaratacağı ya da yarattığı tıbbi kanaatine varılması gerektiği¹³” cümlesinde, zorunlu askerliğe gitmeye elverişli görülmeyen sınıflar tanımlanmıştır. Hegemonik erkeklikle tanımı hakkında, eşcinsel ve trans yönelimi bulunan kişilerin, bağımlı kişiliğe sahip kişilerin askerliğe elverişli bulunmadığı yorumu yapılabilmektedir. Askerliğe elverişli görülmeyen kişiler dışında, askerlik çağı olarak tanımlanmış 19-49 yaş arasındaki KKTC vatandaşı kişiler de bu yaş aralığında KKTC'de bulunmamaları durumunda askerlik yapmaya elverişli sayılmamakta ve 49'dan büyük kişiler KKTC'ye gelse de askerlikten muaf sayılmaktadır. Yaş hiyerarşi açısından, 49 yaşından büyük olan erkekler, yaşlılıktan dolayı hegemonik erkeklik karşısında aşağı görülmekte ve askerliğe elverişli görülmemektedir.

¹³Çalışmada kullanılan mevzuat için bkz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022

Bölüm 3

YÖNTEM

Bu bölüm araştırmanın modelini, araştırma grubunu, veri toplama araçlarını, veri toplama sürecini ve verilerin analizini içermektedir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı, KKTC vatandaşı olup, zorunlu askerlik sürecinden terhis olan ve muafiyet belgesi alıp, üzerinden en az beş yıl geçmiş erkek vatandaşların bu süreç hakkındaki deneyim ve bakış açısını ortaya çıkarmak olduğundan araştırma modeli nitel araştırma metodudur. Nitel araştırma, araştırmaya katılanların içinde yer aldıkları olayları, değişen durumlarını ve yapıp ettiklerini nasıl anlamlandırdığı ve yorumladığı konusunda avantaj sağlamaktadır (Böke, 2014). Nitel araştırma bütüncül bir bakış açısını sunmayı amaçlamakta ve araştırılan probleme yönelik yorumlayıcı bir yaklaşım sunmayı sağlamaktadır (Karataş, 2015). Araştırma kapsamında nitel araştırma yönetimi ile insanların birbiriyle olan ilişkilerini tanımlama, askerlik hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarılırken detaylı bilgi alabilme amaçlanmıştır. Fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmada, araştırılan fenomene (kavram, düşünce, duygu) vurgu yapılmakta ve katılımcıların fenomeni nasıl deneyimledikleri ve bu deneyim hakkında söylemleri üzerine çalışma yürütülmektedir (Tekindal ve Uğuz-Arsu, 2020). Bu tarz çalışmalarda amaçlanan, kişilerin yaşadıkları gündelik hayat pratiklerinde deneyimlerden yola çıkarak bu deneyimlerin derinlemesine anlaşılması, kişilerin bu deneyimlere vermiş olduğu anlamın ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmanın kapsamında derinlemesine bir olgu ele

alındığından deneyim tanımı, fenomenolojide önemli olup, ortak deneyimlenen bir fenomen hakkında oluşturulan anlamların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Fenomonolojik yaklaşım, yaşanan deneyimin anlamlandırılmasını amaçlamakta ve bir grup bireyin ortak deneyimini vurgulayarak betimlemenin ötesinde süreç ve eyleme ilişkin kuramsal açıklama ortaya koyma imkânı sağlamaktadır (Tekindal ve Uğuz-Arsu, 2020).

3.2 Araştırma Grubu

Zorunlu askerlik süreciyle ilgili araştırma kapsamında bulunan bireylerden amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt (kriter) örnekleme yöntemi ile bir araştırma grubu oluşturulmuştur. Ölçüt örnekleme, “önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışmasını” kapsamaktadır (Baltacı, 2018, s. 254). Ölçüt örnekleme yöntemi, durumun değerlendirilmesinde önceden belirlenen ölçütlerin kullanılmasıdır. Araştırmada yer alan katılımcıların seçilmesinde iki ölçüt uygulanmıştır; katılımcıların farklı süre ve rütbelerde de askerlik görevini tamamlamış olmaları ile terhis olmalarının üzerinden beş yıl geçmiş olmasıdır. Kişilerin terhis olmalarının üzerinden beş yıl geçmiş olma kriterinin kullanılması, zorunlu askerlik sürecini hatırlama, seferberlik deneyimi hakkında konuşabilme ve bu süreci değerlendirme zamanlarının bulunması amacıyla seçilmiştir. Bu açılarından zorunlu askerlik sürecini on beş ay süreyle er rütbesinde, on iki ay süreyle çavuş rütbesinde, on iki ay süreyle asteğmen rütbesinde tamamlayan on iki kişi seçilmiştir. Örnekleme dahil olan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Zorunlu Askerliğini Tamamlayarak Terhis Olan Görüşmeciler Hakkında Demografik Bilgiler

No	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk sayısı	İş Durumu
1	33	Yüksek lisans mezunu	Bekâr	-	Arkeolog
2	35	Lisans mezunu	Bekâr	-	İşletmeci
3	40	Lisans mezunu	Evli	2	Mimar
4	32	Lisans mezunu	Evli	1	Memur
5	32	Yüksek lisans mezunu	Bekâr	-	Yüksek mimar
6	31	Lisans mezunu	Evli	-	Öğretmen
7	32	Lise mezunu	Bekâr	-	İşsiz
8	31	Lise mezunu	Bekâr	-	Teknisyen
9	36	Lise mezunu	Evli	-	Müzişyen
10	47	Lisans mezunu	Bekâr	2	Makine Mühendisi
11	34	Yüksek lisans mezunu	Bekâr	-	Öğretim görevlisi
12	38	Doktora mezunu	Bekâr	-	Maden Mühendisi

Görüşmecilerin isimleri araştırma içerisinde G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8, G9, G10, G11, G12 olarak kodlanmıştır. G1 kodlu görüşmeci; 33 yaşında, yüksek lisans mezunu, bekâr ve arkeolog olarak çalışmaktadır. G2 kodlu görüşmeci; 35 yaşında, lisans mezunu, bekâr ve kendisine ait olan kafenin işletmeciliğini yapmaktadır. G3 kodlu görüşmeci; 40 yaşında, lisans mezunu evli ve iki çocuk babası olup, kendisine ait olan mimarlık şirketinde mimar olarak çalışmaktadır. G1, G2 ve G3 kodlu görüşmeciler, zorunlu askerlik sürecini çavuş rütbesinde on iki ay süreyle

tamamlayarak terhis olmuştur. G4 kodlu görüşmeci; 32 yaşında, lisans mezunu, evli ve 1 çocuk babası olup, memur olarak çalışmaktadır. G5 kodlu görüşmeci; 32 yaşında, yüksek lisan mezunu, bekâr ve özel bir şirkette yüksek mimar olarak çalışmaktadır. G6 kodlu görüşmeci; 31 yaşında, lisans mezunu, evli ve lise düzeyinde bir devlet okulunda öğretmen olarak çalışmaktadır. G4, G5 ve G6 kodlu görüşmeciler, zorunlu askerlik sürecini asteğmen rütbesinde on iki ay süreyle tamamlayarak terhis olmuştur. G4 ve G5 kodlu görüşmeciler, asteğmenlik için gerekli görülen yazılı ve spor sınavını geçtikten sonra zorunlu askerlik süreçlerinin ilk zamanlarını İstanbul'da bulunan Tuzla'da eğitim gördükten sonra KKTC'ye gelmiş ve çeşitli kışlalarda asteğmen olarak mesai usulü çalışarak zorunlu askerlik süreçlerini tamamlamıştır. G6 kodlu görüşmeci ise asteğmenlik için gerekli görülen yazılı ve spor sınavını geçtikten sonra zorunlu askerlik sürecinin ilk zamanlarını Ankara'da tercümanlık üzerine eğitim gördükten sonra KKTC'ye geldikten sonra tercüman askeri personelin de çalıştığı ofisin bulunduğu Boğaz Karargahı'nda asteğmen olarak mesai usulü çalışarak zorunlu askerlik sürecini tamamlamıştır. G7 kodlu görüşmeci; 32 yaşında, lise mezunu, bekâr ve işsizdir. G8 kodlu görüşmeci; 31 yaşında, lise mezunu, bekâr ve bilgisayar teknisyeni olarak özel bir şirkette çalışmaktadır. G9 kodlu görüşmeci; 36 yaşında, lise mezunu, evli ve müzisyen olarak çalışmaktadır. G7, G8 ve G9 kodlu görüşmeciler, zorunlu askerlik sürecini er rütbesinde on beş ay süreyle tamamlayarak terhis olmuştur. G10 kodlu görüşmeci; 47 yaşında, lisans mezunu, bekâr ve iki çocuk babası olup, kendisine ait şirkette makine mühendisi olarak çalışmaktadır. G11 kodlu görüşmeci; 34 yaşında, yüksek lisans mezunu, bekâr ve bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. G12 kodlu görüşmeci; 38 yaşında, bekâr ve özel bir şirkette maden mühendisi olarak çalışmaktadır. G10, G11 ve G12 kodlu görüşmeciler, zorunlu

askerlik sürecini er rütbesinde bir ay süreyle bedelli asker olarak tamamlayarak terhis olmuştur.

Diğer çalışma grubu olan askerlikten muaf tutulmuş kişiler de ölçüt örnekleme yöntemi ile oluşturulmuş üç kişiyi kapsamaktadır. Bir kişi doğuştan gelen kalıtsal bir hastalığının bulunması, bir kişi nörolojik bir sağlık probleminin olması ve bir kişi ise fiziksel olarak askerliğe uygun bulunmayıp kilolu oluşundan dolayı zorunlu askerlikten muaf tutulan toplamda üç kişi, çalışma grubu olarak seçilmiştir. Örnekleme dahil olan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Zorunlu Askerli Sürecinden Muaf Tutulan Görüşmeciler Hakkında Demografik Bilgiler

No	Yaş	Eğitim durumu	Medeni durum	Çocuk sayısı	İş durumu
13	42	Lisans mezunu	Evli	1	Öğretmen
14	27	Lisans mezunu	Bekâr	-	Pazarlamacı
15	30	Yüksek lisans mezunu	Evli	-	Muhasebeci

Görüşmecilerin isimleri araştırma içerisinde G13, G14 ve G15 olarak kodlanmıştır. G13 kodlu görüşmeci; 42 yaşında, lisans mezunu, evli ve bir çocuk babası olarak, lise düzeyinde bir devlet okulunda öğretmen olarak çalışmaktadır. G14 kodlu görüşmeci; 27 yaşında, lisans mezunu, bekâr ve özel bir bankada pazarlamacı olarak çalışmaktadır. G15 kodlu görüşmeci; 30 yaşında, yüksek lisans mezunu, evli ve özel bir şirkette muhasebeci olarak çalışmaktadır. G13, G14 ve G15 kodlu görüşmeciler, zorunlu askerlik sürecine elverişli bulunmamış ve muaf sayılmıştır.

Bu amaçla araştırma, üç er, üç çavuş, üç asteğmen, üç bedelli asker ve üç zorunlu askerlik sürecinden muaf, toplamda on beş kişiden oluşmaktadır. Örneklem

grubu için görüşmecilerin özellikleri çeşitlendirilmeye çalışılmış ve farklı gruplardan ortak görüşler oluşturulmuştur.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veriler, yarı yapılandırılmış görüşme yönetimi kullanılarak yüz yüze görüşme yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak her iki grup için farklı soru formları hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, sorular açık uçlu olarak görüşme öncesinde sistematik olarak hazırlanmakta ve soruları yönetilirken, görüşmeciden detaylı bilgi almak amaçlanmaktadır (Böke, 2014). Açık uçlu görüşme formlarının önceden hazırlanmış olması araştırmacının görüşme üzerinde kontrolünü sağlarken, bir yandan da derinlemesine bilgi alma amacıyla görüşmeye esneklik sağlamak ve konuyla ilgili tartışma yaratarak görüşmecinin de söz sahibi olmasına olanak tanımaktadır. Görüşmenin akışına göre, soruların yerlerinde değişme, ek sorularla alınan bilgilerin detaylandırılması sağlanmaktadır. Form, ilgili kaynaklar taranarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunun taslağı uzman görüşünün alınmasının ardından son şekline getirilmiştir. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş bireylere 9 soru sorulmuştur. Muaf tutulmuş kişilere ise açık uçlu 6 soru sorulmuştur. Görüşme formunda açık uçlu sorular bulunmakta olup, görüşmecilere yardımcı olmak ve hatırlatıcı olmak için altında cevap alınmasını amaçlanan ek sorular da bulunmaktadır. Sorular sistematik şekilde düzenlenmiş olup, zorunlu askerlik öncesi süreç, zorunlu askerlik dönemine ait süreç ve zorunlu askerlikten terhis olduktan sonraki sürecin değerlendirilmesini kapsamaktadır. Açık uçlu sorular, kişilerin duygu, düşünce ve tutumlarını daha iyi anlayabilmek ve etkileşimli diyalog halinde bir görüşme sağladığı için tercih edilmiştir.

3.4 Veri Toplanma Süreci

Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan Etik Uygunluk onayı alındıktan sonra görüşmelere başlanılmıştır. Ardından 16.04.2022 tarihine kadar çalışma grupları ile araştırma yürütülmüştür. Görüşme yapılacak kişilerden randevu talep edilmiş olup, kişilere uygun olan gün ve saatte görüşmeler ayarlanmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara, gönüllü katılım formu imzalatılmış ve herhangi bir yaptırıma maruz kalmadan katılmayı reddetme imkânları olduğu ve çalışmadan istedikleri zamanda ayrılacakları açıklanmıştır. Görüşme sırasında alınan bilgilerle kimlik bilgilerinin eşleştirilmeyeceği ve araştırma sırasında isimlerinin gizle kalarak, alınan bilgilerin kodlama sistemi kullanılacağı belirtilmiştir. Görüşmeler ortalama bir saat sürmüş olup, görüşme başladığında ses kaydı alınacağı hakkında bilgi verilip izin alınmış ve görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Görüşmelerin yapıldığı mekanlar, kişilerin kendilerini rahat hissedebileceği sessiz ortamlardan seçilmiştir. Görüşmelerin ses kayıtlarının bulunduğu ses dosyaları kişilerin ifadelerinde kullandığı kelimeler değiştirilmeden Word formatında yazıya dönüştürülmüştür. Toplamda on beş kişiyle görüşme gerçekleştirilmiş olup, zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş olan bir kişiye gönüllü katılım formu imzalatıldıktan sonra görüşme başlatılmış ancak görüşme tamamlanamadığı için, bu görüşmenin verileri tez çalışmasında kullanılmamıştır. Çocukluk hayalinin komando olmak olduğunu ifade eden kişi, geçirmiş olduğu motor kazasının organlarında bıraktığı hasar nedeniyle askere alınmamış olup, bu süreci anlatırken zorlandığı ve askerlikten muaf tutulma sürecinin kendisinde kötü anılar bıraktığı fark edilmiştir. Bundan dolayı görüşme tamamlanamamış ve bu görüşme çalışma içerisinde kullanılmamıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, fenomenolojik analiz tekniği kullanılarak yorumlanmıştır. Nitel araştırmanın özelliği olarak, olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak kişilerin bunlara yüklediği anlamın yorumlanması amaçlanmıştır (Altunışık, 2010). “Fenomenolojiye göre fenomen kavramı bilinç tarafından algılanan nesne, olay ve/veya olgular” hakkında “kişilerin bilinçleriyle algıladıkları öznel gerçekliklere” odaklanılmaktadır (Çarpar, 2020, s. 694). Görüşmelerde kişilerin deneyimlerine odaklanılmış ve kişilerin fenomen olarak askerlik olgusuna vermiş olduğu anlam, tutum ve algılarına önem verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bilgiler hakkında temalar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmacı ve görüşmeci arasındaki diyaloglar etkileşimli ilerlemiş, kişilerin olgular hakkındaki bilişsel ve duygusal ifadelerinden ortak temalar oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verilen cevaplar hakkında temalar düzenlenmiş ve ortaklıklar çıkarılmıştır. Dilin, kültürden ve bireylerin ideolojik savunularından etkilendiği düşünülerek, kişilerin zorunlu askerliğe bakış açısının ortaya çıkarılmasını için fenomenolojik analiz önemsenmiştir. Verilerin analizinde, zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olanların görüşleri ile askerliğe elverişli bulunmayıp zorunlu askerlikten muaf tutulanların görüşleri ayrılmıştır. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olan kişilerin, askerlik sürecindeki değişen rütbe durumlarına göre görüşme formunda aynı sorulara vermiş olduğu yanıtlar ortak temalarla sunulmuştur. Temaların sonuna gerekli görülen yerlerde, görüşmecilerin ifadeleri değiştirilmeden isimleri gizli kalarak, kodlama sistemiyle eklenmiştir. Alıntılar içerisinde konu dışı kalan ifadeler eklenmemiş ve (...) ile gösterilmiştir.

Bölüm 4

BULGULAR, YORUMLAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, izlenen yöntem sonucunda ulaşılan veriler, araştırmanın temel amacı doğrultusunda zorunlu askerlik sürecini tamamlamış kişilerin görüşleri ile zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş kişilerin görüşleri olarak iki ana başlık altında analiz edilerek ilgili literatür eşliğinde yorumlanmıştır.

4.1 Hegemonik Erkeklik Olgusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, elde edilen bulgular zorunlu askerliğini tamamlayarak terhis olmuş ve bu süreçten muaf tutulan kişiler olarak iki bölümde ele alınmıştır. Görüşme sorularına verilen yanıtlar temalar altında toplanılarak tablolar halinde veriler yorumlanmış, ilgili alan yazından yararlanılarak benzer çalışmalar tartışılmış ve gereken yerlerde katılımlardan alıntılarla desteklenmiştir.

4.1.1 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Hegemonik Erkeklik Algısına İlişkin Bulgular

Zorunlu askerlik sürecini çavuş, er, asteğmen rütbesinde ve er rütbesinde bedelli olarak yapmış kişilere ‘zorunlu askerlik sürecindeki kurallar bütünüyle ilgili düşünceler nelerdir?’ diye soru yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların verdikleri cevaplar tek tipleşme, üniforma giyme ve orduda bulunan hiyerarşik ilişkiler açısından bu süreci deneyimlemiş kişilerce nasıl yorumlandığı Tablo 3’de gösterilmiştir.

4.1.1.1 Tema: Zorunlu Askerlik Sürecindeki Kurallar Bütünü

Tablo 3: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Süreçteki Kurallar Bütünü Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin Sonuçlarında Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
Kurallar bütünü	Tek tipleşme	Kişiliğin yok edilmesi	G1, G9, G12
		Disiplinin sağlanması için gerekli olması	G4, G5, G8
		Yönetmek için gerekli olması	G6, G7
		Sistem içinde gerekli olması	G10, G11
		Mantıklı olması	G2, G3

Tablo 3’de görüldüğü gibi, görüşmecilerin zorunlu askerlik sürecindeki kurallar bütünüyle ilgili vermiş olduğu yanıtlar düzenlenmiş olup, ortak temalar kullanılmıştır. Tablo 3’de görülen katılımcıların askerlik sürecini er, çavuş, asteğmen, bedelli olarak çeşitlilik göstermektedir. Tek tipleşmenin kişiliğin yok etmesine dair yorum, bir çavuş (G1), bir er (G9) ve bir bedelli asker (G12) olarak er rütbesinde askerliğini yapan kişiler tarafından paylaşılmıştır. Benzer rütbe ve sürelerde askerliğini yapmış olup, askerlik sürecini bedelli olarak bir ay içinde tamamlayarak terhis olmuş iki kişi (G10, G11), tek tipleşmenin askerlik kurumunun sistemsel işleyişi açısından gerekli olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde, askerlik sürecini çavuş statüsünde tamamlamış iki kişi (G2, G3) ise tek tipleşmenin mantıklı olduğuna odaklanmıştır. Askerliğin kendi içinde, yönetsel anlamda bir mantığı olduğu ve bu mantığın önemli kısmını oluşturanın da tek tipleşme olduğu ifade edilmiştir. Tek tipleşmenin savaş durumunda arazi koşulları içerisinde bir mantığı oluşunun

savunulması yanında, ben duygusunun yok edilip yerine biz duygunu aşlamak için herkesin eşit olduğu vurgusu yapılmıştır.

Zorunlu askerlik sürecindeki kurallar bütününe dair genel eğilim, kurumsal olarak bunun sadece askerlikle bağdaştırılamayacağı, kurumsal her yapıda kuralların bulunduğu yönündedir. Tek tipleşmeye dair üç kişinin dışında genel eğilim, bunun askerlik içindeki kurumsal yapı açısından gerekli olduğunu savunmuş ve tek tipleşmeye dair eleştiri getirilmemiştir. Tek tipleşmenin savunulan tarafı ise askerlik kurumunun eşitsizliklerin önüne geçtiği, orada olan her kişinin aynı olmasının, düzen yanında eşitlik sağladığı belirtilmiştir. Ancak zorunlu askerlik sürecinde, bedelli askerliğin varlığı, kurum içerisinde ekonomik eşitsizliğin bir göstergesidir. Tek tipçi olan militarist iktidar mantığında, öznenin reddi ve farklılıkların yok edilerek tek beden algısının yaratılmasıdır (Çoban, 2013). Üniforma giyme tek tipleşmenin en önemli araçlarından bir olup, saç ve sakal tıraşı da bütünlükle tüm erkekliklerin birlik içinde tek bir beden görüntüsü oluşturmaktadır.

Hegemonik erkeklik tanımı, gerçekte var olmayan ancak ideal olarak tanımlanan erkeklik hakkındadır. Connell, hegemonik erkeklik kavramını açıklarken kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği yanında erkekler arasındaki güçler dengesini de tanımlamış ve bunun gösteriyle ilişkisini açıklamıştır (Horzum, 2018). Askerlik kurumu da ideal, yenilmez, ‘biz’ duygusunu aşıl原因, tek tip simgeler üzerinden ideal bir kurgu yaratmaktadır. Üniformalı erkekler, tek bir emirle hareket edip, itaat eden ve bedeninin uzantısı gibi görünen aynı tarzlarıyla, militarist erkekliğin gösteri iktidarını yaratmaktadır (Çoban, 2013). Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Sizin kimliğinizi tamamen alıp yok edip farklı bir kimlikte bir insan üretmek istiyorlar ve bunun dışında farklı düşünce yapılarının da tamamen küçük düşürücü, ezici yani o üniforma kabul etmeyen o silahı kabul etmeyen insanı

ya da o görevi kabul etmeyen insanı da tamamen aşağılayıcı hitamlarda bulunuyorlar” (G1).

“Askerlik öyle olacaksa onların olması gerek diye düşünürüm ben çünkü ne için çünkü başka türlü kontrol etmeniz çok mümkün değil” (G2).

“Yani bunların olması bence disiplin açısından insanlara askerlere disiplin kazandırma açısından iyi” (G5).

“Kalabalık bir insan grubunun zorunlu bir şekilde kimsenin yani görünürlüğü olmadan bir şekilde tutmak zorundasın bir yerde tutmak zorundasın. Yani bir davranışa yönlendirmek zorundasın bunu yapmanın yolu da herhalde tekipleştirmedir” (G10).

4.1.1.2 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Bu Süreç Hakkındaki Kalıp Yargılara dair Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Zorunlu askerlik süreciyle ilgili belirli kalıp yargılar ve sosyalizasyon süreçlerinde öğrenilip yeniden üretilen sözdizimleri vardır. Bu sözdizimlerini hayatın her döneminde duymak mümkün olup, dilin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyen yönünü ortaya çıkarmaktadır. Günlük hayat içerisinde kullanılan dil, kültürden etkilenmekte ve kültürün erkek egemen yapısı da dilin kullanımını etkilemekte ve cinsiyetçi dili yaygınlaştırmaktadır. Bu hususta zorunlu askerlik sürecini tamamlamış kişilere, askerlik ve erkeklik algısını bağdaştıran kalıp yargıların örnekleri sunulmuş ve ne düşündükleri sorulmuştur. Bu kalıp yargılar; ‘askere gitmeden adam olunmaz, askere gitmeden evlenilmez, her erkeğin askere gitmesi gereklidir, askerlik süreci erkeğe sorumlu ve disiplini olmayı öğretir’ olarak açıklanmış ve örneklenmiştir. Tablo 4’de zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişilerin bu kalıp yargılar hakkındaki düşünceleri kodlarla düzenlenmiştir. Tablo 5’te ise zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişilerin, askerliğin disiplin ve sorumlu olmayı öğretip öğretmemesi hakkındaki soruya vermiş olduğu yanıtlar kodlarla düzenlenmiştir.

4.1.1.3 Tema Zorunlu Askerlik Süreci Hakkındaki Kalıp Yargılar

Tablo 4: Zorunlu Askerlik Sürecinden Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik ve Erkeklikle İlişkili Sözdizimleri Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan kodlar	Katılımcılar
Kalıp Yargılar	Erkeklikle ilişkili	Erkeklikle ilgisinin olduğunu düşünmüyorum	G1, G6, G7, G8, G9, G10, G11, G12
		Erkeklikle doğrudan ilgili	G2, G3
	sözdizimlerine dair düşünceler	olduğunu düşünüyorum	
		Kararsızım	G4, G5

Görüşme sırasında zorunlu askerlik hakkındaki sözdizimlerine dair görüşmecilerin düşünceleri, askerliğe bakış açısını da ortaya çıkarmaktadır. Tüm görüşmeciler (G1,G2,G3,G4,G5,G6,G7,G8,G9,G10,G11,G12) tarafından paylaşılan temel kanı askerliğin atlatılması gereken bir aşama olduğu yönündedir. Askerliğin zorunlu olarak önlerine konulduğu ve bunu atlatılacak bir aşama olarak sorgusuz kabul ettikleri ve hayatın terhis olduktan başladığı yönünde olan kanaat paylaşılmaktadır. Askerliğini farklı rütbe ve zamanlarda tamamlamış olan bu görüşmecilerden sadece G4 ve G5 kodlu katılımcılar askerlik ve erkeklik bağlantısına dair kararsız ifadelerde bulunmuştur. Her ikisi de askerliğini asteğmen statüsünde tamamlamış, asteğmenliğini kışlada farklı rütbelerdeki askerlerin üstündeki kişi olarak tamamladığı bilinmektedir. Askerliğin erkeklikle ilgili olmadığı düşünen G6 ise yine askerliğini asteğmen olarak tamamlamış, uzmanlık alanı açısından askerliğini tercüman olarak çalışarak geçirdiği ve kışla ortamında değil ofis ortamında çalıştığı bilinmektedir. Zorunlu askerlik sürecini er olarak tamamlamış görüşmeciler (G7, G8, G9), askerlik sürecinin

erkeklikle ilgisi olmadığına dair görüşü paylaşmaktadır. Erler askerlik sürecince, savaşa bağlantılı pratikler içinde olmadıklarını, tuvalet temizliği, kışla temizliği, inşaat yapma gibi işlerle askerliklerini geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu açıdan askerliğin amacına uygun olmadığını ve bundan dolayı da zorunlu askerlik içerisindeki pratiklerin erkeklikle ilgisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Askerlik sürecini bedelli asker olarak tamamlamış görüşmeciler (G10, G11, G12) ise zorunlu askerlik sürecinin erkeklikle ilgisi olmadığını belirtmiştir. Askerlik sürecinde sadece, belli saatte kalkıp, belli saatlerle yattıklarını, bir ay içerisinde sadece törene hazırlık yaptıklarını, bu törenin de gösteri dışında bir etkisinin olmadığını ifade etmiş olup, bir aylık zorunlu askerlik sürecinde erkeklikle bir bağlantısının olmadığını anlatılmıştır. Erkeklikle ilgili olduğunu düşünen iki kişi (G2, G3) ise askerliğini çavuş rütbesinde on iki ay süreyle tamamlamış kişilerden oluşmaktadır. Bu kişiler askerlik sürecindeki rütbelere ayrılmış sistemin ve savaş öğretisi açısından ideolojik olarak askerliğin erkeklikle olan bağlantısına odaklanmıştır. Kalıp yargıların üretildiği söylem dizileri, salt bir anlatı olmanın ötesinde olup, iktidar ve öznenin kurgulanışını belirlemektedir (Doğan,2019).

Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Bence bu düşünce buradaki ideoloji askerlik ideolojisinin yaşatmaya çalışmanın düşünerek söylendiğini düşüncedir...Tamamen o zihniyeti yaşatabilmek için. Açıkçası ilk askere gittiğinizden beri sizin beyninizi iptal etmeye çalışıyorlar sadece size omur ilikle yaşamınıza yetecek şekilde bir sistem sunuyorlar” (G1).

“Erkeklerin hayata bakışları konusunda bence faydası olacağını düşünürüm. Çünkü bence kadın doğası gereği daha sistemattir, işte daha derli topludur olmayan kadınlarda var ama bir iş güdüsel olarak annelik duygusu olur ya. Ama bir erkekte bunlar gelişmiş değil erkek daha ilkel yaratıktır...O yüzden benim şahsi fikrim gitmelidir”(G2).

“Kendi ayaklarında durup eşine ya da çocuğuna bakabilecek duruma gelebilmek için askerlik yapılması lazım” (G3).

“Temizlikçi oldum inşaat işçisi oldum amele oldum. Oda temizledim kahve son altı ayda ben şoförlük yapardım komutanın şoförüydüm. Kahve yapardım yani bu askerlik değil benim bölüğüm mayın bölüğüydü mayın görmedim ben

anladın? Mayın bölüğü istikam savaş bölüğü mayın bölüğüdür normalde yani anlattıklarında bize yazılı sınavlarında size en önde gidirsiniz mayınları imha edersiniz ve bir yere gidip mayın gurarsınız 15 ay askerlik yaptım mayının şeklini bilmem görmedim. Hiç görmedim ha süpürge mop yani inşaat malzemeleri orda aşına oldum” (G7).

“Sünnet için da onu söylerler (erkek olmak) ama yani bunlar tamamen ee nasıl deyim duygusal açıdan insanları motive etmek için üretilmiş cümlelerdir. Yani benim için hiçbir şeyi manası yoktur” (G10).

4.1.1.4 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Disiplinli ve Sorumlu Olmayı Öğretmesi

Tablo 5: Zorunlu askerlikten terhis olan görüşmecilerin askerlik sürecinin disiplinli ve sorumlu olmayı öğretmesi hakkındaki düşünceleri

Tema	Alt Tema	Görüşmelerin	Katılımcılar
Sonucunda Ortaya			
Çıkan Kodlar			
Kalıp Yargılar	Askerlik sürecine dair kalıp yargılar	Disiplinli olmayı öğretir	G2,G3,G4,G7,G8,G9,G11
		Disiplinli olmayı öğretmez	G1,G5,G6,G10,G12
		Sorumlu olmayı öğretir	G2,G3,G4,G5,G8,G10,G11,G12
		Sorumlu olmayı öğretmez	G1,G6,G7,G9

Tablo 5’te görüldüğü gibi, zorunlu askerlik sürecinin sorumlu ve disiplinli olmayı öğretmemesi fikri sadece iki kişi (G1, G6) tarafından belirtilmiştir. Bunlardan G1 askerlik sürecini çavuş diğer görüşmeci olan G6 ise asteğmen olarak tamamlamıştır. İdeolojik olarak zorunlu askerliğin ortadan kaldırılması gerektiği fikrini savunan G1, bu sürecin herhangi bir kişiye sorumlu ve disiplinli olmayı

öğretmeyeceğini dile getirmiştir. Asteğmenlerden, zorunlu askerlik sürecini kışlada değil de tercüman olarak ofis ortamında yapan kişi G6 ise, bu süreçte disiplinli ve sorumlu olmanın öğrenilmeyeceğini, bir kişinin bu süreç öncesinde bunu öğrendiği ya da öğrenemediğini, askerlik sürecinin bu konuda öğretici olmadığını belirtmiştir.

Zorunlu askerlik sürecinin disiplinli ve sorumlu olmayı öğrettiğine dair düşünce toplumda paylaşılan bir kanaat olmaktadır. Yapılan görüşmelerde bu kanının paylaşılmasına dair düşünce görüşmecilerin askerlik sürecini bakışını ortaya çıkarmaktadır. Görüşmecilere göre, askerlik sürecinde belli zamanlarla uyanılması, belli saatlerde yatılması, belli saatler yemek yenilmesi ve duş alınması gibi kurallar bütünü oranın disipline edici özelliği olarak tanımlanmıştır. Askerlik sürecinde mükellef askerlere silah emanet edilmesi, sorumluluk aracı olarak tanımlanmıştır. Görüşmecilerin ortak görüşü, toplumdaki erkeklerin birey olma yolunda askerlik sürecinde sorumlu ve disiplinli olmayı öğrenmesi hakkındadır. Görüşmelerde, toplumdaki aile yapısının korumacı ve erkeklere erkek olmalarından kaynaklı avantajlar sağlıyor oluşu, erkeklerin birey olmasını engellediği, askerlik sürecinde ise erkeklerin ailelerinden uzakta kendi kendilerine yaşamayı öğrendiği ve birey olma yolunda adım attığı görüşü hakimdir. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Kesinlikle öğretir çünkü bir sorumluluğunuz var ve sorumluluğunuzun hesabının sorulacağını da biliyorsunuz” (G2).

“Sorumlu olmayı da öğretir. Çünkü zaten disiplin beraberinde sorumluluğu getirir. Askerde özellikle birçok şeye karşı gerek materyal somut şeylere karşı sorumluluğun var. Bu silahın olur şapkan olur üniforman olur ne bileyim eee belli askerler işte kantin sorumlusu olur o biri depodan sorumlu olur ve burda en ufak bir yanlışın evet belki iş hayatındaki kadar sert değil ama bir sert cevabı olur. Gerek hukuki olarak gerek dediğim gibi bahsettiğim küfürler dayaklar komutanına göre değişir. Bir cevabı olur o yüzden bir sorumluluk almayı bence öğretir” (G4).

“O süreç içerisinde disiplinli olun bir süre ama yani sürekli hayatın şeyi değişir şekil değişir o yüzden sana kalıcı bir etkisi şey yapmaz sen sürekli

hayatına ayak uydurmaya çalışın kendi hayatı çevirmeye çalışın o yüzden kalıcı bir etkisi yok bence” (G11).

4.1.1.5 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Bu Sürece Dair Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Zorunlu askerlik sürecinden terhis olan kişilere, bu sürece dönüp baktıklarında ne düşündüklerine ve süreçteki deneyimlerine dair soru yöneltilmiştir. Zorunlu askerlik sürecinde birçok erkeğin bir koğuştaki uyuması, orada olan herkesin aynı tuvalet ve banyoyu belli bir süre içinde birlikte kullanma zorunluluğu oluşu, farklı sosyoekonomik seviyeden gelen erkeklerin bir arada bulunması ve farklı erkeklik halleriyle bir arada yaşanılmasına dair düşünce ve deneyim sorgulanmıştır. Zorunlu olarak girilen bir ilişki türü olarak, kimsenin seçimi olmaksızın bir arada bulunan insanların askerlik açısından süreci değerlendirmeleri istenilmiştir. Koğuştaki kalma deneyimine dair görüşmecilerin düşünceleri Tablo 6’da gösterilmektedir.

4.1.1.6 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Birçok Erkek Koğuştaki Kalmaya Dair Deneyim

Tablo 6: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik Sürecindeki Koğuş Deneyimi Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin Sonucunda Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
Askerlik Sürecine dair Düşünce	Koğuş deneyimine dair düşünce	Rahatsız olunmadı	G1,G2,G3,G12
		ancak zorlukları vardı	
		Rahatsız olunmadı	G4, G6,G7,G8,G10
		Rahatsız olundu	G5,G9,G11

Zorunlu askerlik süreci boyunca erkekler, bir koğuş içerisinde birçok erkekle birlikte yaşamaktadır. Asteğmenler, gerekli sınavlardan başarılı olmaları durumunda kısa süreliğine eğitime gittikleri Türkiye’de kalmaları dışında KKTC’ye döndüklerinde akşamları askeri birlikte kalmamakta ve mesai usulünde askerlik süreçlerini geçirmektedir. Bundan dolayı askerlik sürecini asteğmen olarak tamamlayarak geçiren kişiler (G4,G5,G6), sadece Türkiye’de eğitim gördükleri kısa sürede koğuşta kalmakta ve KKTC’ye döndüklerinde ise koğuş sisteminin bulunduğu kışlada kalmayıp akşam evlerine geri dönmektedir. Tablo 6’da bulunan görüşmeciler, kışla içerisinde koğuşta kalmayı daha önce katıldıkları kamp süreçlerine benzetmektedir. Koğuş içerisinde birlikte yaşama; spor kampı, gençlik kampı, meslekleri gereği toplu yaşam alanlarında kalma durumlarına ve üniversitede kalınan yurt deneyimine benzetilmiştir. Bu hususta koğuşta yaşamakta ilgili rahatsızlık belirtmeyen ve rahatsız olmasa da zorlukları bulunduğunu ifade eden görüşmeciler (G1,G2,G3,G4,G6,G7,G8,G10,G12) koğuşta kalmayı daha önceki kamp veya yurt deneyimiyle benzetmiştir. Rahatsız olmayan görüşmeciler (G4,G6,G7,G8,G10) koğuş sisteminin keyifli anları da olduğuna dair bilgi vermiştir. Rahatsız olmadığı ancak zorlukları olduğunu ifade eden görüşmeciler (G1,G2,G3,G12) ise kişilerin toplu yaşam alanındaki davranışlarına özen göstermemesi nedeniyle sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Koğuş deneyiminden rahatsız olunan kişiler ise, koğuşta birçok insanla birlikte yaşamamanın zorluklarından ve toplu yaşamın askerlik sürecinin zorluklarından biri olduğunu ifade etmiştir. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Yok rahatsız etmedi. Dediğim gibi öncesinde maçlara da küçük yaşdan beri hep yurt dışına Türkiye’ye gittiğimiz için alışkındım” (G4).

“Yani aynı koğuşta kaldığınız zaman bazı insanların bazı yani herkes aynı değildir rahatsız olduğum konular tabi ki oldu hatta ben ilk iki gün üç gün merdiven ayaklarında uyudum yani odada uyuyamadıydım” (G5).

“Çok güzel bir ortamdı o özellikle koğuş arkadaşlarım o kadar bir kafa dengiydi ki askerlik bittiğindeki ertesi günü çok iyi hatırlarım o gece çok boşlukta hissettim kendimi” (G8).

“Birçok insanla birçok adamla aynı anda yapmaya zorlamak aslında birazcık psikolojik bir savaş psikolojik bir baskı aslında bence iyi değil.” (G9).

4.1.1.7 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Süreç İçindeki Arkadaşlık İlişkilerine Dair Bulgular

Zorunlu askerlik süreci celp sistemine göre düzenlenmektedir. Bu açıdan aynı celp içinde bulunan erkekler, aynı dönem askere başlamaktadır. KKTC’deki zorunlu askerlik sisteminde çavuş, asteğmen rütbesinde zorunlu askerlik on iki ay iken, er rütbesinde on beş ay ve bedelli askerlikte ise er rütbesinde bir ay mükellef asker olma durumu vardır. Bu kişilerin zorunlu askerlik yaşına gelmesi ve erteleme durumları bulunmaması durumunda askere celp edilmekte ve süreçleri başlamaktadır. Bu açıdan aynı dönem askerlik yapan er ve çavuş rütbesinde olan kişiler, ilk bir ay birlikte Gazimağusa’da bulunan Gülseren Kışlası’nda birlikte bulunduktan sonra farklı kışlalara ayrılmaktadır. Kışla mekân olarak incelendiğinde de ortak bir yatakhane yani koğuş sistemi bulunmakta ve askerler ranzalar uyumaktadır. Zorunlu askerlik sürecinde aynı dönemde asker girmiş olan kişiler aynı koğuş içerisinde birlikte ikamet etmektedir. Birlikte yaşam alanı ve birlikte geçirilen süre açısından zorunlu askerlik sürecini tamamlamış olan kişilere askerlik sürecinde iyi arkadaşlıklar edinilip edinilmeyeceği hakkında soru yöneltilmiştir. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olan kişilerin, askerlik arkadaşlığına ilişkilerine dair düşünceleri Tablo 7’de düzenlenmiştir.

4.1.1.8 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Arkadaşlık İlişkilerine Dair Düşünceler

Tablo 7: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik Sürecindeki Arkadaşlık İlişkileri Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin Sonucunda Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
Askerlik Sürecinde	Arkadaş İlişkileri	İyi arkadaşlıklar edinildiğini düşünüyorum	G2,G3,G4,G5,G6,G8, G9,G10,G11
Birlikte Yaşam Deneyimi	Hakkında Düşünce	İyi arkadaşlıklar edinilmesi bağlı olduğunu düşünüyorum	G1, G7
		İyi arkadaşlıklar edinilemez diye düşünüyorum	G12

Tablo 7’de görüldüğü gibi görüşmecilerden G12 dışındakiler, askerlik sürecinde iyi arkadaşlıklar kurulabileceğine dair görüş beyan etmiştir. Görüşmecilerden iki kişi (G1,G7) ise iyi arkadaşlıklar kurulabileceğini ancak bunun kişinin içinde bulunduğu şansa, içinde bulunduğu grup özellerine dair olduğunu ifade etmiştir. Zorunlu askerlik sürecinde çavuş rütbesinde olan kişilere (G1,G2,G3) yöneltilen bu soru iyi arkadaşlıklar edinilebilir cevabı, benzer eğitim koşullarından gelmelerine bağlanılmıştır. Er rütbesinde, farklılaşan bir eğitim seviyesi bulunmaktadır. Eğitim durumu, okur yazar, ilkokul, ortaokul, lise mezuniyet durumuna göre er rütbesi çeşitli eğitim seviyesinden kişilerden oluşmaktadır. Buna

göre de er rütbesinde geçiren kişiler (G7,G8,G9) iyi arkadaşlıklar edilebileceğini belirtirken G7 bunun bulunan ortamla da ilgili olabileceğini de ayrıca ifade etmiştir. Asteğmen rütbesi, zorunlu askerlik sürecinde sadece eğitim amaçlı Türkiye'ye gittiği zaman koğuş sistemi içerisinde askeri düzende kalmakta, KKTC geldiğinde ise akşamları evine gitmekte ve mesai şeklinde askerlik sürecini geçirmektedir. Zorunlu askerliğini asteğmen olarak tamamlamış olan kişilerin hepsi (G4,G5,G6) askerlik sürecinde iyi arkadaşlıklar edinilebileceğini ifade etmiştir. Zorunlu askerlik sürecini bir ay süreyle bedelli asker olarak, er rütbesinde tamamlayan kişilerden ikisi G10 ve G11 askerlik sürecinde iyi arkadaşlıklar edinebileceğini ifade ederken, görüşmeciler arasında sadece bedelli asker olan G12 askerlik sürecinde iyi arkadaşlıklar kurulamayacağını, zorunlu askerlik sürecindeki insanların gerçek kişilerini gizlediklerini ve sosyal ortama uyum sağlayarak grup psikolojinde davrandıklarını ifade etmiştir. Zorunlu olarak girilen bir ilişki türü olarak askerlik arkadaşları, askerde bulunan süreçte birlikte vakit geçirilmektedir. Aynı yerde birlikte yaşamak, aynı odada uyumak, aynı yer duş almak, aynı anda yemek yemek, aynı anda eğitime katılmak, sürekli olarak birlikte vakit geçirmeye neden olmaktadır. Görüşmecilerin çoğunluğu askerlik sürecinde iyi arkadaşlıklar edinildiğini ifade ettiği gibi askerlik arkadaşlarının askerlik sürecinden sonra da devam ettiğini ifade etmiştir. Benzer bir sonuç göstergesi olarak Türkiye'de askerlikle ilgili yapılan tez çalışmasında askerlik arkadaşlığı, çeşitli coğrafya ve kültürlerden gelirse de katılımcılar tarafından samimi ve çıkarsız bulunmuştur (Demirkan, 2019). Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Kesinlikle edinilebilir çünkü bir disiplin altındasınız uu belki birçok kişi için zorlu bir süreçtir. Birbirine daha iyi kenetlenir çünkü bütün gün berabersiniz aileniz yok gece beraber galırsınız sabah beraber uyanırsınız sporunuz beraber yemeğiniz beraber böyle olunca insanlar birbirine daha hızlı ve daha net bir şekilde kenetlenir diye düşünürüm.” (G4).

“Askerlik sürecinde yani şu an benim en iyi arkadaşımdan bir tanesini ben askerde edindim” (G5).

“Edinilebilir yani ben da edindim halen daha temasda olduğum askerlikten sahip olduğum arkadaşlarım var mevcuttur” (G6).

“Çok ender diye düşünürüm. Çünkü iyi insanlar var ama çok çok kötü insanlar da var” (G7).

“Bu hayatta kurduğun en iyi arkadaşlıklar askerde kurulmuştur mutlaka” (G8).

“Edinilebilir çünkü herkes sonuçta aynı durumdadır. Herkes birbirine muhtaçtır.”(G11).

“Bence edinilmez yani orda hiçbir insan olduğu gibi görünmüyor. Herkes çok ne derler ona şartları belirlenmiş ee steril bir ortamda bulunuyor. Dolayısıyla orda hiç kimse kendi kimliğini gerçek kimliğini bence ortaya çıkarmaz.” (G12).

4.1.1.9 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Zorunlu Olmasına Yönelik Düşüncelerinin Bulguları

Askerlik, KKTC Anayasası madde 74 içerisinde ‘yurt ödevi’ olarak tanımlanmıştır. KKTC vatandaşı erkeklerin, zorunlu askerlik sürecinden terhis belgesi veya askerliğe elverişli bulunmaması nedeniyle muaf tutulmaya dair belge alma yükümlülüğü bulunmaktadır. KKTC yasaları içerisinde tanımlanmış vicdani ret hakkı bulunmadığından her erkek vatandaş yaşı geldiğinde silahlı kuvvetler altında, yasalar çerçevesinde mükellef asker olarak tanımlanmaktadır. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişilere bu sürecin zorunlu olmaması halinde askere gidip gitmeyecekleri hakkında soru yöneltilmiştir. . Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olan kişilerin, askerlik arkadaşlığına ilişkilerine dair düşünceleri Tablo 8’de düzenlemiştir.

4.1.1.10 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Zorunlu Olmasına Dair Tutumları

Tablo 8: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerliğin Zorunlu Olması Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin Sonucunda Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
Askerliğin zorunlu olmasına dair düşünce	Zorunluluk hakkında düşünce	Zorunlu olmasa gitmezdim	G1,G3,G5,G6,G7,G8 G9,G10,G11,G12
		Zorunlu olmasa da giderdim	G2
		Kararsız kaldım	G4

Görüşme gerçekleştirilen kişilere askerliğin zorunlu olmaması durumunda askere gidip gitmeyeceklerine dair soru yöneltilmiştir. Tablo 8’de görüldüğü gibi zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş görüşmecilerden ikisi dışındaki kişiler (G1,G3,G4,G5,G6,G7,G8,G9,G10,G11,G12) askerliğin zorunlu olmaması durumunda askere katılmayacağını ifade etmiştir. Görüşmecilerden, askerlik sürecini asteğmen olarak tamamlamış (G4) ise sosyal baskı yaşanması durumunda gidip gitmeyeceğinden emin olmadığını ve bugün bunun zorunlu olmasından dolayı farklı bir düşünce içinde olmadığını ifade etmiştir. Çevresinde bulunan erkeklerin askere gönüllü gitmesi durumunda kendinde eksiklik hissetme ihtimali olduğunu ve bu hissinden dolayı da zorunlu olmasa da gitme kararı alabileceğini anlatmıştır. Askerliğin atlatılması gereken bir evre mantığıyla baktığını, erkeklerin askere gitmesinin gönüllülük esasına alınsa dahi sosyal çevresinden göreceği tepkiden dolayı gitme kararı alma ihtimali olduğunu belirtmiştir. Zorunlu askerlik sürecini çavuş

olarak tamamlamış olan bir kişi (G2) ise askerliğin zorunlu olmasa da gitmek isteyebileceğini bildirmiştir. Askerliğin erkeklikle ilişkisi düşünüldüğünde, her erkeğin ödevi olarak tanımlanan askerlik sürecine bir erkeğin zorunda olmasa da dahil olmak isteminin altında milliyetçilik, militarizm ve erkeklik ilişkisi vardır. Erkeklerin çocukluktan itibaren silahla oynamaya yönlendirilmesi, kamuflaj giydirilmesi ve meslek olarak da asker, polis gibi mesleklere özendirilmesi de bunun bir göstergesidir. Askerlik savunusu olarak ülkenin sınırlarını tanımlanan düşmana karşı korunmasında görev almak isteminin altına milliyetçi ideolojinin öğrenimi ve bu görevin erkeklere haiz olunmasının altında militarizmin erkekle bağlantısı yatmaktadır. Zorunlu askerlik ve sosyal sermaye arasındaki ilişkisi hakkında yazılmış olan yüksek lisans tezinde, Türkiye’de görüşülen kişilere askere giderken hangi duyguları hissettiği sorgulandığında ise, katılımcıların büyük bölümü bu süreci vatan görevi ve vazife olarak tanımlamaktadır (Demirkan,2019). KKTC’de vatandaşı erkeklerle yapılan bu çalışma da ise, zorunlu askerliğe dair genel eğilim, bu sürecin atlatılması gereken bir evre olduğu yönünde olduğu ve tanımlamalar içinde vatani görev veya vazife kelimeleri kullanılmamıştır. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Kesinlikle gitmezdim. Yanından bile geçmezdim” (G1)

“Böyle klasik bir adamım ve bazı şeylerin olmasını gerektiğini düşündüğüm için bazı tecrübeleri edinmem gerektiğini düşündüğüm için ve yaşamak deneyimlemenin bana bir şey katacağını düşündüğüm için biraz da vatan millet duygusu ağır bir adamım...O duygularım da ağır basarsaydı da yaparım diye düşünürüm” (G2).

“Zorunlu olmasa gider miydim ona tam bir cevap veremem dediğim gibi biraz o sosyal toplumsal baskı yani hep öyle düşündük gördük diye gönüllülük esası olsa acaba ne düşünürdüm. Ya en yakın arkadaşım gitti ben de gideyim işte tarzında bir düşünce mi olurdu yani şu an hayal edemedim açıkçası...Yani nasıl bir psikolojik hal içinde olurum şu an kestiremiyorum” (G4).

“Zorunlu olmasa gitmezdim” (G5).

“Hayır. Gitmezdim” (G7)

“Gitmezdim. Açık ve net gitmezdim” (G8).

“Asla gitmezdim.” (G12).

4.1.1.11 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Olumlu ve Olumsuz Katkıları Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Bulgular

Zorunlu askerlik süresi, kişilerin zorunlu askerlik sürecini geçireceği rütbesine göre değişkenlik göstermektedir. Erler için bu on beş ay, çavuşlar ve asteğmenler için on iki ay, er rütbesinde bedelli askerlik için bir ay süreyle mükellef asker olma durumu vardır. Bu süreci tamamlayarak terhis olmuş kişilere, zorunlu askerlik sürecinin olumlu ve olumsuz katkıları hakkında soru yöneltilmiştir. Zorunlu askerliğin süresi açısından, olumlu katkıları ile olumsuz katkıları olarak ise maddi ve zaman kaybına sebebiyet vermesiyle ilgili yanıtlar alınmıştır. Tablo 9’da zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş görüşmeciler zorunlu askerliğin olumlu katkıları hakkında toplanan bilgiler düzenlenmiştir. Tablo 10’da askerlik sürecinin olumsuz katkısı olarak bu sürecin zaman kaybına sebebiyet verip vermediğine dair görüşler düzenlenmiştir. Tablo 11’de ise askerlik sürecinin olumsuz katkısı olarak ise bu sürecin maddi kayba sebebiyet verip vermediğine dair görüşler düzenlenmiştir.

4.1.1.12 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Olumlu Katkılarına Dair Düşünceleri

Tablo 9: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Askerlik Sürecinin Olumlu Katkıları Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan kodlar	Katılımcılar
Zorunlu Askerliğin Olumlu Katkıları	Olumlu	İnsan tanımak	G2, G4, G5, G10
		Özgürlüğün değerini anlamak	G1, G9, G11, G12
	Düşünceler	Beklemeyi öğrenmek	G8
		İş anlamında tecrübe edinmek	G6
		Hayata hazırlanmak	G3, G7

Zorunlu askerliğin olumlu katkılarında dair görüşmecilere soru yöneltilmiştir. Olumlu katkı olarak çoğunlukla; insan tanımak, arkadaş edinmek (G2, G4, G5, G10) ve özgürlüğün değerini anlamak (G1, G9, G11, G12) görüşü, zorunlu askerliğini tamamlayarak terhis olan kişilerce paylaşılmıştır. Görüşmecilerden G6, zorunlu askerlik sürecini tercüman asteğmen olarak yaptığından, zorunlu askerliği sürecinde mesleki olarak tecrübe edindiğinden söz etmiştir. Diğer bir görüşmeci olan G8 ise askerlik sürecinde beklemeyi öğrendiğini ve sürecin olumlu yanı olarak bunu tanımlamıştır. Görüşmecilerden (G3,G7) ise, hayata hazırlanmak için erken saatte kalkma, belli saatlerde yemek, belli saatlerde spor yapma gibi pratiklerin hayata atılmak için olumlu tecrübe yarattığından söz etmiştir. Bunun tam aksi olarak “Özgürlüğün değerini anlamak” tanımını yapmış olan görüşmeciler (G1, G9, G11, G12) ise, kışlada kapalı kalma belli saatlerde yemek yeme gibi pratiklerin kişilerin

özgürlüğünü kısıtladığını bundan dolayı da askerlik sürecinin kişilere özgürlüğün değerini anlama açısından olumlu katkısı olduğunu ifade etmiştir. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Olumlu yan açıkçası pek olumlu bir yan yok. Sadece tek diyebileceğim belki özgürlüğün ne anlama geldiğini o bir sene anlamış olabilirim. Normalde esaret altında tutulmadığınızda özgürlüğün ne demek olduğunu pek fark etmezsiniz ama esaret altında o bir senenin bile size ne ifade ettiğini çok daha iyi anlarsınız bence tek olumlu tarafı bu” (G1).

“İnsan tanımak orda tanıdığım” (G2).

“Olumlu katkısı her sosyal ortam gibi askerlikte de bir çok insan tanıdık” (G4)

“En yakın arkadaşımın bir tanesini tanıdım ve yani halen daha orda tanıştığım insanlarla şu zamanda da şuanda dışarıda gördüğüm zaman sohbet edebileceğim derecesinde yakın olduğum insanlar tanıdım” (G5).

“Yani iş olarak yaptım şimdi tercüman olarak yaptığım için mesela ee formal yazışmalarda gerek vocabulary İngilizcem gelişti yani daha önceden kullanmadığım kelimeler kullanmak zorunda kaldım.” (G6).

“Beklemeyi öğrendim. Başka bir şey öğrenmedim” (G8).

“Her şeyin değerini bilmeye başlan hani ne güzel işte evimdeyim arkadaşlarım istediğim şeyi istediğim zaman yapabilirim yani kısıtlama yok yani hapisten çıkmış gibi olun” (G11).

4.1.1.13 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Zaman Kaybına Sebebiyet Verip Vermediğine Dair Düşünceleri

Tablo 10: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Sürecin Zaman Kaybına Neden Olması Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin	Katılımcılar
Sonucunda Ortaya			
Çıkan Kodlar			
Zorunlu Askerliğin	Zaman kaybına dair	Zaman kaybına	G1,G3,G4,G5,G6,G7,
		sebebiyet verdi.	G8,G9,G10, G11,G12
Olumsuz Katkısı	düşünce	Daha kısa olması	G2
		gerekirdi.	

Tablo 10’da görüldüğü gibi zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişilerden görüşmeciler G2 dışındakiler, askerliğin zaman kaybına sebebiyet verdiğini ifade etmiştir. Diğerlerinden farklı olarak G2 ise zorunlu askerliğin süre olarak fazla olduğunu, altı ay olsa bir sorun teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Açıkçası olumsuz tarafı, hayatımdan bir sene net bir şekilde çalındı. Yani nasıl hem maddi hem manevi olarak hem de eğitim yönünde...Kendi mesleğimde bir yıl sıfırdan başladım geriye düştüm açıkçası hatta bir yılı da tekrardan kazanabilmem için da daha fazla çalışmam gerekti askerlikten sonra.” (G1).

“Zamanı belki biraz daha kısa olabilir. Yani böyle 6 aylık bir süreç bence hayata bir adaptasyon gib düşünülebilir o zaman” (G2).

“Kesinlikle zaman kaybıdır sanırım her cümlemde söyledim” (G3).

“Olumsuz katkısı olduğunu tek düşüncem işte dediğim gibi zaman kaybı bir sene boyunca olması hayatımdan bir senenin gitmesi zaman kaybı olarak” (G5).

“Zaman kaybı açık zaman kaybı olduğu yani açık.”.. (G6).

“Tamamen on beş ayda zaman kaybı” (G7).

“Yaratır zaman kaybı, tecrübe kaybı para kaybı yaratır” (G10).

“Kesinlikle zaman kaybıydı. Hiçbir şeye yönelik kişisel gelişime yönelik bir tarafı yoktu” (G11).

“Zaman kaybı gibi çıktığımda bir gün fazladan kalmak benim için zaman kaybıydı” (G12).

4.1.1.14 Tema Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Askerliğin Maddi Kayba Sebebiyet Verip Vermediğine Dair Düşünceleri

Tablo 11: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Sürecin Maddi Kayba Neden Olması Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin Sonucunda Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
		Maddi kayba sebebiyet verdi.	G1, G3, G7, G8, G9, G10, G11, G12
Zorunlu Askerliğin Olumsuz Katkısı	Maddi kayba dair düşünce	Maddi kayba sebebiyet vermedi.	G2, G4, G5, G6

Zorunlu askerliğin, rütbesine göre değişen zaman dilimleri bulunmaktadır. Zorunlu askerliğini bir ay süreyle er rütbesinde bedelli asker olarak yapmış olan görüşmeciler (G10,G11,G12), bedelli askerlik için gerekli diğer şartları sağladıktan sonra ödedikleri meblağ açısından zorunlu askerlik sürecinin maddi kayba sebebiyet verdiğine dair bilgi vermiştir. Görüşmecilerden (G1,G3,G6,G7,G8,G9), zorunlu askerlik sürecinin kişilerin eğitim ve iş hayatlarından uzaklaşmasına neden olduğundan dolayı maddi kayba sebebiyet verdiğine dair görüşü ifade etmiştir. Zorunlu askerlik sürecini asteğmen olarak yapan görüşmeciler (G4,G5,G6), zorunlu askerlik sürecinde maddi bir kayba uğramadıklarını, bunun da sebebini askerlik sürecinde gelirlerinin bulunduğu şeklinde açıklamıştır. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Şimdi asteğmen olduğumuz için en azından bize bir asgari maaş verdiklerinden dolayı çok bir maddi kayıp olduğunu düşünmem” (G5).

“Ben asteğmendim ve maaş alırdım.”(G6).

“Benim açımdan vermedi. Çünkü dışarda bir işim bir şeyim yokdu ” (G7).

“Kesinlikle fazlasıyla maddi bir şekilde kayba uğrattığına düşünüyorum. Yani bu süreçte yapabileceğim bir sürü iş imkanı vardı ama hiç birini değerlendiremedim” (G8).

“Zamanın parasıyla şimdi değişti mi ücreti bilmiyorum ama yani biz yaklaşık 4000 sterlin ödedik. Yani ben o parayı biriktirmek için kaç sene çalıştım ve yani banka hesabımda olan tek para da oydu benim başka param da yoktu” (G11).

“Günün sonunda ben bedelli yaptığım için ciddi bir miktar parayı askerliğimi daha kısa yapmak için harcamış oldum.” (G12).

4.1.1.15 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Seferberlik Düşüncesine Dair Bulguları

Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, seferberlik tanımını; “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin maddi ve manevi bütün kuvvet ve kaynaklarının savaşın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde barış durumundan sefer durumuna geçirilerek hazırlanması, tertiplenmesi ve kullanılmasını anlatır.”¹⁴ olarak açıklamıştır. KKTC 59/2000 Askerlik Yasası içerisinde ise Seferberlik ve Seferberlik Şubesi’nin tanımı yapılmıştır. 17/1980 sayılı Seferberlik Yasası’nda ise seferberlik tatbikatına dair bilgi ve seferberlik tatbikatına katılmama durumunda cezasının bulunduğu tanımlanmıştır. Seferberlikle ilgili tebliğ kişiye Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı’na bağlı Asal Şube veya polis aracılığıyla yapılmaktadır. Zorunlu askerlik sürecinden terhis olan kişiler, askerlik sürecindeki rütbesine göre her sene kendisine tebliğ edilen kışlada bulunmak zorundadır. Er, çavuş ve bedelli askerlerin sene de bir gün, asteğmenlerin ise senede iki gün seferberliği bulunmaktadır. Buradaki amaç yedek birliğin askeri düzene ve savaşa dair bilgilerini canlı tutmak olarak düşünülmektedir. “KKTC Askerlik Yasasına (59/2000) ve Seferberlik Yasasına (17/1980) göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı her erkeğin 19 yaşına girdiği yılın OCAK ayının birinci gününden

¹⁴Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, “Seferberlik” <https://mucahit.gov.ct.tr/Sayfa/Tarihce/> Erişim tarihi: 05.08.2022

başlayarak 49 yaşına girdiği yılın OCAK ayının birinci gününde biten 30 yıllık süreyi anlatır.¹⁵” Askerden terhis olan her erkeğin ise görüşmecilerden alınmış bilgi doğrultusunda, 40 yaşına gelene kadar yılda bir veya iki kez seferberlik çağrısına uyarak kendisine tebliğ edilen kışlada bulunma zorunluluğu olduğu öğrenilmiştir. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olan görüşmecilere seferberlik pratiğine dair görüşleri ve seferberliğe gidişlerindeki motivasyon sorgulanmıştır. Tablo 12’de zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişilerin, seferberliğe dair düşünceleri düzenlenmiştir.

4.1.1.16 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinden Terhis Olan Kişilerin Seferberliğe Dair Düşünceleri

Tablo 12: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Seferberlik Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin Sonucunda Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
Seferberliğe dair düşünce ve tutum	Seferberliğe dair düşünce	Usulüne uygun olmayıp zaman kaybına sebebiyet verdiği	G1,G2,G3,G4,G5,G6,G7,G8 G9, G10, G11, G12

Zorunlu askerlik sürecini tamamlayıp terhis olan görüşmecilerin devamındaki seferberlik süreçlerine katıldığı öğrenilmiştir. Askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş olan görüşmecilerin hepsi (G1,G2,G3,G4,G5,G6,G7,G8,G9,G10,G11,G12)

¹⁵Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, “Askerlik çağrısı” <https://mucahit.gov.ct.tr/Sayfa/Tarihce/> Erişim tarihi: 05.08.2022

seferlik çağrısına düzenli olarak katıldıklarını, motivasyonlarının da eski arkadaşlarını görme şansı vermesi ve zorunluluk olduğundan dolayı katılmamaları durumunda cezasının olduğunun bilindiğinden bahsetmiştir. Tablo 12’de görüldüğü gibi zorunlu askerlik sürecini tamamlayıp terhis olan kişilerin seferberlik hakkında usulüne uygun olmayıp zaman kaybına sebebiyet verdiğine dair görüş zorunlu askerliğini tamamlayarak terhis olan tüm görüşmeciler (G1,G2,G3,G4,G5,G6,G7,G8,G9, G10, G11, G12) tarafından paylaşılmıştır. Seferberliğin mantığına uygun yapılmadığı fikri, görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Eşini ve çocuğunu korumak için silah eğitimi hatırlamak istediğini belirten G4’ün söylemi, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkisini ve erkeğe yüklenen korumacı olma rolü düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Bu hususta kavram olarak paternalizme değinmek önemli olmaktadır. Paternalizm, (korumacılık) erkek bakış açısıyla belirlenen konumda kadının korunmaya muhtaç olduğu görüşünü yansıtmaktadır (Doğan, 2019). Kadın bedeni vatanla özdeşleştirilerek, erkek tarafından düşmana karşı korunması gerektiği düşüncesi vardır. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir

“Açıkçası seferberlik görevinde herhangi bir şekilde eğitim yaptırmıyorlar. Hiçbir şekilde yani yeni çıkan atıyorum bir kuralı bir metodu bir tekniği size sunmuyorlar...Ben istediğimde buraya gelecekseniz ve itaat etmeyi tekrardan öğreneceksiniz bir sene askerlik yapmanızda benden kurtulamadınız deyen bir sistem var bence... Motivasyon yok zorunluluk tamamen askerlik gibi” (G1).

“Seferberlikle ilgili düşüncem şu seferberlikte sözde sana bunun bu birlikte hareket etme duygusunu tekrarlamaya çalışırlar ama hiçbir şey yapılmaz sadece oturulur goygoy yapılır yemek yenir o.” (G2).

“Biz kuzey tarafındaki Türkler seferberlikle sadece arkadaşları bulup özlem gideririk. Ama Rum tarafında adamlar askerliği bitirdiklerinde evlerine silah verirler bizde silah yok. Biz zaten askerlik yaptım dediğimde bile üç mermi attım atış takımına girdiğim...Savaş çıksa biz o silahı gullabilir miyik gullanamaz mıyık saçma ama Rum tarafında öyle değil Rum tarafında adamlar iyi bir nişancı hazır yani şu an sen isdediğin gadar elli yıl seferberlik yap onlara yetişemen... Yani dese bana geleceken oraya kıyafetleri giyecen bütün gün atış talimleri yapacağık yeni roket atarımızı sana göstereceğik tanka bineceğik şu hedefi vuran deseler gidip yapalım ama gidip da boş boş tarlanın içinde oturmak çok saçma” (G3).

“Seferberlik bizim ülkemizde tamamen gereksiz aslında literatür olarak doğru bir sistemdir...Giden hiçbir şey yapılmaz atış yapılmaz silah eğitimi yapılmaz silahı bozup kurulmaz işte askeri temel eğitimler hatırlatılmaz. Tamamen zaman kaybı gidip orda oturun ve saati beklen ve kaçan yoksa seferberlik literatürdeki yeriyle uygulanıyor olsa evet gereklidir yaşadığımız ülkenin durumu bellidir her an her şey olabilir tüm dünyada illa da bizim ülkemizde değil. Açıkçası ailemi eşimi korumak için o silahı hatırlamak o eğitimi hatırlamak isterim” (G4).

“Seferberlikde da gidip bir şey yapar mıyım yapmam vakit öldürürüm gene.” (G6).

“Gittiğimizde biz otururuk gahve içerik sigara içerik sabah 9 dan herhalde kaçaydı işte kaçarı bazısı üniformasız gelir yani yatırık... Yani o da aslında amacına şey yapmaz karşılamaz” (G7).

“Dinlenme günü olarak bakıyorum ben ona işten senede bir gün aldığım dinlenme günü diye bakıyorum tamamen... tekrardan eski arkadaşlarımı görmek. Tek motivasyonum bu” (G8).

4.1.1.17 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Muaf Olma İhtimali Hakkındaki Bulgular

Zorunlu askerlik sürecinin başlatılması ile kişiler sağlık kontrolünden geçmeden var olan hastalıklarına dair raporu sunmakta ve KKTC Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Sağlık Yeteneği Tüzüğü'ne göre askerliğe elverişli olup olmama durumları değerlendirilmektedir. Bu tüzük uyarınca askerliğe elverişli görülmeyen kişiler askerlikten muaf sayılmaktadır. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olan kişilere, eğer askerlikten muaf tutulsaydı ne hissedecekleri hakkında soru yöneltilmiş ve cevaplar alınmıştır. Tablo 13'de zorunlu askerliğini tamamlayarak terhis olmuş görüşmecilerin, muaf olma ihtimali hakkındaki düşünceleri düzenlenmiştir.

4.1.1.18 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Muaf Tutulmuş Olma İhtimali Hakkındaki Düşünceler

Tablo 13: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Muaf Olma İhtimali Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt tema	Görüşmelerin Sonucunda Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
	Askerlik sürecinde	Kötü hissederdim	G2, G3, G4, G5, G8, G9
Askerlik sürecinde muaf olma ihtimali	muaf olma ihtimali hakkındaki düşünceler	Kötü hissetmezdim	G1, G6, G7, G10, G11, G12

Zorunlu askerliğini tamamlayarak terhis olmuş kişilere, zorunlu askerlik sürecinden muaf olma ihtimali hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Tablo 13’de görüldüğünü gibi bu soruya verilen yanıtlar düzenlenmiştir. Kişiler, ‘kötü hissetme’ durumunu askerlikle ilgili sohbetlerden uzak kalmaya ve askere alınmama durumunda sosyal çevrelerinden kaynaklı kendilerini kötü hissedeceklerine bağlamıştır. Askerlik erkeklerin sosyal hayatlarındaki bir evre olarak görülmesinden, buna kabul edilmeme yetersiz görülme hissine kapılma ihtimali olmakta ve görüşmeciler (G2,G3,G4,G5,G8,G9) tarafından askerliğin erkeklikle bağlantısı açısından yetersiz erkek görülme üzerinden yorumlanmıştır. Görüşmecilerden (G1, G6, G7, G10, G11, G12) ‘kötü hissetmeyeceği’ yanıtını veren kişiler ise askerliğin zaman kaybına sebebiyet vermesi açısından değerlendirmiştir. Görüşmeci G11 ise, etrafındaki kişilerin kendisini ‘alfa erkek’ görmemesinden dolayı, zorunlu askerlik sürecine katılmak istediğini ve bunu tamamlayarak sosyal çevresindeki kişilere kendini

ispatlama çabasında olduğunu ifade etmiştir. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Şanslı. Gerçekten şanslı hissederdim” (G1).

“Bana ne hissettirdi yani bir şimdi bir grubun içinde Fransız galmak hoş bir şey değil herhangi bir konuyunan da alakalı şimdi sen da bilin arkadaş gruplarının içinde bir konuyla ilgili bilgin olmadığında falan böyle bir dışlanmış gibi hissedem.” (G2).

“Eziklik... ben u askerlik yapmak isterdim çünkü dediğim gibi küçük yaştan beridir izlediğimiz Hollywood filmleri american filmleri rambolar hep askeri tabi savaşın ne demek olduğunu bilmediğimiz için askercilik bize biraz daha oyun gibi gözükür içine girdiğimizde yaşadığımız askercilik tamamen gereksiz” (G3).

“Yani herkes askerlik yapması zorunluyken benim muaf tutsalar herhangi bir özrüm olsa veya herhangi bir negatif bir şeyim olsa kilom vesaire bence arkadaş ortamında negatif etkileri olurdu psikolojik olarak...Bir erkek için işte (ismi) da yapmadı çürüğe çıktı tarzında söylemler illa ki herkesi yaralar diye düşünürüm” (G4).

“Sağlık durumumum dışında bana deseler ki bana senin yapmana gerek yoktur yani o zaman kötü hissederdim yani... yeterli görmeselerdi işte yani öyle bir durum olsaydı kötü hissederdim yani” (G5).

“Bir sene boşuna kaybetmezdim” (G6).

“Yani eğer bir sağlık sorunumdan dolayı muaf tutulsaydım kendimi kötü hissederdim yahu...eksik hissedem ya askerliği bilmediğin halde bile gendini ordan da muaf tutulduğun için onu bile eksik hissedem” (G9).

“Ben muaf tutulsaydım gerçekten pek da umrumda olmayacaktı rahatlayacaktım yapmak zorunda olmadığım için ama bir açıdan da hani içimde böyle bir hırs da vardı aslında muaf olmak istemezdim çünkü etrafımda beni çok onaylamayan insanlar vardı yapamayacağımı düşünen insanlar vardı gendimi o negatif ortama sokup çıkarmak isterdim bir açıdan ki ispatlayım insanlara yapabilirim. Yani ben sizin gördüğünüz o alfa erkek modelinde bir insan değilim ama herkes yapabilir kafasına koyduğu zaman” (G11).

“Kendim gitmeyeceğim için gerçekten mutlu olurdum” (G12).

4.1.1.19 Zorunlu Askerlik Sürecini Tamamlamış Kişilerin Süreç Öncesindeki

Motivasyon ve Korkulara Dair Bulguları

Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişilere, ‘askerlik süreci başlamadan önce bu sürece dair düşünceleriniz, motivasyonunuz ve korkularınızdan

bahsedebilir misiniz?’ sorusu yöneltmiştir. Erkeklerin hayatlarının bir dönemini kapsayan bir süreç olarak askerlik öncesinde bu deneyim hakkında henüz gitmeden oluşan duyguları sorgulanmıştır. Tablo 14’de zorunlu askerlik süreci öncesindeki motivasyon ve korkulara dair görüşmecilerin vermiş olduğu yanıtlar düzenlenmiştir.

4.1.1.20 Tema Zorunlu Askerlik Süreci Öncesi Motivasyon ve Korkuya Dair Düşünce

Tablo 14: Zorunlu Askerlikten Terhis Olan Görüşmecilerin Bu Süreçle İlgili Motivasyon Ve Korkular Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt Tema	Görüşmelerin Sonucunda Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
		Korku ve endişe yoktu	G1, G4, G5, G6,G7,G8, G10
Zorunlu Askerlik Süreç Öncesine Dair	Motivasyon ve Korkuya Dair Düşünce	Deneyim sağladı	G2
Motivasyon ve Korku		Korkularım vardı	G3, G9, G11,G12

Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişilere bu süreç başlamadan önceki motivasyon ve korkuları sorulmuştur. KKTC vatandaşı erkeklerin, 19 yaşını doldurduğu yıl itibariyle Asal şubeyle ilişkisinin başladığı ve kişilerin erteleme durumu bittiğinde ise bir sonraki celp ile zorunlu askerlik sürecini başlattığı öğrenilmiştir. Bu hususta kişiler, sivil hayatta yaşayıp asker olmasa da her dönem zorunlu askerlik sürecini erteletmek için Asal Şube’yle ilişki kurmakta ve erteletme işlemlerini yapmaktadır. Tablo 14’de görüldüğü gibi, zorunlu askerlik sürecine deneyim olarak görüp herhangi bir korkusu olmadığını ifade eden görüşmeci (G2)

dışındaki kişiler bu sürece dair korku ve endişelerinin olup olmadığından söz etmiştir. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş görüşmecilerin tümü bu sürece dair motivasyonlarını, askerliğin zorunlu olmasından dolayı hayatlarının önündeki engeli kaldırmak olarak yorumlamaktadır. Görüşmecilerden (G9,G11,G12), bu süreç öncesinde yaşadıkları korku ve endişelerden travmatik anılar olarak söz etmiştir. Görüşmecilerden, (G1, G4, G5, G6,G7,G8, G10) ise bu süreçle ilgili korku ve endişenin olmadığını ifade etmiştir. Ataerkil sistem içerisinde toplumsal cinsiyet normları içerisinde doğan her erkek, milliyetçilikle bağlantılı olarak ‘erkek millet/asker millet’ mantığıyla sosyalleşmektedir. Bu sosyalizasyon süreçlerin içerisinde erkekler, askerlik sürecine hazırlanmakta ve bu sürece dair korkularını anlatmakta çekingen davrandıkları fark edilmiştir. Toplumsal cinsiyet öğretisinde erkek; toplumu, vatan topraklarını koruyucu rolünden dolayı askerlik sürecine hazırlanmakta ve askerlik, erkekliğin görevlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Muhafazakâr ve cinsiyetçi söylemler sadece orduya ait olmakta ancak askerlik kurumunun cinsiyetçi yapıyı etkilediği yadsınamaz. Kültürel öğrenme süreci bireylerin, öğrenme, anlama ve yorumlama yetisini sağlamakta olup, askerlik kurumu ise bu açıdan cinsiyetçi söylemleri ve toplumsal cinsiyetin eşitsiz norm ve beklentilerini ortaya çıkarmaktadır. (Gilder,2019). Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Açıkçası lisans eğitimim sürecinde bu sistemde olduğum için ve bugün geleceğini bildiğim için herhangi bir korkum ya da bir endişem yoktu.” (G1).

“Askere gitme çağı gençlik döneminde olduğu için herkesin yaşadığı gorkular vardır. Birincisi aileden arkadaşlarından uzaklaşan evde belki de tek başına kaldığın odadan çıkıp bir koğuşta birden fazla kişiyne aynı anda kalcan ve yaşama koşulların değişir” (G3).

“Yani kesinlikle hiçbir erkeğin motivasyonu yoktur bu süreçle ilgili yani yani işte herkesin bayıldığı dört göznen beklediği bir dönem değil herkesin gorktuğu çekindiği ve psikolojisini da ona göre şekillendirdiği dönemdi herkes gibi benim da endişelerim sorularım vardı” (G9).

“Aslında başlamadan önce çok başlamadan önce başladıktan sonra da çok travmatik bir süreç oldu benim için...Hep şey dışlanacağımı düşündüm başladığım zaman askerliğe ya da hiç adapte olamayacağımı ayak uyduramayacağımı düşünürdüm. Hatta böyle kendimi zorlayıp gyme gitmeye başladım spor yapmaya başladım” (G11).

“Bir ay bile olsa çok kötü bir süreç olduğunu söyleyebilirim. Yani hissettiklerim gerçekten halan bugün gibi aklımda. Yani oraya girmek orda böyle kapalı kalacak olmak... Gerçekten imkanım olsa bir gün bile yapmamayı tercih edecek kadar sevmediğim bir sürecin içine dahil olmak durumunda kaldım” (G12).

4.1.2 Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Kişilerin Hegemonik Erkeklik Algısına İlişkin Bulgular

Zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulan kişilere ‘zorunlu askerlik sürecindeki kurallar bütünüyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?’ diye soru yöneltilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin muaf olma nedenlerindeki sağlık problemleri çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen kişilerden bir tanesi (G13) doğuştan gelen kalıtsal bir hastalığından dolayı, diğeri (G14) nörolojik bir sağlık probleminden, (G15) fiziksel olarak askerlik yapmaya uygun bulunmayıp kilolu oluşundan dolayı zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuştur. Bu soruya alınan cevapların tek tipleşme, üniforma giyme ve orduda bulunan hiyerarşik ilişkilerin, bu süreci deneyimlememiş kişilerce nasıl yorumlandığı öğrenilmek istenilmiştir. Tablo 15’de zorunlu askerlik süreci için elverişli görülmeyip zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulan görüşmecilerin, bu süreçteki kurallar bütünü hakkındaki görüşleri düzenlenmiştir.

4.1.2.1 Tema Zorunlu Askerlik Sürecindeki Kurallar Bütünü

Tablo 15: Zorunlu Askerlikten Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Bu Süreçteki Kurallar Bütünü Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt Tema	Görüşmelerin Sonuçlarında Ortaya Çıkan Kodlar	Katılımcılar
		Disiplin için gerekli olduğunu düşünüyorum	G13
Kurallar bütünü	Tek tipleşmeye dair düşünce	İtaat ve uyum gösterme amacı olduğunu düşünüyorum	G14
		İnsanlıktan çıkma olarak düşünüyorum	G15

Zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulan kişilere bu sürece dahil olmasalar da askerlik sürecindeki kuralları bütününe dair ne düşündükleri sorulmuştur. Tablo 15’de görüldüğü gibi kendini anti militarist olarak tanımlayan görüşmeci (G15) bu zorunlu askerlik sürecini ‘insanlıktan çıkma’ olarak tanımlamıştır. Zorunlu askerlik sürecini zaman kaybı olarak tanımlayan G14 ise bu süreçteki kurallar bütününe itaat ve uyum sağlama için düzenlendiğini belirtmiştir. Kişiliğin yok edilerek ben yerine biz duygusunun aşılandığına odaklanmıştır. Öğretmen olan görüşmeci (G13) ise toplumsal yapı açısından ailelerin çocuklarını korumacı yetiştirdiği ve erkeklerin askere gittiğinde hayatı öğrenebilme ihtimali olduğundan söz ettiğinden, okul hayatıyla da bağdaştırarak, zorunlu askerlik sürecindeki kurallar bütününe disiplin açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Militarizmin, askere ait olan özelliklerin

sivil hayatta da karşılık bulması olarak açıklaması okullardaki militarist düzenin göstergesidir. Okullarda da askeri düzende olduğu gibi tek tip giyinme, saç sakal tıraşı ve üniforma bulunmaktadır. Zorunlu askerlik sürecinden kalıtsal olan sağlık problemi nedeniyle muaf olup, öğretmen olan görüşmeci (G13), eğitimci olduğu okuldaki kurallar bütünüyle bağdaştırarak askeri düzendeki tek tipleşmeyi disiplin kurma amacıyla açıklamıştır. Doğuştan nörolojik kaynaklı sağlık problemi nedeniyle askerden muaf tutulmuş olan bir diğer kişi (G14), birçok farklı insanın bir arada bulunduğu askerlik döneminde disiplini sağlama amacıyla tek tipleşmenin kullanıldığını ancak bu disiplinin yıpratıcı olduğunu belirtmiştir. Yıpratma sürecinde disiplini sağlama aracı olarak itaat ve uyum göstermenin kullanıldığı, uyum gösterilmediği takdirde ceza yönteminin kullanıldığını düşündüğünü ifade etmiştir. Fiziksel olarak kilolu oluşundan dolayı askerden muaf tutulup kendini anti militarist olarak tanımlayan bir diğer görüşmeci (G15) ise, askerlik kurumundaki hiyerarşik, tek tipçi düzenini insanlıktan çıkma olarak tanımlamıştır. Askerlik sürecindeki kurallar bütünü, kişilerin davranışlarını kontrol etmeyi amaçlamakta ve öznel değer yargıların etkisinin olabildiğinde azaltılması hedeflenmektedir (Sarıalioğlu,2016). Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“E şeydir yani bir topluluk ve kuralları var uyulması gerekirse uyulacak tıpkı okulda olduğu gibi” (G13).

“Bu sadece oradaki kişiyi yıpratmaktan başka bir işe yaramaz diye düşünüyorum yani hem fiziksel hem mental olarak. Uyum göstermek zorunda bırakılır saç kesmezse bağırılır tıraş olmazsa sabunla tıraş edilir” (G14).

“Asker kafasına o yapıya sokmaları gerekir ki birilerini sana öldür dediklerinde yasaldir sanki da yasal bir şeydir birini öldürmek. Rahatlıkla kendini öldürebilesin diye ilk adımdır o üniformalar yani” (G15).

4.1.2.2 Zorunlu Askerlik Muaf Tutulmuş Kişilerin Bu Süreç Hakkındaki Kalıp Yargılara Dair Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Zorunlu askerlik sürecinden ‘askerliğe elverişli’ bulunmayıp muaf tutulmuş kişilere zorunlu askerlikle kalıp yargılar hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Bu söylemlerle ilgili örnekler; ‘askere gitmeden evlenilmez, askere gitmeden adam olunmaz, her erkeğin askere gitmesi gereklidir’ olarak verilmiştir. Toplumsal cinsiyet kalıpları içerisinde, savaşma, güçlü olma, koruyucu olma vasıfları erkekler için tanımlandığından, askerlik süreci de bunun bir parçası olarak yorumlanmaktadır. Bu süreçten muaf tutulmuş olan görüşmecilere, askerlik ve erkekliğin bağdaştırıldığı kalıp yargılar hakkındaki düşünceleri sorgulanmıştır. Tablo 16’da, zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş kişilerin, askerlik süreciyle ilgili kalıp yargılar hakkındaki düşünceleri gösterilmektedir. Tablo 17’de ise zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş kişilerin zorunlu askerlik sürecinin disiplin ve sorumlu olup olmamayı öğretmesi hakkındaki düşünceleri düzenlenmiştir.

4.1.2.3 Tema Kalıp Yargılarla İlgili Düşünceler

Tablo 16: Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Askerlik Ve Erkeklikle İlişkili Sözdizimleri Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt Tema	Görüşmelerim	Katılımcılar
Sonucunda Ortaya			
Çıkan Kodlar			
Kalıp Yargılar	Erkeklikle ilişkili	Erkeklikle ilgisinin	G13, G14, G15
	sözdizimlerine dair	olduğunu	
	düşünceler	düşünmüyorum	

Zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş kişiler, bu sürecin erkeklikle ilişkisine dair düşüncelerin ortaya çıkarılması için sorular yöneltilmiştir. Tablo 16’da

görüldüğü gibi zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş görüşmeciler (G13, G14,G15), bu sürecin erkekle ilişkili olmadığını düşündüklerini ifade etmiştir. Zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş kişilerin askerlik hakkındaki kalıp yargıların erkeklikle bağdaştırılan yönünden uğrayacağı ayrımcı söylemlere maruz kalma durumu mümkündür. Askerlik sürecini tamamladığından dolayı yeterli erkek sayılmama, eksik erkek görülme muamelesine maruz kalma riski olabilir. Bu hususta, askerlik muaf tutulmuş olan görüşmecilerin tümü, zorunlu askerlik sürecinin erkeklikle ilgili kalıp yargıların erkekle ilişkisinin olmadığı düşüncesini paylaşmaktadır. Bu tip düşüncelerin eskide kaldığını ve kendilerinin de askerden muaf olduğu için bu söz dizimler üzerinden ayrımcılığa uğramadıkları görüşmeler sırasında ifade edilmiştir.

Zorunlu askerlikten muaf tutulan kişiler için ‘çürük’ tanımı günlük hayat içerisinde kullanılmaktadır. Kişiler askere alınmadan bedensel olarak ayrılmakta ve tanımlamalara göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma hakkında, askerlikle bağdaştırılan güçlü olma beden üzerinden sergilenmekte ve ayrıştırılmaktadır. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Bittiğinde kadına ilk sorduğum şeydi asal şubede, şimdi ben dedim devlet işine girebilirim ? girebin dedi bana e necin bana söyleller giremen? Ondan sonra kız da alabilin dedi bana. Onda da bir sakınca yok çünkü öyle şeydir ya hiçbir şey değil onlar eskidendi onlar... Umurumda bile değil o zaman da umurumda olmadı ondan sonra da umurumda olmadı. Dediğim gibi vakit gaybıdır” (G13).

“Yirmi sene önce bir erkek evladı olmuş olsaydı o dönemde bir anne baba olmuş olsaydım belki derdim yani hani yapması gerekir bu da eğitimin bir parçasıdır işte erkek adam askerliğini da yapar okur ondan sonra evlenir ama şu an öyle bir pozisyon yok zaten gençlerimizde onu uygulamak gibi bir gaye da yok yani biraz değişmek üzeridir bu algı” (G14).

“Bunlar bence toplumsal böyle ritüele de dayanan şeylerdir. Yani onu nasıl motive edecen işte nişanlan askerliğini yap adam ol yani çocuksun askerliğini yapınca adam olacan artık evlenebilecek bir şeye gelecten onun için öyle şey gibi önce hediye gösterirler sana derler ki bu hediye askerliği bitirince açabilin evlenecen çünkü askerliği bitirince...zaten erkeklik askerlik erkeklik

işidir en başından sonuna erkeklik kokar. Hepsi erkektir, kadınlar bile erkek gibidir çok duydum içinde olduğum örneklerden yani işte adam gibi adam derler mesela şeye kadına yani kadındır ama adam gibi adam yani bu saçmalıkları nasıl yeniden üredecekler işte bu tarz” (G15).

4.1.2.4 Tema Zorunlu Askerlik Sürecinde Disiplinli ve Sorumlu Olmayı Öğretmesi

Tablo 17: Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Askerlik Sürecinin Disiplinli Ve Sorumlu Olmayı Öğretmesi Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt Tema	Görüşmelerim	Katılımcılar
Sonucunda Ortaya			
Çıkan Kodlar			
Kalıp Yargılar	Askerlik sürecine dair	Kişiyeye göre değişir	G13
	kalıp yargılar	Disiplinli ve sorumlu	G14, G15
		olmayı öğretmez	

Zorunlu askerlikten muaf tutulan görüşmecilere, askerlik sürecinde disiplinli ve sorunlu olmayı öğrenilmesi hakkında soru yöneltilmiştir. Kişiler bu sürece dahil olmasalar da askerlik erkeklerin hayatlarının her döneminde karşısına çıkmakta, bu konuda konuşmalara, anılara şahitlik etmektedir. Görüşmeciler (G13,G14,G15), zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulmuş olsa da muaf olma işlemleri için askerlik kurumuyla iletişime geçtiklerinden ve hayatlarının her döneminde hem cinslerinden askerlik anısı dinlediğini ifade etmiştir. Tablo 17’de görüldüğü gibi lisede öğretmen olan görüşmeci (G13), okulda gördüğü ergen erkek öğrencilerin bazılarının askere gitmesinin onlara sorumluluk sağlama ihtimali olduğundan, ancak yine bunu öğrenmenin kişiye bağlı olduğundan söz etmiştir. Askerlik kurumunun eğitim kurumu olduğunu düşünmediğini, bu açıdan sorumlu ve disiplinli olmayı öğretmeyeceğini ifade eden G14 ise bu sürecin zorunlu olmasının kişilere sadece kişilere stres verdiğini

belirtmiştir. G15 ise kendini antimilitarist olarak tanımlaması nedeniyle de askerlik kurumunun disipline edici ve sorumluluk kazandırıcı yönü olmadığını vurgulamıştır.

Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Sorumlu biraz sorumluluk yükleyecektir diye düşünürüm kişiye göre değişir bu da diye düşünürüm onu da bazısına iyi gelir bazısına daha kötü gelir” (G13).

“Yani şu anki konumda ben bir zaman kaybı olarak görürüm...Askere girmiş çıkmış arkadaşlarımda bunu teyit eder ki stres başka verdiği ve hayatına kattığı başka hiçbir şey yok” (G14).

“Askerlik tek düzelikte sana sorumlu olmayı öğretiyor gibi yapsa da bence gerçek değildir yani bu. Bu daha derin eğitimle insanı ancak sorumlu yapabilir onun için bence cevabım hayırdır” (G15).

4.1.2.5 Zorunlu Askerlik Muaf Tutulmuş Kişilerin Bu Süreçten Muaf Tutulması

Hakkındaki Hislerine Dair Bulgular

Zorunlu askerlik sürecin muaf tutulan görüşmecilere ‘Askerlikten muaf tutulmuş olmak size ne hissettirdi?’ diye soru yöneltilmiştir. Erkeklerin sosyalizasyon süreçlerindeki duraklarından biri olarak tanımlanan askerlik sürecinden sağlık sorunu nedeniyle uzak tutulmanın bu kişileri nasıl etkilediği, sosyal hayatlarında bunun hakkında nasıl yorumlar aldıkları sorgulanmıştır. Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı zorunlu askerlikten muafiyet durumunu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Sağlık Yeteneği Tüzüğü uyarınca düzenlenmiştir. Güvenlik Kuvvetlerinin Kuruluşunu, Görev ve Yetkileri (29/9176 sayılı yasa) beşinci madde tahtında yapılan tüzüktür. Bu tüzük içerisinde ¹⁶, GKK’da görevli asker, sivil personel ile askerlik göreviyle mükellef vatandaşların, Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı’ndaki görevlere uyması bakımından sağlık yeteneklerini tespit etmenin amaçlandığı açıklanmıştır. Yükümlülerin sağlık kontrolü prosedürü, askerlik çağına girenlerin ilk sağlık kontrolleri Askerlik Yasası’nda son yoklama sırasında Asal

¹⁶Çalışmada kullanılan mevzuat için bkz. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi:05.08.2022

Şube’de yapılmaktadır. Bu kontrol sırasında ilk olarak kişilerden bilinen hastalıkları hakkında beyan alındığı ve bu konudaki tıbbi belgelerinin ise Asal Şube’ye sunmaları istenilmektedir. İlk görüşmeden sonra kişiler, Devlet Hastanesi veya Askeri Hastaneye yönlendirilmektedir. Yasada belirtildiği şeklinde bu muayenelerin ve tetkiklerin sonucunda askerliğe elverişli olma durumu değerlendirilmektedir. Yasa içerisinde, boy kilo endeksinde askere alınacak kişilerin ideal kilo ve boy oranlarında vücut ölçüler, mental retardasyon, ruhsal sorunlar, madde kullanımı ve askerliğe elverişli görülmeyen bedensel her türlü sağlık problemi hakkında detaylı bilgi bulunmaktadır. Ruh sağlığı ve hastalıkları bölümünde ise psikotik bozukluklar, kişilik bozuklukları, alkol ve madde bağımlılığı yanında ‘cinsel kimlik ve davranışları bozuklukları’ tanımlanmaktadır. Bu belirtilerin ‘ileri derecede belirgin olması ve askerlik ortamına sakıncalı bir durum yaratacağı ya da tıbbi kanaatine varılması gerekir.’ diye açıklama yazılmıştır. Zorunlu askerlikle mükellef olan erkekler vatandaşların gerek cinsel kimliği, gerek cinsel yönelimi gerekse engelsiz beden bütünlüğü ve ruh sağlığı açısından zorunlu askerliğe uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Hegemonik erkeklikle bağlantısı açısından, ideal erkek tipinin; engelli olmayan, heteroseksüel, ruh ve beden sağlığı açısından değerlendirildiğinde, bu özelliklere haiz olması durumuna göre zorunlu askerliğe elverişli görülüp görülmediği öğrenilmiştir. Hegemonik erkeklik, bir ideal olarak tanımlanmakta olup, tek bir bireyde bütün özelliklerin toplanması mümkün değildir. Kaygan zeminde kazanılıp kaybedilme tanımı bulunan hegemonik erkeklik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde iktidar olarak tanımlanan erkekler arasındaki güç ilişkilerini de açıklamaktadır. Zorunlu askerlik sürecinden de henüz bu süreç başlamadan bazı erkek bedenleri değersiz görülmekte ve bu sürece dahil olmak konusunda reddedilmektedir. Benzer şekilde kadın bedeni de değersiz görülmektedir, ancak kişilerin bu süreçten muaf tutulması erkekler arasında beden ve

ruh sağlığı açısından değersizlik hiyerarşisi kurulmaktadır. Tablo 18’de zorunlu askerlikten muaf tutulan kişilere, muaf tutulmuş olmaları hakkındaki soruya yöneltilen alınan cevaplar düzenlenmiştir.

4.1.2.6 Tema Zorunlu Askerlik Sürecin Muaf Tutulmuş Olma Duygusu

Tablo 18: Zorunlu Askerlik Sürecinden Muaf Tutulmuş Görüşmecilerin Muaf Olmaları Hakkındaki Düşünceleri

Tema	Alt Tema	Görüşmelerim Sonucunda Ortaya ıkan Kodlar	Katılımcılar
Muaf Olma Durumu	Muaf Olmaya Dair Duygu	Hayatımı kötü etkilemedi	G13, G14, G15

Tablo 18’de görüldüğü gibi zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulan görüşmeciler (G13, G14, G15), bu süreçten muaf tutulmalarının hayatlarını kötü etkilemediğini ifade etmiştir. Askerliğin zorunlu tutulması nedeniyle görüşmeciler (G13, G14, G15), muaf tutulmalarının onlarda rahatlamaya neden olduğunu ifade etmiştir. Erkeklerin bir araya geldiği buluşmalarda, askerlik anılarından söz edildiğinden ve bu konuşmalardan uzak kalmanın kişileri kötü etkilemediği öğrenilmiştir. Zorunlu askerliğini tamamlayarak terhis olmuş olan kişilere yöneltilen muaf olma ihtimali hakkındaki soru da askerlik anılarına katılım sağlayamamanın üzücü yönü olduğu vurgulanmıştı. Aşağıda katılımcıların bu konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Eskiden utanırdım şimdi umurumda bile değil” (G13).

“Hiç zlmedim. Ama merak ederek dinlerim hep böyle ilginç gelir eğlenceli gelir bir da tamamen aslında yabancı olduğum bir konudur o yüzden severek

dinlerim. Askerlik anılarının anlatıldığı ortak bir ortamda bulundum daha önce askerlik yapmış arkadaşlarımın yanında bence işin eğlenceli kısmı sadece budur. Hatta yani tek budur galiba.” (G14).

“Çok iyi. müthiş bir şey yani. Harika bir şey yani keyifli bir şey iyi ki böyle bir saçmalığın içine girmedim girsem da ciddiye almazdım yani gerçekten düşünürüm.” (G15).

Bölüm 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın beşinci bölümü olan bu bölümde, araştırmanın sonuçlarına ve ona bağlı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir. Söz konusu öneriler, araştırmanın bulgularına ilişkin ve ileride yapılması planlanan araştırmalar olmak üzere iki başlık altında irdelenmiştir.

5.1 Bulgulara İlişkin Sonuçlar

Eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri, kadın ve erkek rollerini oluşturmakta ve bu roller toplumsal kabuller oluşturmaktadır. Sosyalleşme sürecinde öğrenilen bu toplumsal cinsiyet rolleri, kişilerin davranış ve düşünce yapılarını oluşturmaktadır. Kadınlık ve erkeklik rollerinin öğrenildiği çocukluk evresinden itibaren kişiler, toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği davranış kalıplarını tekrarlarlarken olumlu geri dönüşler alarak bu davranışını pekiştirmekte veya toplumsal cinsiyet rolüne uymayan bir davranış karşısında dışlanmakta, cezalandırılmaktadır. Bu açıdan toplum içerisindeki sosyalizasyon sürecinde öğrenilen ve tekrar edilerek yeniden üretilen toplumsal cinsiyet rolleri, kurgulanan kadın ve erkek kimliklerini tanımlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kimlikleri olarak kurgulanan kadın ve erkek kimlikleri, cinsiyet kimliği tanımlaması yanı sıra tanımlanan kimlik öğelerinin davranış kalıplarını da açıklamaktadır. Biyolojik determinist açıklamaların aksine, toplumsal ilişkiler içerisinde cinsiyetlendirilen toplumsal roller ve beklentiler, cinsiyetçi iş bölümü ve cinsiyetçi dil yapısı toplumsal cinsiyet yapısının erkek egemen ataerkil sistemden beslenen yönünü ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet hakkındaki

literatür, kurgulanan cinsiyet kimliklerini önemsemek ve kimliklerin kırılğan yapılar üzerinde değişim göstermeye açık oldukları, kültür ve zamana göre değişiklik gösterebileceği fikri üzerine odaklanmıştır. Kültürel veya toplumsal bağlamın etkisiyle şekillenen toplumsal cinsiyet kalıpları, değişmeyen kategoriler olmayıp, sosyal, politik ve ekonomik ihtiyaçlara uygun bir cinsiyet rejimi oluşturulmaktadır (Selek, 2009, s. 10). Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kurgulanan yönüne dikkat çekmek, bu ilişkilerin değişiminin de mümkün oluşunun vurgulanmasını sağlamaktadır. Ataerki kavramını feminist teoriye kazandıran radikal feministler ataerki kelimesini, erkek egemenliği tanımlamak ve evrenselliğini vurgulamak için kullanmıştır (Öztürk, 2012). Ataerkil sistem toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın kimliğini, duygusal, nazik, korumaya muhtaç olarak tanımlanırken erkek kimliğini ise akılcı, koruyan, güçlü olarak tanımlanmıştır. Kadınların korunmaya muhtaç oluşu ve erkeklerin ise güçlü ve koruyucu imajı toplumsal cinsiyet rollerinde asker-erkek mitini desteklemektedir. Kahraman ideal erkek modeli, vatanını, eşini, çocuklarını koruyan ve fedakâr erkek olarak tanımlanmaktadır.

Fransız İhtilali sonrası ulus devletin ortaya çıkışıyla, vatandaş ve devlet arasındaki ilişki önceki yüzyıllara göre değişim göstermiş ve vatandaşa, ulusunu koruma görevi verilmiştir. Ulusun koruyucusu erkek olarak tanımlanmış ve zorunlu askerlik süreciyle de erkekler bu sürece dahil olmaktadır. Dünyada ilk kez Fransa’da uygulanmış olan zorunlu askerlik sistemi varlığını halen daha sürmektedir. Günümüzde bazı ülkelerde zorunlu askerlik kaldırılmış, yerine vicdani ret veya total ret hakları tanımlanmış ve sadece orduda görevli profesyonel askerlik mevcut iken bazı ülkelerde ise bir yandan profesyonel askerlik bir yandan da zorunlu askerlik varlığını devam ettirmektedir. Zorunlu askerlik süreci erkek vatandaşlara yapılan çağrı olması yanında, kadınların da zorunlu askerlik sürüne dahil edildiği devletler vardır.

Ulus devletin oluşumuyla erkeklere ulusun koruyuculuğu görevi verilirken kadınlar ise bu süreçte ulusun yeniden üretimini sağlamak adına, doğum yapmaları ve çocuk yetiştirme görevi verilmiştir. Ataerkil sistemin, ulus devlet açısından toplumsal cinsiyet rollerini tanımlaması, eşitsiz olan ilişkiler ağını beslemektedir. Devlet, zorunlu askerlik süreciyle itaatkâr bedenler yaratmakta ve milliyetçi, militarist ve ataerkil öğretilerle ikna oluşturmaktadır. Bu ikna süreci, erkeklere verilen vatan borcu/ödevi ya da vatani görev tanımları üzerinden açıklanmakta ve bu görev güçlü olarak tanımlanan erkeğe verilmektedir.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin açıklanmasında, toplumsal roller ikili cinsiyet kalıpları açısından kadın ve erkeği kapsamaktadır. Radikal feminizmin ataerki ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini tanımlayıp tartışmaya açması sonrasında eleştirel erkeklik çalışmaları gelişmiştir. Toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkilerini tartışılmasının önünü açan Connell'ın (1998) tanımlamış olduğu *erkeklikler* ve *hegemonik erkeklik* tanımları erkeklik çalışmalarının kapsamını genişletmiştir. Hegemonik erkeklik kavramı, ikili cinsiyet kalıplarının kadın ve erkek arasında tartışılan hiyerarşik düzlemini genişleterek, ataerkil sistemin erkek egemen yapısında, erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini de ortaya çıkarmıştır. Hegemonik erkeklik, toplumda gerçekliği bulunmayıp bir illüzyon yaratarak, kurgulanan bir ideal erkek tipini tanımlamaktadır. Hegemonik erkeklik, kazanılıp kaybedilme ihtimali bulunan ve kaygan zeminde erkek egemen sistemin ideal olan erkek tanımını karşılan bir kurgudur. Ataerkil sistemden fayda sağlaması yanında hegemonik erkeklik, kadınların ikincilleştirmesine itiraz etmemektedir. Kurgulanan hegemonik erkeklik tanımı yanında *erkeklikler* tanımı ile Connell, farklı erkeklik oluşlarından ve bu oluşların ataerkillikten pay alma arasında erkekler arasında farklılıklar olduğundan söz etmiştir. Farklı erkekliklerin oluşunun vurgulanması, yekpare bölünmez ve evrensel bir

erkeklikten bahsetmenin mümkün olmayacağı görüşünden beslenmektedir. Eşcinsel erkekler, trans erkekler, göçmen erkekler, siyah erkekler, beyaz erkekler olarak toplumsal cinsiyet kimliği yanında ekonomi politik ve etnik farklılıklarından dolayı ataerkil sistemden pay alışımda farklılıklar olmaktadır. Tüm bunlar iktidar ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin oluşumunu etkilemektedir. İktidar sahibi olarak tanımlanan hegemonik erkekliğin, askerlikle bağlantısı bulunmakta olup, erkeklik ve askerlik arasındaki bağın incelenmesi hakkındaki çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

KKTC özelinde yapılan zorunlu askerlik ve erkeklik arasındaki bağın ortaya çıkarılmasında bu süreci deneyimleyen kişilerin bu süreç hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma, bu özellikleri açısından ilk olma özelliği taşımaktadır. Araştırma sürecinde, zorunlu askerlik süreci için Asal Şubeyle iletişime geçip bu sürece elverişli bulunan ve bu sürece elverişli bulunmayan toplamla on beş KKTC vatandaşı erkeklerle görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde, erkek vatandaşların askerliğe yönelik düşünce, davranış ve bakış açılarının birleşimi olarak zorunlu askerlik sürecine karşı tutumları araştırılmıştır. Çalışma içerisinde erkek vatandaşların hayatlarının önemli bir bölümünü oluşturan ve geçilmesi gereken bir aşama olarak tanımladıkları askerlik sürecine odaklanılmıştır. Askerlik süreci ordunun içerisinde kışlada bulunma, üniforma giyme, saç sakal tıraşının herkeste aynı olmasıyla tek tipleşme, ranza sisteminde aynı celpde bulunun kişilerle aynı yerde uyuma, belli saatte kalkma, belli saatte yemek yeme ve belli saatte spor gibi aktivitelerin saatlerinin önceden belli olması gibi gündelik hayatı oluşturan birçok noktayı bir arada tutmaktadır. Askerlik süreci KKTC anayasasında tanımlandığı üzere, ödev olarak açıklanmakta ve erkek vatandaş için gidilmesi zorunlu tutulmaktadır. Zorunlu askerlik süreci, eğitim durumuna göre değişen süreleri bulunarak ast teğmen,

çavuş ve er rütbeleri yanı sıra bedelli askerlik de bulunmaktadır. Bu süreç hakkındaki tutumların ortaya çıkarılması için geniş bir perspektif sağlaması açısından ast teğmen, çavuş, er, bedelli asker olarak zorunlu askerlik sürecinden terhis olanların yanında bu sürece elverişli görüşmeyip muaf tutulanlar da araştırmaya katılmıştır.

Araştırma içerisinde erkeklik çalışmalarının literatüründen faydalanılmış olup, zorunlu askerlik ve hegemonik erkeklik arasındaki ilişkide militarizm ve milliyetçiliğin etkisine odaklanmıştır. Zorunlu askerlik, erkeklerin hayatlarının bir döneminde dahil oldukları ve gündelik hayat pratiklerini etkilediği bir süreç olarak bunun değerlendirilmesi önemsenmiştir. Zorunlu askerlik sürecinden terhis olmuş ve muaf tutulmuş kişilerle bu sürecin değerlendirilmesi için görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde kişilerin askerlik sürecine başlamadan bu sürece sosyalizasyon süreçlerinde hazırlandıkları ve erkek homososyal ortamlarında ise askerlik anılarının konuşulduğu öğrenilmiştir. Askerlik hakkında, bu sürece dahil olma üzerinde sosyal çevrenin etkisinin, kişilerin görüş ve davranışlarını etkilediği fark edilmiştir. Kişilerin bu sürece dahil olmasındaki meşruiyetini milliyetçi ve militarist öğelerin yanı sıra erkeklikle ilgili görüşlerini de etkilemektedir. Görüşmeye katılan kişilerin askerlik sürecine dair odaklandığı noktalardan biri, zorunlu olmasının bu sürece katılım göstermelerinin birincil sebebi olarak açıklanmıştır. Askerlik hakkında karmaşık düşüncelere sahip olduğu fark edilen görüşmecilerin, bu sürece katılımlarının altını milliyetçi ve militarist öğelerle beslediği ve erkeklikle doğrudan ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmeciler, bir yandan zorunlu askerlik sürecine zorunlu olmaması durumunda katılmayacağını bildirirken diğer yandan da bu sürecin kendilerine kattığı olumlu yanlarını övmektedir. Bu açıdan görüşmecilerin bu süreci geçirmiş olması, bu sürecine dair bir meşru zemin arama çabasında olduklarını göstermektedir. Zorunlu askerlik sadece erkeklerden oluşan bir kavram olması yanı

sıra milliyetçi ve militarist öğeleri de barındırması açısından hegemonik erkeklikle bağlantısı bulunmaktadır.

Zorunlu askerlik süreci KKTC açısından sadece erkek vatandaşları kapsamakta olup, homososyal bir ortam yaratmaktadır. Bu açıdan belli bir süre içinde belli kişilerle bir kışla ortamında bulunma zorunluluğu olan erkekler, bir grup psikolojisi oluşturmaktadır. Sosyal bir çevre yaratarak kişiler, bu süreçte grubu oluşturan kişilerden öte grup normlarını oluşturmakta ve bunları benimsemektedir. Zorunlu askerlik süreci, tek tipleşmeyle birey algısının yerini biz algısının konulduğu ve bireyselliğin yok edilmesi amacıyla uyum sağlayarak itaatkâr bedenler yaratma sürecini oluşturmaktadır. Bu oluşturulan grup normları açısından, kişilerin sivil hayattaki bireyselliğini kışladaki ortamda göstermekte zorlandığı ve grup normlarına ayak uydurma halinde oldukları görüşmeler sırasında öğrenilmiştir. Grup normlarının oluşumu açısından G1 kodlu katılımcının görüşme sırasında kurmuş olduğu cümleler, bahsedilen grup normlarının bir göstergesi olmaktadır. G1 kodlu görüşmeci, zorunlu askerlik sürecinde aynı koğuştaki kaldığı ve eşcinsel yönelimi olduğunu düşündüğü kişiye yapılan muamele karşısında ilk tepki veremediğini şu cümlelerle aktarmıştır;

“Sırf bir arkadaşımız bence kendi cinsel tercihindan dolayı yani tacize hatta yani koğuştaki tacize hatta tecavüz girişimine bile maruz kaldı ve çok net bir şekilde kendinden uzaklaştırmaya çalışmasına rağmen o karşı taraf hiçbir şekilde bunu dalga geçerek gülerken yani küçük düşürerek bu davranışına devam etti. Tabi ki ilk başta karşı bir ses çıkarmaya cesaret edemiyorsun. Oradaki sistem ilk günden beri sizin bu hakkınızı elinizden alıyor. Daha sonra farkında oluyorsunuz birkaç kişi sizinle bu durumdan rahatsız ve tek bir kıvılcımla bu sefer onlar da aynı şekilde özüne dönüyorlar. Askerlikten önceki o insani haklarını hatırladıkları için grup şeklinde ses çıkardığınızda onu gerçekten geri püskürtebiliyorsunuz. O gün de öyle olmuştu.”

Zorunlu askerlik sürecine elverişli görülmeyip bu süreçten muaf tutulan kişilerin yasasında eşcinsel yönelimi bulunan kişilerin bu süreçten muaf tutulacağı yazılsa da yapılan görüşmelerde eşcinsel yönelimi olan kişilerin de bu sürece dahil olduğu öğrenilmiştir. Hegemonik erkeklik karşısında ikincilleştirilerek aşağılanan ve

dışlanan bir erkeklik olarak eşcinsel erkeklerin, zorunlu askerlik süreçlerinde yaşadığını deneyimler başka bir araştırmanın konusu olabilecek niteliktedir.

Araştırma sırasında görüşme yapılan KKTC vatandaşı erkeklerin zorunlu askerlik ve erkeklik arasındaki bağa direk sorulan sorularda katılmadığı ancak görüşme sırasındaki diğer sorularda askerlik sürecinin erkeklikle olan bağına değindiği fark edilmiştir. Araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde zorunlu askerliğe dair fikirlerin kişilerin ideolojik görüşleriyle bağlantılı olduğu fark edilmiştir. İdeolojik olarak milliyetçi duygulara sahip katılımcılar, zorunlu askerlik sürecinin her erkek için gerekli bir aşama olduğu, eşini ve vatani korumak için savaşmayı öğrenmenin önemine vurgu yaptığı, ideolojik olarak milliyetçi görüşe sahip olmayan katılımcıların ise zorunu askerlik sürecini reddetme eğiliminde olduğu öğrenilmiştir. Zorunlu askerlik sürecinde üniforma giyme, saç ve sakal tıraşının aynı olması zorunluğuna dair tek tipleştirmeye dair katılımcılardan alınan bilgi, kurumsal yapıların hepsinde belirli zorunlulukların bulunmasıdır. Görüşmeciler arasında üniforma giymenin bir olma duygusunu oluşturduğu ve herkesi eşitlediği görüşü hakimdir. Zorunlu askerliğin içerisinde bedelli askerlik seçeneğinin düzenlenmiş olması ekonomik eşitsizliğin kurumun yapısında olduğunun göstergesidir. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş olan katılımların tümü, bu süreci hayatlarında atlatılması gereken bir aşama olduğu düşüncesinde ortak görüş vermiştir. Zorunlu askerliğin ‘vatan borcu, vatan görevi, vazife, ödev’ olarak tanımlanmasıyla karşılaşılmamış, bu sürecin önlerinde bir engel olduğu görüşü katılımcılar tarafından paylaşılmıştır. Zorunlu askerlik sürecini er olarak on beş ay süreyle tamamlayarak terhis olmuş kişilerin tümü, bu sürecin savaşmayı öğretmediği, bu süreçte temizlik, kışlanın boyanması, çöp toplama gibi işleri yaparak askerliklerini geçirdiklerini dile getirmiştir. Görüşülen bedelli askerler ise bir aylık zorunlu askerlik süreçlerinde sadece törene

hazırlandıklarını, askerlik süreçlerinde spor yapmadıklarını ve savaş tekniklerini öğrenmediklerini belirtmişlerdir. Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş kişiler, zorunlu askerlik süreçlerinin disiplinli ve sorumlu olmayı öğretmesinin altında, kendilerine emanet edilen silahın sorumluluk almayı, gün içindeki yapacaklarının önceden planlı olmasını da disiplinli olmayı kazandırmasına bağlamıştır.

Zorunlu askerlik sürecini tamamlayarak terhis olmuş görüşmeciler, zorunlu askerlik sürecindeki arkadaşlıkların kalıcı olabileceğine değinirken, bu ilişkinin gelişimini aile ve arkadaşlarından uzakta tüm günü birlikte geçirmelerine bağlamıştır. Görüşmecilerden alınan bilgiler doğrultusunda koğuş deneyimi, zorunlu askerlik öncesindeki spor ve gençlik kampı, üniversite yıllarında kalınan yurt ve iş dolayısıyla insanların birlikte kaldığı ortamlara benzetilmiştir. Zorunlu askerliğin bitmesinden sonraki yıl başlayan seferberlik sürecine dair, zorunlu askerliğini tamamlayarak terhis olmuş olan tüm katılımcılar, seferberliğin usulüne uygun yapılmadığına odaklanmıştır. Seferberlik günü sadece oturduklarını, askerlik dönemi yapılan spor, atış gibi aktivelerin seferberlikte yapılmadığını ve o günün zaman kaybına sebebiyet verdiğini ifade etmiştir. Görüşmelerden alınan bilgiler doğrultusunda, seferberliğe gitmenin altındaki motivasyon, seferberliğin zorunlu olup gidilmediğinde cezasının bulunması ve askerlik dönemi arkadaşlarıyla görüşme imkânı sağlamasıdır.

Zorunlu askerlik deneyimine odaklanmış olan bu araştırma, erkekliğin kurgulanan yönünde, erkekliğin kazanılıp kaybedilme üzerine kurulu olduğunu görüşü üzerinden erkeklik hakkında evrensel bir tanım yapılamayacağını göstermektedir. Toplumsal yaşam içerisinde KKTC vatandaşı erkeklerin zorunlu tutulduğu askerlik süreci, erkeklik aşamalarından birini oluşturmaktadır. Askerliğin, hayatlarının önündeki atlatılması gereken bir evre olduğu fikri ikili cinsiyet kalıpları üzerinden toplumsal cinsiyet olarak tanımlanan erkekliğin bir aşamasını oluşturmaktadır.

Zorunlu askerliğini tamamlayan erkeklerin artık evlenebileceği, düzenli bir işe başlayabileceği ve hayatlarının esas askerlik sürecini tamamladıktan sonra başlayacağı fikri, görüşmeciler tarafından paylaşılmıştır. Askerlik sürecinden terhis olmamış kişinin, iş bulması engellenmekte, evlilik süreci için beklenilmesi gerektiği fikri toplum tarafından paylaşılmaktadır. Bu açıdan toplumsal yapı ve kültüre göre değişkenlik gösterip, ideal olarak tanımlanan hegemonik erkeklikten ve ataerkil sistemdeki erkekliğin, iktidardan pay alışıında farklılık yaratmaktadır.

5.2 Öneriler

5.2.1 Bulgulara İlişkin Öneriler

1. Zorunlu askerlik sürecine katılım göstermek istemeyen kişiler için vicdani ret ve total ret haklarının tartışılmaya açılması önerilmektedir.
2. Zorunlu askerlik sürecinin görüşmeciler tarafından uzun bulunması açısından, sürecin kısaltılmasına dair tartışma açılması önerilmektedir.
3. Seferberliğin usulüne uygun bulunmadığı fikri görüşmeciler tarafından paylaşılması üzerine seferberlik pratiğine dair tartışılma açılması önerilmektedir.
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırma adımı olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanacağı bir eğitim sistemi önerilmektedir.
5. Asker-millet gibi mitlerin önüne geçme amacıyla, cinsiyetçi söylemlerin sorgulanması adına toplumsal çalışmalar önerilmektedir.

5.2.2 Araştırmacılara İlişkin Öneriler

1. Nitel araştırma özelliği taşıyan bu araştırma sonunda, zorunlu askerlik ve erkeklik sürecine dair nicel çalışma yapılması önerilmektedir.
2. Kıbrıs adasında yaşayıp zorunlu askerlikle mükellef kişilerin kuzey ve güneyde ikamet eden kişilerce karşılaştırılmasının yapılması tavsiye edilmektedir.

3. Araştırma grubunun zorunlu askerlik sürecinden muaf tutulan kişilerinden seçildiği, bu kişilerin bu süreç hakkındaki görüşlerinin toplanacağı detaylı araştırma imkânı sağlaması açısından tavsiye edilmektedir.
4. Eşcinsel erkeklerin, zorunlu askerlik deneyiminin odaklanılacağı araştırma önerisi tavsiye edilmektedir.
5. KKTC’de zorunlu askerlik sürecini komando olarak tamamlayan kişilerin, zorunlu askerlik süreci deneyimlerine odaklanılmasının bu alana detaylı bilgi sağlayacağı görüşü üzerinden komando üzerinde çalışılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgül, Ç. (2010). *Cinsiyet ve Milliyet*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi), Ankara.
- Akgül, Ç. (2011). *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri: devlet, ordu ve toplumsal cinsiyet*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Akıncı, A. (2014). *Milliyetçilik Kuramları*. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, (15), 131-150.
- Althusser, L. (1994). *Devletin İdeolojik Aygıtları*. (M. Özışık ve Y. Alp, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınay (ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (ss:5-34). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınay, A.G. (2009). *Can Veririm, Kan Dökerim: Ders Kitaplarında Militarizm*, Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları. G. Tüzün (ed.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları
- Altınay, A.G. (2016). Giriş: Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm. A.G.
- Altınay, A.G. (2013). “Askerlik Yapmayana Adam Denmez”: zorunlu askerlik, erkeklik ve vatandaşlık. N.Y. Sünbuloğlu (ed.), *Erkek Millet Asker Millet* (ss: 205-260). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Anderson, B. (2015). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (İ. Savaşır Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Arık, E. (2016). Erkeklik Çalışmaları. F. Saygılıgil (der.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Aykaç, Ş. (2011). *Şehitlik ve Türkiye’de Militarizmin Yeniden Üretimi: 1990-1999*. Yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı: Ankara
- Bayram, A.K. (2003). İktidar Çözümlerimelerinde Bir Mihenik: Michel Foucault. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 33-47.
- Biber, A. (2014). Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya, ve Propaganda. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (21), 28-41.
- Biricik, A. (2008). ‘Erkek Adam’ Ezberini Bozmak Üzerine: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Sisteminin Resmi Söylem Üzerinden Kurgulanması. N. Mutluer (ed.). *Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (ss: 232-246). İstanbul: Varlık yayınları.

- Biricik, A. (2013). Ok-Militarizm: Vatandaşlık, Borçluluk ve Çürükleştirme Üzerine. N.Y. Sünbuloğlu (ed.), *Erkek Millet Asker Millet* (ss: 369-392). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozok, M. (2009). *Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist feminist Bir Eleştirisine Doğru*. 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı, 431-445.
- Bozok, M. (2015) İstanbul Arel Üniversitesi Erkeklikler Sempozyumu açılış konuşması.
- Bozok, M. (2019). *Erkeklikler*. ViraVerita E- Dergi (9), 199-205.
- Bozok, M. (2019). *Reawyn Connell ve Erkeklik Çalışmalarının Köşe Taşı Olan Bir Kitabın Türkçe Çevirisi Üzerine*. ViraVerita e-dergisi, (9), 199-205.
- Çağırkan, B. (2018). *Kimlik Ögesi Olarak Erkeklik Kavramı ve Postmodern Topumlarda Farklı Erkeklik Algıları*. ASEAD. Cilt:5(5), 93-105.
- Çakır, H. (2017). *Erkeklerin Sosyalleşmesinde Öğrenilmiş Güçlülük: Kavramsal Bir İnceleme*, Researcher, 5(4), 320-334.
- Carrigan T., Connel B., Lee j. (1985). *Toward a New Sociology of Masculinity*. Theory of Society. Cilt14 (5),551-601.

Çelebi, V. (2013). *Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi*, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5 (1), 512-523.

Çelik, G. (2016). “*Erkekler (de) ağlar!*”: *Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü*. Fe dergi, 8 (2),1-12.,

Cengiz, K., Tol, U.U., Küçükural Ö. (2004). *Hegemonik Erkekliğin Peşinden*. Toplum ve Bilim Dergisi, sayı:101, 50-70.

Çoban, B. (2013). Gösteri İktidarı ve Militarist Erkeklik. N.Y. Sünbuloğlu (ed.), *Erkek Millet Asker Millet* (ss: 187-205). İstanbul: İletişim Yayınları.

Connel, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Connell, R.W. (2019). *Erkeklikler*. (N. Konukcu, Çev.). Ankara: Phoenix yayınları.

Demirkan, A. (2019). *Zorunlu Askerlik Hizmetinin Erkeklerin Sosyal Sermaye Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi: Balıkesir.

Demirkan, A. (2019). *Zorunlu Askerlik Hizmetinin Erkeklerin Sosyal Sermaye Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi.

- Dindar, C. (2004). “*Babamın Sazının Önünde Oynadım, Başkasının Değil*”: *Toplumumuzdaki Erkeklik Kimliği Üzerine Sosyopsikolojik Bir İnceleme*. Toplum ve Bilim Dergisi. 101, 225-236.
- Doğan, E. (2019). *Türkiye’de Milliyetçilik ve Militarizmin Erkeklik İnşasındaki Yeri*. Yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı: Mersin.
- Enloe, C. (2016). Feminizm, Milliyetçilik ve Militarizm. A.G. Altınay (ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (ss:203-226). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erkol, Ç.G. (2018). *İllet, zillet, erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye’deki Seyri*, Toplum ve Bilim Dergisi, 145, 6-31.
- Gedik, E., Çakır, H., Coşkun, A. (2020). *Bir İnşaa Süreci Olarak Erkeklik: Yozgat Örneği*, AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 84-95.
- Gilder, B.J.V. (2019). *Femininity as Perceived Threat to Military Effectiveness: How Military Service Members Reinforce Hegemonic Masculinity in Talk*. Western Journal of Communication, 83:2, 151-171, DOI: 10.1080/10570314.2018.1502892
- Gödelek, K. (2005). *Güç İktidar İlişkisi Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 97-107.

Gökalp, E. (2007). *Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 279-298

Güngör, S. (2001). *Althusser’de İdeoloji Kavramı*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 6(2), 221-231.

Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı resmî sitesi. URL: <https://mucahit.gov.ct.tr/>. Erişim tarihi 08.08.2022

Horzum, Ş. (2018). *Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: sorunsaldan kuramsala*, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2-4 Aralık, 75-101.

Kandiyoti, D. (2011). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, Metis Yayınları: İstanbul.

Karacagil, Z. (2017). *Erkekliğin kurgulanmasında Askerlik Hizmeti*, Journal of Human Sciences, 14(4), 4410-4424.

Kerestecioğlu, İ.Ö. (2010). *Milliyetçilik: “Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens”ten Frankeştayn’ın Canavarına. Modern Siyasal İdeolojiler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 307-350.

KKTC Anayasası. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

KKTC Askeri Suç ve Cezalar Yasası. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

KKTC Askerlik Yasası <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

KKTC Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Sağlık Yeteneği Tüzüğü. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

KKTC Güvenlik Kuvvetlerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Yasası. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

KKTC Polis Örgütü Kuruluş, Görev ve Yetkileri. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

KKTC Resmî Tatil ve Anma Günleri Yasası. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

KKTC Seferberlik Yasası. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> Erişim tarihi: 05.08.2022.

Messerschmidt, W.J. (2018). *The Salience of “Hegemonic Masculinity”*. *Man and Masculinities*, 22(1),85-91.

Murat, S. (2016). *Türkiye ve Batı demokrasilerinde vicdani ret, zorunlu askerlik ve kamu hizmeti seçeneği*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 6 (1), 297-322.

Nagel, J. (2016). Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik. A.G. Altınay (ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (ss: 65-102). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özbay, C.; Baliç, i. (2004). “*Erkekliğin Ev Halleri*”, Toplum ve Bilim Dergisi, 101, 89-103.

Özbay, C. (2013). *Türkiye’de Hegemonik Erkekliği Aramak*, Doğu Batı Dergisi, 63, 185-204.

Özdemir, H. (2018). *Türkiye’de Erkeklik Konusunda Üretilen Lisansüstü Tezlerin Yapısal İncelemesi*, Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 1-14.

Özdemir, H. (2019). *Erkekliğin İnşasında Askerliğin Değişen Konumu: Üniversite Mezunu Erkeklerin Askerliğe Bakışları*. Yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın ve Aile Araştırmaları Ana Bilim Dalı.

Özdemir, H. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması*, Akademik Sosyal Araştırmalar, 10, 90-107.

Özdemir, O. (2010). *Tecavüzü, Hegemonik Erkeklik Zemininden Kavramak*, Fe Dergi 2(2), 75-90.

Öztürk, M. (2012). *Ataerki: Bir kavramın yeniden inşası eski ataerki'den ataerki kapitalizme*. Eğitim Bilim Toplum, 10(38), 72-115.

Saigol, R. (2016). Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet. A.G. Altınay (ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (ss: 227-260). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Şanlı, A.S. (2019). *Kültür Çalışmaları ve Feminizm Bağlamında Erkeklik Çalışmalarına Dair Bir Literatür Analizi*. İmgelem, 3(5), 287-304.

Sarılioğulları, Ö. (2016). *Erin Gündelik Hayatı: İktidar Sarkacında Erkeklik, Militarizm ve Performans*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sayın, Ö. (2000). *İdeoloji*. Sosyoloji Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı 7.

Scott, J. (2007). *Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi*. İstanbul: AGORA kitaplığı.

Selek, P. (2009). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sünbuloğlu, N.Y. (2013). Giriş: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkek(lik)lere Dair Bir Çerçeve. N.Y. Sünbuloğlu (ed.), *Erkek Millet Asker Millet* (ss: 9-44). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tarhan, M (2018). Zorunlu Askerlik ve Sivil Alternatif Hizmete Direniş Olarak Vicdani Red. N. Mutluer (ed.). *Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (ss: 247-255). İstanbul: Varlık yayınları.

Turan, Ö. (2013). “ Esas duruş!”: Kışla Deneyimleri ya da Türkiye’de Zorunlu Askerliğin Antropolojisi. N.Y. Sünbuloğlu (ed.), *Erkek Millet Asker Millet* (ss: 261-336). İstanbul: İletişim Yayınları.

Vatandaş, D. D. C. (2011). *Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı*. İstanbul Journal of Sociological Studies, 0 (35), 29-56.

Walby, A. (2016). Kadın ve Ulus. Vatan Millet Kadınlar. A.G. Altınay (ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (ss:35-64). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yavuz, Ş. (2014). *İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı*. Milli folklor, 104, 110-127.

Yuval-Davis, N. (2016). *Cinsiyet ve Millet*. (A. Bektaş Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları

Zeybekoğlu, Ö. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*. Yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü sosyoloji anabilim dalı.

EKLER

Ek 1: Askerliğini Yapmış Olan Kişiler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

A) Kişisel bilgi

1) İlk olarak bana kendinizden ve zorunlu askerlik süreciniz için ASAL şubeyle ilişkinizin nasıl başladığından bahsedebilir misiniz?

- İsim
- Yaş
- Doğum yeri ve tarihi
- Eğitim durumu
- Meslek
- Şu anki ikamet adresi
- Medeni hal
- Zorunlu askerliğinizi hangi yıllar arasında yaptınız?
- Askerliğinizi hangi rütbede yaptınız?
- Terhis olmanızın üzerinden kaç yıl geçti?

B) Zorunlu Askerlik Deneyimi

2) Zorunlu askerlik süreciniz başlamadan önce bu sürece dair düşünceleriniz, motivasyonunuz ve korkularınızdan bahsedebilir misiniz?

- Ertelemek için yollar aradınız mı ?

3) Zorunlu askerlik süreciyle ilgili düşünce ve deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz?

- Birçok erkekle aynı odada yaşamak sizi rahatsız etti mi?
- Farklı erkeklik hallerinin bir arada bulunmasına dair düşünceleriniz nelerdir?
- Koğuştta kalmakla ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Askerlik sürecinde iyi arkadaşlıklar edinilir mi?

4) Zorunlu askerlik sürecindeki kurallar bütünüyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

- Üniforma giymeye dair düşünceleriniz nelerdir?
- Tekipleşmeye dair düşünceleriniz nelerdir? (saç ve sakal tıraşı)
- Hiyerarşik /ast-üst ilişkilerine dair düşünceleriniz nelerdir?

C) Askerlikten Terhis Olduktan Sonraki Dönemin Değerlendirilmesi

- 5) Zorunlu askerlik döneminizin size olumlu ve olumsuz katkılarını anlatabilir misiniz?
- Askerliğin maddi bir kayba neden verdiğine dair düşünceleriniz nelerdir?
 - Askerliğin zaman kaybına neden olduğu dair düşünceleriniz nelerdir ?
- 6) Zorunlu askerlikle ilgili, belirli kalıpyargılar vardır. Örneğin, askere gitmeden evlenilmez, askere gitmeden “adam” olunmaz, her erkeğin askere gitmesi gereklidir vb. Sizin bu tip söylemlere karşı düşünceleriniz nelerdir?
- Askere gitmek “erkek olmak” için gerekli midir?
 - Evlenmek için askerden terhis olmuş olmak gerekli midir?
 - İş bulmak için askerden terhis olmak gerekli midir?
 - Hayata atılmak için askerden terhis olmak gerekli midir?
 - Askerlik süreci sorumlu olmayı öğretir mi ?
 - Askerlik süreci disiplinli olmayı öğretir mi ?
- 7) Zorunlu askerlik sürecinizden terhis olduktan sonra aileniz, çevrenizden size olan tavırların değiştiğine dair düşünce ve deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz?
- 8) Askerden muaf tutulsaydınız bu size ne hissettirirdi?
- İmkân olsa bedelli askerlik yapar mıydınız?
 - Askerlik zorunlu olmasa gider miydiniz?
- 9) Seferberlikle ilgili düşünce ve deneyimleriniz nelerdir?
- Düzenli olarak gidiyor musunuz?
 - Eğer gidiyorsanız motivasyonunuz nedir?

Ek 2: Askerlikten Muaf Tutulmuş Kişiler Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

A. Kişisel bilgi

1. İlk olarak bana kendinizden bahsedebilir misiniz?

- İsim
- Yaş
- Doğum yeri ve tarihi
- Eğitim durumu
- Meslek
- Şu anki ikamet adresi
- Medeni hal

B. Zorunlu Askerlik Deneyimi

2. Zorunlu askerlik sürecinde ASAL şubeyle kurulan ilişkiye dair düşünce ve deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz?

- Asal şubeyle ilişkiniz hangi tarihte başladı?
- Muaf olma sebebiniz neydi?
- Sağlık kontrolüne çağırıldığınız gün kendinizi nasıl hissettiniz?

3. Zorunlu askerlik sürecindeki kurallar bütünüyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

- Üniforma giymeye dair düşünceleriniz nelerdir?
- Tektipleşmeye dair düşünceleriniz nelerdir? (saç ve sakal traş)
- Hiyerarşik /ast-üst ilişkilerine dair düşünceleriniz nelerdir?

C. Askerlikten Muaf Olduktan Sonraki Dönemin Değerlendirilmesi

4. Zorunlu askerlikle ilgili, belirli kalıpyargılar vardır. Örneğin, askere gitmeden evlenilmez, askere gitmeden “adam” olunmaz, her erkeğin askere gitmesi gereklidir vb. Sizin bu tip söylemlere karşı düşünceleriniz nelerdir?

- Askere gitmek “erkek olmak” için gerekli midir?
- Evlenmek için askerden terhis olmuş olmak gerekli midir?
- İş bulmak için askerden terhis olmak gerekli midir?
- Hayata atılmak için askerden terhis olmak gerekli midir?
- Askerlik süreci sorumlu olmayı öğretir mi ?
- Askerlik süreci disiplinli olmayı öğretir mi ?

5. Zorunlu askerlikten muaf olduktan sonra aileniz, çevrenizden, iş hayatınızda size olan tavırların değiştiğine dair düşünce ve deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz?

6. Askerlikten muaf tutulmuş olmak size ne hissettirdi?